

épített
aktivizmus

#1

Épített Aktivizmus

Az aktivizmus
és épített
eszközeinek
szerepe
a város
életében

‘Egy továbbírható kézikönyv...’

Kukucska Gergely
témavezető: Alföldi György DLA
Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem
Építőművészeti Doktori Iskola
DLA - értekezés 2023

"New York still has so much pizzazz, because people make it new every day. Like all cities, it's self-organizing. People looking for a date on Third Avenue make it into a place full of hope and expectation, and this has nothing to do with architecture. Those are the emotions that draw us to cities, and they depend on things being a bit messy. The most perfectly designed place can't compete." (Jacobs, 1961)

>Tartalomjegyzék

>(a)	Motiváció	5
>(b)	Személyes utazásom állomásai	10
>(c)	Inspirációk	16
	> Urbanizáció	16
	> Társadalmi, filozófiai keretek	23
	Sztuacionisták	23
	A Spektákulum Társadalma	26
	"The right to the city"	27
	> "Autókonstrukció"	30
	> Helyzetbehovás	30
	> Részvételi építészet	31
	A részvételi tervezés 2 példája	38
	Tapasztalatok	42
	Jelenlét	46
	> Public art	53
	> Akciók és tesztelés	58
>(d)	Az akciók vizsgálata	72
	> Diagram	74
	> Az akciók rendszerezése (4X4)	97
	> Tapasztalatok összefoglalása	101
>(e)	Mestermunka / Nehru part megújulása	104
>(f)	Bibliográfia	132
>(g)	Jegyzetek	137

>^(a)Motiváció

Az értekezés az aktivizmus kísérletező eszközeit vizsgálja. Célja, hogy a múlt, a jelen és jövő aktivistái számára láthatóvá tegye az évek során összegyűlt személyes tapasztalatokat. Szándékom, hogy részletes képet mutatok a beavatkozások teljes életciklusáról és környezetben betöltött szerepükről.

Azt feltételezem, hogy az aktivizmus eszközei kommunikációra és közös cselekvésre inspirálják az embereket, akik rövidebb-hosszabb időre mikrokörnyezetük tevékeny tagjaivá válnak. Az aktivizmus kibillent a mindennapi tevékenységek sodrásából és a város funkcionális tereit élettel tölti meg. Az informális tanuláson, a közös felfedezésen és fejlődésen keresztül az együttműködésen alapuló és élhetőbb környezet lehetőségét kínálja.

Az értekezés 3 kötetből áll. Az első kötet tartalmazza a személyes "utazásom állomásait", a téma vizsgálata során talált inspirációkat, a megszületett vizsgálati rendszer részleteit, a következtetéseket és a mestermunka bemutatását. A második kötet 4x4 db beavatkozás adatbázisa. A 3. kötetben a tézisek kerülnek összefoglalásra.

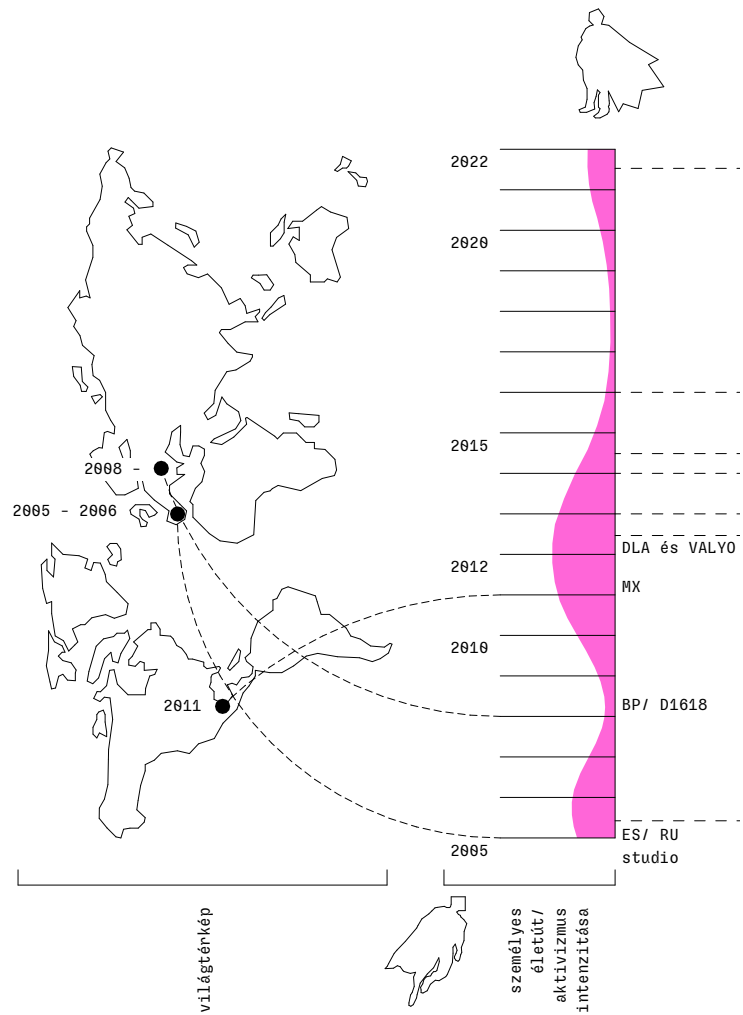
A dolgozatot ideáim és közel 2 évtizedes gyakorlati tapasztalatom vezeti, mialatt folyamatosan változott a témához fűződő gondolkodásom és lelkesedésem az aktuális élethelyzetek és sűrűsödő globális kihívások hatására (gazdasági válságok,

világjárványok és háború). Az aktivista éveimet követő eltávolodás új összefüggések felismerését hozta, az aktivizmus eszközeinek jövőbeli alkalmazásait jelentősen befolyásolja.

Az aktivizmus saját határait kiterjesztésének játékos lehetősége.

> 'Átkapcsolás' beépítése a hídstruktúrába
fotó/ Marion Schaeffer, 2013

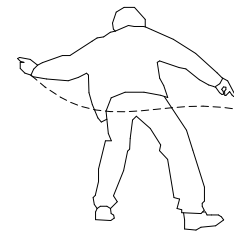
Kellenek az akciók / A város maga / Heterotópia

Nem univerzális eszköz/ Csak az tud kapcsolódni, akinek ideje és energiája van/ Összefüggő társadalmi - gazdasági - politikai - kulturális kérdés

Az aktivizmus lehetőség az informális tanulásához kapitalizmus kritikája/ idealizált társadalom víziói

Participatív tervezés és megvalósítás folyamatos teszt üzemmód/ állandó ideiglenesség/ rugalmas közterek/ keretek tervezése/ demokratikus térhasználat

Autokonstrukció/ közös építés/ hackelés

személyes viszony/ gondolatok

> Személyes életút ábra/ Kukučka Gergely

>^(b) Személyes utazásom állomásai

Óriási inspiráció volt a 2005-ben Sevillában töltött szakmai gyakorlat. Egy vagány, a környezetet kritikus szemmel néző aktivista-építész csapat - a Recetas Urbanas - részévé válhattam. Az alkotóműhely kísérleteinek célja megkérdőjelezni és felülírni a városi környezet bürokratikus szabályozási rendszereinek ellentmondásos elemeit és aktiválni a helyi közösségeket. A kritikus helyzetekre reagáló provokatív akciók széles skálán mozogtak az egyszerűbb performanszoktól¹ a komplex együttműködésekig.

A laikus közösségekkel épített tárgyak használhatósága kapcsán vizsgálni kezdtem, hogy az összetettebb műszaki-esztétikai megoldásoknak hol lehetnek a műfaji határai. Itthon megalapítottam a D1618 Műhelyt, ahol eleinte főleg mikrofesztiválok programjaiban vettem részt és kisebb, egyszerűbb, de átgondoltabb eszközökre fókuszáltam.

Számomra egyértelművé vált, hogy a létrehozott helyzetek és eszközök gondozást igényelnek, mert a magukra hagyva a kezdeti szándékkal ellentétes hatást hozhatnak, a lelkes közösségi aktivitás emlékét is megkérdőjelezhetik.

⁽¹⁾ Tágabb értelemben előadó művészeti műfajokra értendő, mint például tánc, színház vagy zene. Mint vizuális műfaj, az 1970-es évek végén alakult ki. Középpontjában az „én” áll, tehát a performer a saját testét, valamint személyiségét használja fel témaként, kifejezési eszközként a műveiben. (Wikipédia, <https://hu.wikipedia.org/wiki/Performansz>, 2023.01.21.)

2011-ben 4 hónapra Eötvös ösztöndíjjal Mexikóba utaztam, hogy egy kevésbé szabályozott közegben ismerkedjem az ideiglenes építészeti eszközök közösségek aktiválásában betöltött szerepével. Az itt töltött időszak két legmeghatározóbb tapasztalata, hogy az univerzális megoldások csak látszólag működnek és a hosszabb helyszíni jelenlét során érzékelhetővé válik a közösségek belső működése.

2012-ben kezdtem el a doktori iskolát. Az aktivizmus elméleti keretei között vizsgáltam a participáció tér és közösség formáló szerepét a városokban. Személyes tapasztalataim és a megismert nemzetközi publikációk kettős képet mutattak. A látványos képek és lelkesítő leírások nagyon keveset árultak el a kísérletezés lényegéhez tartozó tévedésekről, hibákról és nem írtak a hosszabb távú eredményekről, pedig azt gondolom, hogy ezek szerves részei a folyamatoknak. A sokszor félrement beavatkozások mutatják meg egy-egy helyszín valóságát.

Ebben az időszakban kapcsolódtam a Város és Folyó csoporthoz, aminek változó intenzitással azóta is tagja vagyok. A csapat alapvető eszköze a „naiv csinálás” engem is magával ragadott. „Nem tudtunk róla, hogy lehetetlen, ezért megcsináltuk.” (Valyo, 2022) A víziókból születő jó Duna-parti helyeket hitelesíti, hogy az aktivisták és városiak egyútt használják. A működés közben észlelt helyzetek tapasztalatai időről-időre alakították a köztereken elhelyezett eszközöket.

> KUVAS SC/ Santiago Cirugeda
fotó/ www.receitasurbamas.net

A Valyo 2012-es Dunatanösvény programjában készült akciók a Nehru partot célozták (Budapest, IX kerület). A megvalósítás során derült ki, hogy a park egyben a Fővárosi Önkormányzat TÉRKÖZ pályázatának egyik kiemelt akcióterülete és lehetőség nyílik bekapcsolódni a programba. (TÉRKÖZ, 2012). Nagy reményekkel kezdtünk az együttműködésbe. Először próbáltunk meg egy hagyományos köztér rehabilitációba integrálni a megelőző akciók során szerzett helyszíni tapasztalatokat. A tervezés folyamata 2014-ben megszakadt, de a projekt végül 2017-ben megvalósult. Mestermunkám bemutatása tartalmazza a teljes tervezési folyamat, a megvalósulás és a használat körülményeinek leírását.

A doktori iskola utolsó évében a fogyasztás-centrikus világ kritikájának történelmi előképeit és a város demokratikus működésének lehetőségeit vizsgáltam. Végül rátaláltam egy ideálisnak tűnő gyakorlati példára - a madridi "Campo de la Cebada" projektre (Campo, 2017). A terület átépülése kapcsán hosszabb időre megvalósult a "szomszédság" - mint informális társadalmi közösség - által üzemeltetett városi terület, melyet a gazdasági válság után visszatérő ingatlanpiac 2019-ben elsodort, megszüntetve a helyiek által évekig üzemeltetett területet.

2015-ben abbahagyva az aktív kísérletezést - szűkebb családom fenntartása mellett nem maradt erőforrásom az aktivista szerepre - szembesültem a hazai és nemzetközi szakirodalomban idealizált és sokszor univerzálisnak tekintett eszköztár

határaival. A helyi közösségek tagjainak jelentős része a mindennapi túléléssel küzd. Az aktivizmus folyamataiba csak azok vonhatók be, akiknek élethelyzetük erre lehetőséget ad. Engem is gyerekek érkezésével változó hétköznapijaim irányítottak arra, hogy a fizikai eszközökkel, az aktivizmus "hardware"-ének használatával foglalkozzam. A felhasználói tapasztalat és használat megfigyelésével szeretnék passzív, de értékes visszajelzéseket szerezni.

2019-ben külső konzulensként újra bekapcsolódtam az Urbanisztika Tanszék tanszéki tervezés tárgyába, melynek célja először a COVID által teremtett új helyzetek vizsgálata, majd a világjárvány által megtépzott közösségek aktiválása lett. A félévek végén építőtáborokban igyekeztünk magvalósítani a hallgatói elképzeléseket.

Az értekezésemet egy példatárral egészítettem ki, mely tartalmazza 4x4 személyes kötődésű akció bemutatását, a fontosabb fotókkal, a használt tárgy izometrikus rajzaival és alapadatokkal. Ezeket megpróbálom diagram formába sűriteni, annak érdekében, hogy vizuálisan is összehasonlíthatóvá váljanak. A diagramok lehetőséget adnak arra, hogy láthatóvá tegyem, hogy melyik projekt melyik életciklusában, milyen hatékonysággal működtek az eszközök, a kezdetben kitűzött célokat eléri-e? Célom, hogy a diagramok segítsenek az "épített aktivizmus" folyamatait megérteni és inspiráljon továbbfejlesztésére. A diagramok lehetővé teszik több szempont szerint az elemzéseket: a létrehozott tárgyak komplexitása, az

akcióval érintett terület kiterjedése, a partnerség összetettsége, a pénzügyi források, az aktivisták és felhasználók száma és a kezdeti szándék megváltozása szerint.

Azt feltételezem, hogy az egyre sűrűbben lakott urbánus környezet fenntarthatóságának és élhetőségének az egyik kulcseleme a köztér melynek aránya a világban jelentősen eltér kulturális, földrajzi és éghajlati adottságok függvényében. A vizsgált beavatkozások környezete jellemzően nagyvárosi, köztéren vagy közösen használt szabad térben megvalósult civil részvételhez köthető. Tapasztalataim szerint épített környezetünknek folyamatosan a lokális és globális kihívások hatására (COVID, gazdasági válságok, világméretű járványok, zsugorodás, túlzott koncentráció) időről időre újra kell hangolódnia. A helyiek bevonása, aktivizálása erősíti az élhetőbb (befogadóbb) környezet kialakulását, de ennek tapasztalatai nagyon különbözők. Célom egy olyan értékelés felállítása, mely alapján összevethető a beavatkozások kezdeti szándékai a rövid és hosszútávú eredmények összefüggéseiben.

Az értekezésem saját kézzel készült, utalva a dolgozat témájára és a "csinálás" hétköznapijainkban betöltött szerepére. A köteteket igyekeztem megfosztani a befejezettség érzésétől, jegyzetelhetőek és továbbírhatóak. A kézi kötés folyamatai reprodukálhatóak a kötetek végén található rajz szerint.

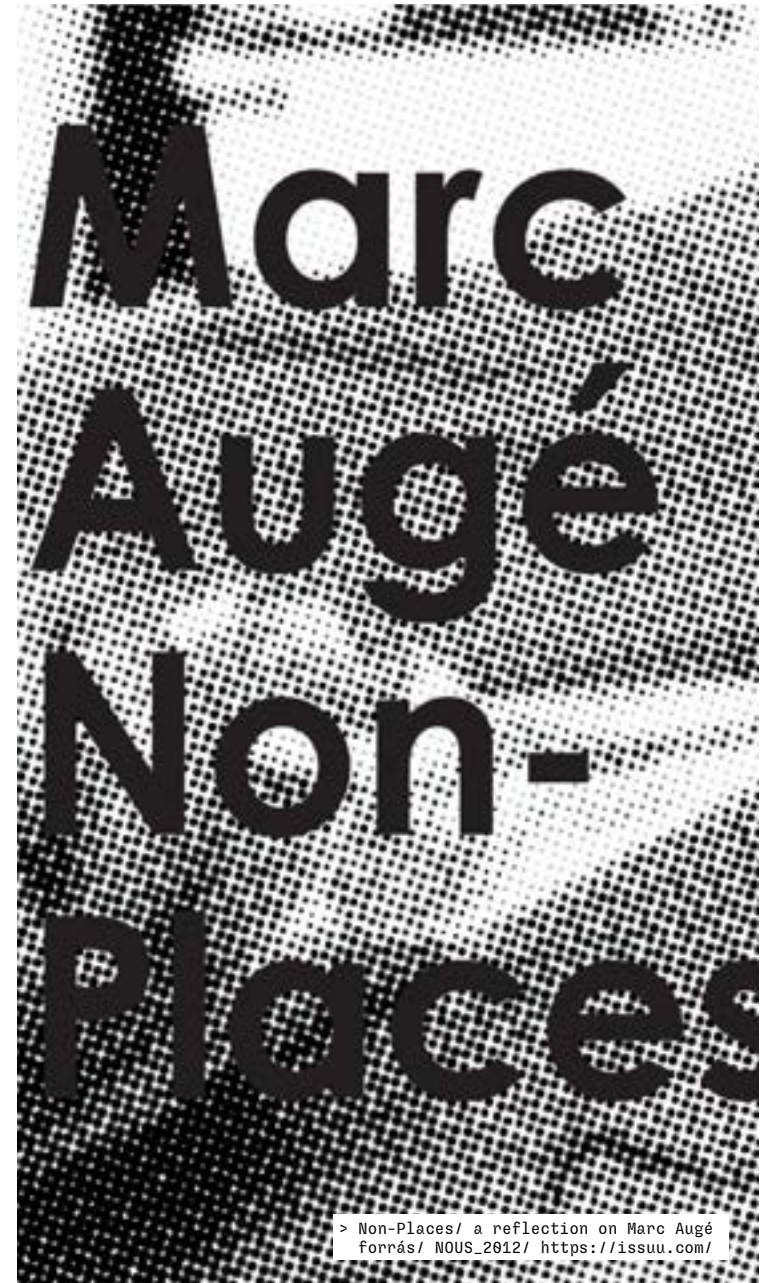
>^(C)Inspirációk

A doktori iskola évei alatt olyan gyakorlati és elméleti előképeket gyűjtöttem, amelyekkel kapcsolni tudtam az addigi tapasztalataimat, ezek inspirációs gyűjteménnyé alakultak.

> Urbanizáció

“Az urbanizáció és a globalizáció az én felfogásomban szinonima” (Auge, 1992).

A 20. századi nagyvárosok az egyén számára olyan átláthatatlan komplex környezetté alakultak, ahol a gyorsuló élet egyre összetettebb akadályainak leküzdése mellett csökkennek a társadalmi interakció terei is. A motorizáció hatására - Egyesült Államokban a 20-as évek, Nyugat-Európában az 50-es évek - ugrásszerűen megnövekedett a gépkocsik száma és hatására a forgalom. Az egyre intenzívebb városhasználattal fokozódik a zsúfoltság és érezhetővé válik a környezetszennyezés. Az emberek a városközpontokból a külvárosi részekre vagy távolabb költöznek. Napi rutinná válik az ingázás és kialakul az elvándorlás jelensége. A város mind közösségi, mind magántulajdonú belső területeinek elkezdődik a leértékelődése (szlökködés). A modern közlekedés kapcsán egyre több területen jelennek meg a karakter nélküli NEM-HELYEK (Auge, 1992) (forgalmi csomópontok, aluljárók, stb.). A gyorsuló életvitel egyre kevesebb lehetőséget ad a közös városi felületeken történő interakcióra és az erre alkalmas terek aránya is csökken. A globalizált

> Non-Places/ a reflection on Marc Augé
forrás/ NOUS_2012/ <https://issuu.com/>

világ és az intenzív urbanizáció hatására sokszorozódik a városok lakossága, melyek előnyei mellett egyre gyakoribb társadalmi, gazdasági és kulturális konfliktusokkal kell szembesülnünk. Az utóbbi években egyre komolyabb problémát jelent az éghajlatváltozás mellett hódító világjárványok és a háború kitörése is.

A modern fogyasztói társadalom kapcsán számos karakter nélküli terület jelenik meg. A túlzottan bonyolultnak tűnő, összetett működési folyamatok eredményeként az elidegenedés egyaránt jelentkezik az egyes emberek társadalmi és fizikai (épített) környezete iránti elköteleződésben. Az "Izoláció" (Tihanyi, 2012) során a városlakók eltávolodnak a környezetüktől és a jövőjük alakításának lehetőségétől, a demokrácia egyik meghatározó alapjától. Ez a társadalmi eltávolodás és a környezet iránt érzett felelősség hiánya pedig negatívan hat a környezetre, a politikai és gazdasági disz-funkciókhoz hasonlóan a rendszer erózióját vonhatja maga után.

"A tapasztalat azt mutatja, hogy a városi folyamatok bonyolultsága okán a városi ember, védekezéséppen magából a folyamatokban történő részvételből vonja ki magát, melynek eredményeképpen a mindennapos városi élmény, tapasztalhatóan azzá válik, hogy a különféle kihívásokat, melyeket közvetlenül környezetünk - fizikai és emberi vonatkozását tekintve - magában hordoz minél ügyesebben és gyorsabban győzzük le" (Marsovszky, 2004).

A városra tekinthetünk háborús területként (Bach, 2012), ahol a mindennapi életben maradásért küzdünk és igyekszünk a legkevesebb energiával legyőzni az elénk gördülő akadályokat, de vizionálhatunk ide színes és sokoldalú társadalmi életteret, ahol a lokális energiák és a közösségi aktivitások könnyebben fenntartható és humánusabb környezetet inspirálnak.

A 20. század végére Nyugat-Európában nyilvánvalóvá vált, hogy a közterületek szerepe erőteljesebb a város életében és fejlődésében a korábban feltételezetttnél. A közterek a társadalmi kapcsolattartás és interakció legalapvetőbb színterei, ahol a különböző szocio-kulturális rétegek és eltérő gazdasági hátterű városlakók a legalitás keretein belül szabadon tevékenykedhetnek és közösen gyakorolhatják demokratikus jogaikat. A közterek egyben a társadalom működésének látható leképezései és a város legaktívabb közösségi kommunikációs felületei.

Azt, hogy mennyire értékelődhet fel egy elhanyagolt városi környezet, egy átgondolt köztér megújítási folyamaton keresztül a Bryant park (Manhattan, USA) példája mutatja meg, ami a 80-as évek végéig egy elhanyagolt és veszélyesnek tekintett városi területként működik. A park 1988-as újratervezése William "Holly" White irányításával történik - White elveit használva: „Ami az embereket a köztéren leginkább vonzza, az úgy tűnik, hogy a többi ember" (White, 2008). White a tervezőknek javaslatot tesz az átalakítás legfőbb elemeire.

> BBC hírek részlet, 2022
forrás/ <https://www.bbc.com>

Megszűnnek az átláthatóságot akadályozó elemek és átlátható füves terület készül a park közepén. A térre 1000 darab mozgatható széket helyeznek ki, a városlakók saját elképzelésük szerint rendezhetik be a területet. Az egyszerű elemek remek eszközöknek bizonyulnak és a tér gyorsan megtelik élettel. Jelenleg inkább a túlzott használat és az állagmegőrzés okoz problémát.

A fokozódó urbanizációs folyamatok egyre több kihívás elé állítják a társadalmi környezetet is és a vidék is kénytelen feladni a hagyományos működését. Bár rengeteg a globalizációtól elzárt terület, mégis a fokozódó urbanizáció a tendencia. Az ázsiai kontinens legszélsőségesebben fejlődő példája: Kína. Az 1997-es év rövid recessziója után óriási mértékben indult el az urbanizációs folyamat, az elmúlt 20 évben több mint száz város lépte át az egymilliós lélekszámot. A jövőben pedig tovább gyorsul a növekedés az országban és 2050-re 404 millióval nőhet a városi lakosság száma (UN DESA's Population, 2015), miközben a népességszabályozás hatására összességében csökken a lakosság.

A világ egyes részeinek növekedése közben a 2008 végén kibontakozó gazdasági világválság, majd a világjárványok és háborús krízisek közepette újra kell értékelnünk az előző időszakok városfejlesztési módszereit és a társadalom működésére gyakorolt hatásait. Természetesen az urbanizáció a jelen kor komplex politikai és gazdasági (kapitalista) összefüggéseinek elválaszthatatlan eredménye, amivel szemben a

városok lakossága egyre intenzívebben fogalmazza meg kritikáját és nemtetszését (New York, Wall Street elfoglalása, 2011; Puerta del Sol, Madrid, 2011-2012; Plaza Syntagma, Athén, 2010-2012) "...az emberek újra és újra összegyűlnek, hogy megfogalmazzák a sérelmeket és kollektív követeléseiket!" (Harvey, 2013)

Az elméletek és gyakorlati próbálkozások száma egyre nő a humánus és hosszú távon fenntartható városok kapcsán. Egyes elképzelések a technológiai Utópiák (Cloud Citizen, Shenzhen, Bay Super City competition) felé menekülnek mások a társadalom alapvető átalakításában érzik a változás lehetőségét. Egyre nagyobb figyelem összpontosul azokra a tevékenységekre, amelyek a lokális kezdeményezések rendszerének fejlesztésében látják a változás lehetőségét.

> Társadalmi, filozófiai keretek

>> Szituacionisták

A kapitalista gazdasági modell, a növekvő haszonszerzés, a tőkefelhalmozás és a folyamatos fejlődés szükségessége lokális és globális szinteken is szélsőséges társadalmi egyenlőtlenségeket teremtenek, melyek már a 40-es évektől érzékelhetők.

Az 50-es években kibontakozó Szituacionista Internacionálé mozgalmának kritikája végül a 60-as évek történéseiben csúcspontot ér el.

A Szituacionista Internacionálé csoportot 1957-ben a Lettrista Internacionálé, az IMIB és a CoBrA csoport experimentális művészei és írói alapítják egy olasz kisvárosban. Az SI baloldali ideológiák mentén kritizálja a kapitalista bürokrácia és fogyasztói társadalom működését. A társadalmi elidegenedés, a tömegmédia és a fogyasztás generálta individuális dominanciáját, a modern életből fakadó érzéketlenséget, a művészet elanyagiasodását kritizálják. Egyetlen megoldásnak az általános ellenállást tartják minden ellen, ami a modern társadalom részét képezi. A mozgalom tagjai a mindennapi életet egy folytonosan kreatív, valódi és eksztatikus tapasztalásként képzik el. "Nagyon komoly játékokat követelünk!" (ARTPOOL, 2015) Az elérendő cél érdekében provokálják a társadalmat. Játékos állításokkal és dekontsruálással megkérdőjelezzik az egyértelműnek hitt helyzeteket. Valós élményeket akarnak generálni a mindennapi élet motívumait újraértelmezve. A szituáció értelmezésében benne

van a teremtett helyzet és a véletlenszerűség lehetősége is.

Az SI tagjai nem politikai indíttatású csoportként definiálták magukat, de nem kevesebbet akartak, mint gyökeresen megváltoztatni a világot. Megnyilvánulásaik (graffiti, képregények, kiállítások, folyóirat) erőteljes hatással voltak a 1968-as forradalom aktivistáira. A szituacionisták főleg baloldali anarchista és kommunista elméletek mentén fogalmazzák meg elméleteiket és alapfogalmaikat Internationale Situiste első számában. "Az egyén minél inkább szemlél, annál kevésbé él." (Debord, 1967) A társadalom tagjai a fogyasztást saját vágyként megélve törekednek annak kielégítésére, miközben a technológia fejlődés sem szabadít fel a munka kötelezettsége alól. A társadalom hiába ismeri fel idővel saját függőségét, a körforgásból már nem lesz kiszállás. Debord csak a társadalom teljes átalakításában látja a jövőt, ahol sokkal nagyobb szerepe van a szituacionisták által megfogalmazott spontaneitásnak és játéknak.

A játék alapvető szerepet kap az épített aktivizmus folyamataiban, olyan szabad és kreatív tevékenység, amely során spontán szituációk teremtődnek.

> A Spektákulum Társadalmadokumentumfilm
részlet/ Guy Debord, 1974

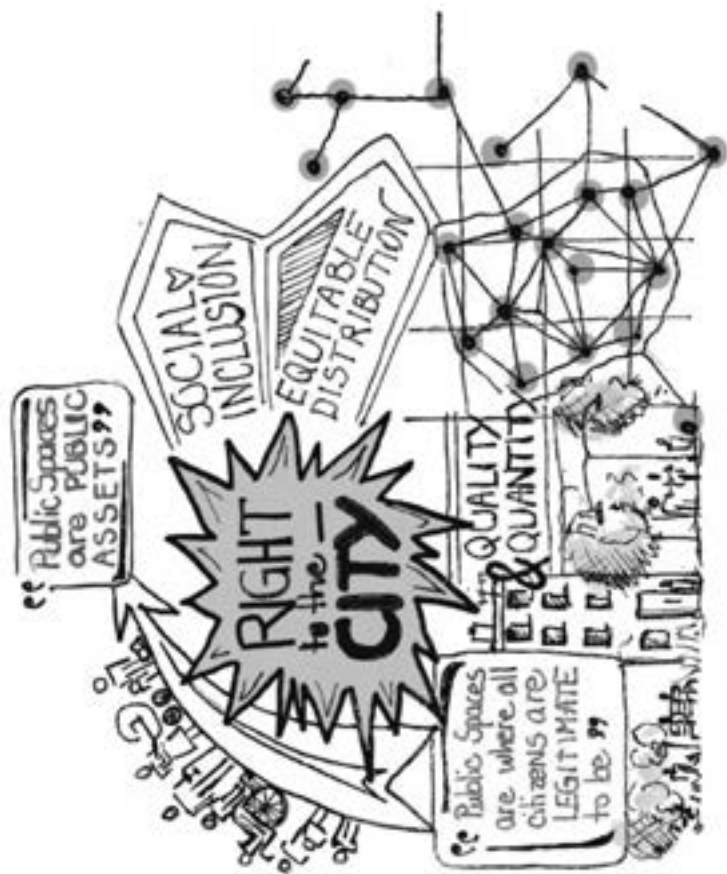
>> A Spektákulum Társadalma

1973-ban Debord meghatározó filmet készít a szituacionisták által fejlesztett technikával "détournement" (eltérítés). Meglévő audiovizuális anyagokból építkező kollázst hoz létre, ami az eredeti felvételek (szocialista és kapitalista ideológiák) és az általuk képviselt politikai, gazdasági és társadalmi értékek szélsőséges kritikáját eredményezi. Debord célja radikális társadalomkritika és illúziómentes mozi létrehozása, ami forradalmi eszköz lehet a jelen kulturális és társadalompolitikai erőivel szemben. Constant Nieuwenhuys az SI tagjaként kezdi el az egyetemes várostervezés elméletére alapozott antikapitalista utópia kidolgozását: Az Új Babilont, "Dériville"-t (Debord, 1963). Constant szerint az építész nem készíthet úgy tervet, hogy ne vegye figyelembe az emberi viselkedést.

Új Babilon fizikai keretet adhat egy olyan újfajta társadalomnak, ahol a "homo ludens" (az ember, aki játszik) van a középpontban, akinek az ipari automatizálás hatására kevesebbet kell dolgoznia és van ideje játszani. Építeni kell egy olyan várost, ahol az egyén játészó emberként élhet. Új Babilonban nincs állandó struktúra, hanem minden változtatható (fény, idő, hőmérséklet, időjárás, stb.). A csoport 1972-ben feloszlott - a szituacionista elméleteket és taktikákat radikális áramlatok tucatja alkalmazza a világ minden részén.

>> "The right to the city"

Henri Lefebvre (1901-1991) francia marxista filozófus és szociológus. 1967-ben "Le Droit á la ville" írásban publikálja a kor városai iránt megfogalmazott kritikáját és egyben egy alternatív élettel teli város iránti vágyát. "A városhoz való jog egy olyan üres lehetőség, amit különböző módon lehet feltölteni." (Lefebvre, 1967) A kérdés, hogy kik, hogyan és milyen érdekek mentén teszik? "Lefebvre koncepciója a "heterotópia" - radikálisan eltér Foucault elméletétől -, olyan lehetőségekkel teli társadalmi terek, ahol más nem lehetséges. A heterotópia nem szükségszerűen egy tudatos terv alapján születik, hanem az alapján amit az emberek csinálnak, éreznek, érzékelnek, kifejeznek a hétköznapi élet jelentésének keresése közben. Az elmélete pont a forradalmi mozgalmak ellenpólusa: heterotóp csoportoknak spontán megnyilvánulásai, ahol a kollektív folyamat során radikálisan különböző dolog jön létre. Az elmélet szerint a heterotóp városműködés visszafordítja a kapitalizmus izolációs folyamatát." (Harvey, 2012) A Spektákulum Társadalmában megfogalmazott összefüggésekhez hasonlóan, mára a kapitalista rendszer és a város elválaszthatatlan intim viszonyba került egymással; a város a felhalmozott tőke legintenzívebb felvevő piaca, az illúziófogyasztás is materializálódott. A városi élet minősége gazdag emberek árujává vált, ahogy a város is abban a világban, ahol a fogyasztás, a turizmus, a kulturális és tudás alapú tevékenységek, úgy mint a spektákulum gazdaságának folyamatos forrásai a város gazdaságának elsődleges

> illusztráció részlet
forrás/ Learning UCLG

szempontjává alakultak.

A 2000-es évek végéig a nyugati gazdaságok felhalmozott tőkéje is korlátlanul áramlott - többek között az ingatlanpiacba - a folyamatos fejlődés is biztosítottnak látszott. A folyamat a 2008-ban kibontakozott válság idején megtorpant, ami elkerülhetetlenül a körülmények újragondolására kötelezett. A változások ellenére nehezen képzelhető el olyan város, ami olyan kollektív politikai rendszerrel működik, ahol társadalmi mozgalmak eredményezik a fejlődést. Azonban vannak olyan törekvések, amelyek megpróbálják újraértelmezni a várost a befektetők által mozgatott standard működési minták ellenére is. Ezek a mikro-aktivitások szoros kapcsolatban vannak a DIY (Csináld magad) és participatív fogalmakkal, és a városi terek játékos használatával. Sokszor ezeken keresztül materializálódik a megfogalmazott kritikai és a kollektív cél is.

“A városhoz való jog sokkal több, mint az egyén szabadsága a város erőforrásainak eléréséhez. A városhoz való jog lehetőség, hogy a város változtatásán keresztül változtassunk magunkon. Ez a jog sokkal inkább közösségi mint egyéni, mert az átalakulás szükségszerűen az urbanizáció folyamatát újraformáló kollektív erő működésén múlik. A szabadság, hogy építsük, majd újraépítsük városainkat és magunkat a legértékesebb - de egyenlőre háttérbe szorított - emberi jog.”
(Harvey, 2008)

> Autokonstrukció

Gyakorlati tapasztalataim kiindulási pontja az amatőr szereplőkkel megvalósuló építés volt és alapfogalommá vált a Recetas Urbanas Studioban töltött idő alatt. A kifejezés azokat a stratégiákat jelöli, ahol a mérnöki és szakipari tevékenységeket amatőr szereplők munkája váltja ki. Leginkább a kaláka, a vernakuláris építészet és a DIY, vagy self-made mozgalmak köthetők ide, ahol laikusok, családok vagy kisebb közösségek - anyagi eszközök hiányát pótolva - együttműködve építik saját otthonaikat. Motivációjukban eltérnek azok a projektek, amik az autokonstrukciót a kísérleti objektumok létrehozásának eszközeként használják. A kifejezés a Google fordítóban "önépítés", melyet szándékosan használhatunk így, utalva arra, hogy ez egyben saját magunk és a közös képességeink megismerésének lehetősége is.

> Helyzetbehozás

2009-ben az Urbanisztika Tanszék alkotóhatén használtuk először tudatosan, ahol Steiner Balázs Miklóssal közösen vezetett csapat feladata az volt, hogy az akkori Moszkva téren talált téri és működésbeli helyzeteket egyszerű eszközökkel kiegészítve használatba hozzuk.

A jelenlét során érzékelt szituációk kisebb beavatkozással teljesen újraértelmezhetők. Kapcsolódó kifejezések: a Hacking, Upcycling, Placemaking.

> Részvételi építészet

A közösségi építészet irodalmát áttekintve, a 20. század történeti háttérét, majd a 60-as évek ideáinak megismerése alapján intenzív kapcsolatot fedeztem fel a kapitalista gazdasági és társadalmi rendszert kritizáló aktivizmus és a kortárs kritikai akciók között.

Az "Architecture, Participation and Society" című könyvet használtam a közösségi építészet körüli fogalmak értelmezéséhez. Ez többnyire angolszász mintákat mutat, de a 2010-es évek elején kikerülhetetlen összefoglaló volt a tudományos előképek ismeretéhez. Rövid történeti áttekintéssel körvonalazza, hogy milyen szereplők vesznek részt az épített környezet alakításában, hogyan alakul a felhasználó és az általa használt tér kapcsolata, hogyan változnak a folyamathoz kapcsolható törekvések és kezdeményezések, mik lehetnek az együttműködés motorjai.

"Építészeti tervezésről mai értelemben véve a reneszánsz megjelenése óta beszélhetünk, a szakma - mint az építéshez szükséges 'speciális' tudást birtokló mesterség - a 17. század észak-európai kapitalista gazdasági és társadalmi változásaival kezd kialakulni." (Jenkins, 2009)
A magánmegrendelések kapcsolatrendszerében az építészek és a megbízók váltak az esztétikai, funkcionális és téri igények meghatározóivá. A 19. században a tudás óriás mértékű növekedésével és az államigazgatási engedélyrendszerek kialakulásával a specializáció erősödik, majd az

egyre összetettebb épületszerkezetek alkalmazása és az építésben jelenlevő szereplők közötti szerződéses kapcsolat során tovább mélyül. A műszaki rajz fejlődése lehetőséget ad a tervezés és a kivitelezés szereplőinek szétválasztására. A 20. századra a tervezői feladatok kibővülnek, az építészeti formálás mellett egyre nagyobb szerepet kap a folyamatok résztvevőinek a koordinálása, mely tovább erősödik újabb speciális szereplők belépésével.

A kialakult kapcsolati rendszereket és tervezési tapasztalatokat alapul véve az építészek válnak a települések, városok tervezőivé, annak ellenére, hogy a lépték, a felhasználók és a környezeti összetevők is jelentősen eltérnek. A 'felhasználónak' és a 'széles közönségnek' általában csekély kapcsolata van a tervezési folyamattal¹, így társadalmi szempontok csak a tervező személyes érzékenységén keresztül integrálódhatnak.

A nyugati világ 60-as éveiben kirobbanó forradalmi hangulat és az ezzel járó változások az építészeti érára is hatással vannak. A szakmai tudásnak egy része, ami korábban a fent említett hatalom és a tőke által diktált feladatok megvalósítását szolgálta, hirtelen a szociálisan és gazdaságilag rászorult társadalmi réteg oldalára áll. A többnyire fiatal és kevés tapasztalattal rendelkező építészek a felhasználók és a tervezési folyamat gyakorlati összekapcsolása helyett túlzottan a társadalmi megközelítés elméleti formájára fókuszálnak. A kezdeményezés visszafordul

(1) ... és most tekintünk el a családi ház tervezés egyedi megbízásaitól, ahol nagytöbbségben természetesen a megbízó egyben a felhasználó is.

> Walter's May: The Self-Build Revolution Kiállítás, 2016
forrás/ AA Gallery, Architectural Association School of Architecture

a kisléptékű külvárosi családi ház tervezés nyelvezetéhez. Néhány gyakorló építész a közösség épített környezetbeni szerepét kezdi dokumentálni. John Turner - Peru nyomornegyedeiben - a "self-help systems" - a kis háztartásokon alapuló rendszerek kidolgozásával foglalkozik, Nicholas Habraken (Technical University of Eindhoven) a család-alapú építési technológiákat és a flexibilis lakás elméletet kezdi fejleszteni (Support, 1976), a "self-build system" előregyártott technikáival kísérletezik.

A "community architecture" (közösségi építészet) kifejezést a 70-es évek elején Fred Pooley (a RIBA elnöke) használja először a helyi hatóságok a társadalomnak nyújtott építészeti segítségére utalva. A meghatározással azonban sokan nem értnek egyet, szerintük a rendszer csak komplexen kezelhető, nem csupán építészeti, hanem olyan átfogó segítségnyújtás a cél, ahol az épített környezet meghatározásában részt vevő összes szereplőt be kell vonni. A közösségi építészeti folyamat jelentősebb, mint a fizikai produktum és a lokális problémák kezelésére sok esetben nincs is szükség építészeti beavatkozásra (Wates and Knewitt, 1987). Ekkor körvonalazódik először a hagyományos építészeti megközelítés és a folyamat központú szemlélet.

Az Egyesült Államokban a közösségi tervezést támogató folyamatok a 70-es évektől bontakoznak ki, erősen kapcsolódnak a 60-as évek tiltakozásaiban megfogalmazott eredeti célkitűzésekhez. A ténylegesen rászoruló szegénynegyedek támogatására kiépülő rendszer alapját a "community design

center"-ek (CDC) alkotják. Ezek a központok az építészeti tervezésen túl műszaki segítséget nyújtanak. A modern építészet sterilitása ellen tiltakozó fiatal építészek által vezetett központok rengeteg meg nem valósítható tervet termelnek. Az időszakot követő évtizedek próbálkozásairól nagy mennyiségű részletes írásos dokumentáció születik az Egyesült Királyságban, mely bemutatja a közösségi tervezés alapjait, eredményeit és az alkalmazott technikákat.

Az Egyesült Királyságban eleinte erős a fejlődés, majd a 80-as évekre háttérbe szorul és csak a 90-es évek "self-build" (saját kezű építés) folyamataiban tér magához. A közösségi építészet és tervezés egyre komolyabb szerepet kap a politikai és a szakmai fórumokon, így égetőbbé válik a minőség és a folyamat elvű tervezés között létrejött feszültségek tisztázása. "A közösségi tervezés mögött húzódó társadalmi motivációknak nem szabad elutasítani a minőségi produktum létrehozását, a szociális indíttatás mellett komoly hangsúlyt kell fektetni a hagyományos tervezési technikákra is. A két szemlélet megfelelő ötvözésével lehet csak hosszútávon működő mintákat kidolgozni." (Comerio, 1987)

Angliában az 1996-os választások utáni politikai vezetés egyértelműen meghatározza, hogy az épített környezetben történő nagyobb állami beruházásoknál a minőségi környezet létrehozása érdekében be kell vonni felhasználókat a tervezési folyamatokba. A hivatalos támogatás kapcsán pedig tisztázni kell a részvételhez köthető kérdéseket.

> MNP3 program/ 99-es buszmegálló prototípus építése
fotó/ Klaniczay János, 2014

“A közvetlen közösségi részvétel az 1970-es évek óta van jelen, az európai, és a világ városfejlesztési gyakorlatában, az egyes országokban teljesen eltérő karakterrel és dinamikával, ugyanakkor alapvető kérdések merülnek fel a használat során. A legfontosabb talán, nem technikai jellegű hanem elvi, ki képviseli legitim módon a közösség értékeit, érdekeit egy várost érintő kérdésben? Az intézményes formákat az emberek miért nem érzik elegendőnek, érdekeik megjelenítésére? De fordítva is fel kell tenni a kérdést, az egyes lokális, formális vagy informális lakossági csoportok, civil szervezetek nem torzítják-e a döntések „igazságosságát”? Azoknak, akik nem tudnak vagy nem képesek ilyen szerveződésben részt venni nem csorbulnak-e az érdekei egy civilek által túldominált helyzetben?...” (Alföldi, 2010) A gyakorlat sokszor erőteljesen felülírja a részvételi tervezés elméletét. A “felülről szervezett alulról jövő kezdeményezések paradoxona” (Alföldi, 2010) pedig komoly kihívás a valódi felelősség megosztásban.

> A részvételi tervezés 2 példája

>> Elemental

A chilei lakhatási problémára megoldást kereső projekt 2000-ben indul a Santiagoi Katolikus Egyetem, a COPEC - Chilei Olaj Társaság és Alejandro Aravena építész együttműködéseként. Iquique városában illegális területfoglalással "squat" közel 100 család által használt területen kellett kialakítani a lakóegységeket úgy, hogy a kormányzati támogatás csupán a földvásárlás, az infrastruktúra és az alapszerkezetek létrehozását biztosította. Az így létrehozott strukturális egységekben csak a legszükségesebb funkciók megvalósítására (konyha, fürdőszoba) maradt forrás, ezért a terveket úgy kellett kialakítani, hogy a családok képesek legyenek már önerőből is befejezni.

ELEMENTAL néven több hasonló helyzetű településen alkalmazták a folyamatot. 2011-ben lehetőségem volt egy Észak-Mexikóban található példát (Santa Catarina) meglátogatni. A program egyik alapeleme a szomszédság számára megnyitott belsőudvarok köztér jellegű használata volt. A beköltöző lakók első javaslata az udvar lezárása és a nemkívánatos társadalmi környezet kirekesztése volt. Ez a törekvés hasonló participációs projektnél is érzékelhető. A valamilyen előnyt - legyen az tudás, érdekérvényesítés, tulajdon- vagy a használati jog - birtokló résztvevők a tágabb közösség érdekeit később elutasítják. A folyamatban ezért különös figyelmet kell fordítani a felkészítésre és a valós felelősségvállalásra!

>> Residencial Serra Verde

A 2004-ben induló projektben az EAUFMG egyetemen dolgozó Maria Lucia Malard professzor csapata új szociális lakásépítési modellen dolgozik, integrálva a közös gazdasági és társadalmi részvétel alapjait, a digitális technikákat, a környezeti-társadalmi és gazdasági fenntarthatóságot, a munkahely és jövedelemteremtést. A helyi önkormányzat hajléktalanokat képviselő szervezet támogatásával 76 család leendő lakóhelyének a létrehozását szervezi. A részvétel már a korai időszakban elkezdődik, ahol feltérképezik leendő tagok alkalmasságát. Az alapozó oktatásban részt vevő családtagok a tervezés egyszerűbb eszközeinek elsajátítása mellett kivitelezési fogásokat és számítástechnikai alapokat tanulnak. A program felelősségteljes döntéshozói szerepre készíti fel a leendő lakókat. A lakások fejlesztéséhez szükséges ismeretek átadásával egyidejűleg megkezdődik a társadalomba történő integráció folyamata is. A program három nagyobb részből állt:

- (1) A felhasználók workshopok keretein belül ismerkednek a tér-tervezéssel és a számítógépes eszközök használatával. A Ballerine és Cabral Filho által fejlesztett digitális részvétel módszerét követve 3 dimenziós digitális modellekkel dolgoznak a közös döntéshozás megkönnyítésének érdekében.
- (2) A lakásegységek tervezése egyéni és közösségi döntések alapján. A szerkezet flexibilis kialakításához Walter Segal (support), John Habraken (self-built systems) és Cedric Price (flexible-spaces) kutatásait vették alapul.

A módszer az "Open Design Source" elnevezést kapja az informatikából ismert nyílt forráskódú programozásra (Kadushin, 2008) utalva. Sikerül alacsony költségvetésű (10.000 dolláros), a helyi szabályozást is figyelembe vevő lakóegységeket fejleszteni. A 40-50m²-es lakások elrendezésén 10 és 20 fős csapatok dolgoznak. A Sketchup program segítségével készítik a modelleket. A családok csapatokban döntöttek a közösségi terekről, míg a magánhasználatú tereket az egyes családok személyes szempontjai határozták meg. Végül közös elhatározás alapján 50m² fölé növelik a lakások alapterületeit számolva azzal, hogy önerőből kell kiegészíteni a rendelkezésre álló forrásokat.

(3) A lakásrendszer tervezéséhez korábbi építészeti kutatásokat vettek alapul. A gyerekek biztonsága érdekében a patkó alakú belső udvaros elrendezés és a 2-5 szintes magasság mellett dönt a közösség. A kivitelezési fogások elsajátításához videojátékok alapjait és Paulo Freire elveit alkalmazva - digitális gyakorló programokat hoznak létre. Végül egy sikeres projekt valósul meg a kormányzat, egy oktatási intézmény, a helyi civil szervezetek és a felhasználók közös munkájaként.

> Elemental/ Santa Catarina negyed, Monterrey, Mexikó
fotó/ Kukucska Gergely, 2011

> Jelenlét

>> Museo de la memoria

Egy idegen felé sokszor könnyebben nyílnak meg a közösség tagjai.

A Mundo Sustentable alapítvány 2005 körül rehabilitációs programot indít egy észak-mexikói kisvárosban, Bustamante-ban, ahol a lakók megélhetését biztosító belföldi turizmust elsöpri a drogháború hatására felerősödő erőszakhullám. A program elsődleges célja, hogy a településen még fellelhető hagyományos kézműves és mezőgazdasági technikákat bemutassa és létrehozzon egy olyan oktatási központot, ahol a helyiek széles körben elsajátíthatják azokat. A kézműves termékek exportálásával pedig pótolhatóvá válnak az akadozó turisztikai bevételek, miközben a helyiek identitása erősödik.

A szervezet egy agrármérnök és egy építész segítségét kéri, hogy azok a településre költözve támogassák a programot, melynek keretei között két épület átalakítása tervezett. Ezekben oktatási és rehabilitációs központok kapnak helyet a jövőben. A 2011-es évi programban 3 hónapon keresztül vettem részt. A kisváros lakosságának a bevonását alapvető feladatnak tekintettem. Kutattam a környéken fellelhető olcsó építés technológiákat, az újrahaznosítást és az őslakók hagyományos építési módszereit. Azt feltételeztem, hogy a szegényebb negyed rehabilitációjában ezek hasznos eszközök lehetnek. A tervezés és a kivitelezés párhuzamosan történt, a partnerek koordinálatlansága jelentősen

lassította a beruházást.

Az egyik felújításra szánt melléképületben laktam és dolgoztam. A helyiekkel napról napra közelebbi kapcsolatba kerültem, akik egyre meglepőbb és személyesebb történetekkel állítottak be. A melléképület 2-3 hét alatt informális szociális központtá alakult. A beszélgetések során kiderült, hogy komoly társadalmi konfliktusok vannak a településen. Az alkoholizmus mellett a kiskorúak drogfogyasztása és a gyerekprostitúció jelen van. A kilátástalanságban a közösség nagy része bűnbakot keres és ez határozza meg az együttélés hétköznapjait.

Carlos Gómez Flores-hez az Mundo Sustentable alapítvány szervezet vezetőjéhez fordultam segítségért. Kértem, hogy az eredeti célok mellett koncentráljunk a társadalmi kérdésekre. Reméltem, hogy önkormányzati támogatással változás kezdeményezhető és közösségi eseményeket kezdtem szervezni a helyi lakosokkal (pl. Cine en tu barrio). A harmadik hónap végére családrehabilitációs programot hirdetett az alapítvány. A folyamat hosszú és összetett, őszintén bízom benne, hogy sikerrel végződik. A fentiek is mutatják, hogy a személyes helyi jelenlét (együttélés) nem várt körülményeket tárhat fel és fizikai produktum nélkül is elindíthat társadalmi változásokat.

> Cine en tu Barrio esemény/ Bustamante M.L., 2011
fotó/ Kukučka Gergely

>> Magdolna negyed

2012-ben és 2013-ban a doktori iskola keretei között többen - Borsos Melinda, Dimitrijevic Tijana, Brósz Csaba Botond, Kukučka Gergely, Szabó Dávid - részt veszünk a Magdolna Negyed 3 Programban. Alkalmankénti látogatásokon és események szervezésén keresztül igyekeztünk megismerni a Negyedet, hogy hiteles kép alapján készítsük el a ránk bízott tervezési feladatokat.¹ 2015-ben újból a területen dolgoztam, napi 10-12 órában közel 3 hetet töltöttem a Negyed utcáin, ahol díszletépítés kapcsán kialakult lakossági konfliktusokat kellett kezelni. Ekkor tapasztaltam, hogy az intenzív helyszíni jelenlét során mennyivel összetettebb és érzékenyebb kép alakulhat ki, mint az alkalmoszerű látogatások és akciók alatt.

A hétköznapiól eltérő helyzetek kommunikációra készítetik az embereket, a hosszabb és folyamatos személyes jelenlét pedig segít a környezet rejtett működésének megismerésében.

(1) 2013-ban Tijana és Melinda lelkes elköteleződéséből jött létre a Micromagdolna projekt.

> Tapasztalatok

Személyes tapasztalataim szerint az alulról induló kezdeményezéseknek mindig kell egy olyan kollektíva vagy egyén, aki a cél iránti lelkesedésével képes kialakítani és fenntartani a közösség szimpátiáját. Sok esetben ez az egyetlen erőforrás. A közös építés fizikai élménye létrehozhat ideiglenesen közösséget, vagy hozzájárulhat azok fejlődéséhez, hosszabb távon azonban komplex társadalmi dinamikák a meghatározók. A politikai és beruházói döntéshozás kötöttebb rendszere sokszor ellentétes a részvételi tervezés karakterével.

Alapvető feltétel, hogy a felhasználói csoport aktív tagja maradjon a folyamatnak és a ráruházott kérdésekben felelős döntéseket legyen képes hozni, ami sok esetben párhuzamos oktatással és szociális felzárkóztatással érhető el. A rosszul felmért kapacitás és az alapos előkészítés hiánya a közösség széthullásához vezethet.

A siker nagy részben azon múlik, hogy a partnerek mennyire képesek összehangolni munkájukat. Az egyes szakmák közötti szakaszolt munkamegosztás itt nem működik, sokkal szorosabb együttműködés szükséges. A kezdeti kommunikáció, hálózatépítés és az adatgyűjtés elsősorban a közösségfejlesztők feladata, de a személyes élményekből építkező tervezési folyamat megköveteli a társszakmák - így az építészek - folyamatos és őszinte jelenlétét. A korai szakaszban elindított oktatás egyben a hátrányos helyzetű közösségek felzárkóztatásának eszköze.

Nem a hagyományos értelemben vett építészeti feladatkörökbe tartozik, hogy a létrehozandó objektum ne csupán a létrehozás fázisaiban legyen aktív, hanem utána is élő térként működjön. A kapcsolatokat ápolni, a konfliktusokat moderálni kell. Participatív technikák alkalmazása lényeges társadalmi-, kulturális- és párhuzamosan gazdasági értéket hozhat, ha az felkészült vagy felkészített társadalmi környezetben történik. A folyamat jelentősen több energiát igényel, mint a hagyományos tervezési gyakorlat, hiszen a különböző háttérű polgárok érdekrendszerét hivatott megjeleníteni és harmonizálni. A jól előkészített és alaposan átgondolt, komplex folyamat a "felhasználó" és a "használt tér" sokkal aktívabb "szimbiózisát" eredményezheti, de a társadalmi összetettsége miatt hozhat negatív eredményeket is.

A megrendelői és felhasználói oldal viszonya általában 3 kategóriába sorolható: (1) A megrendelő megegyezik a felhasználói csoporttal. Általában az alulról induló kezdeményezések ilyenek. (2) A megrendelő és a bevont felhasználói csoport eltérő. (3) Széles közösség bevonása történik.

A folyamatok 5 szakaszában történhet bevonás: (0) előkészítés más szakmák és társadalomtudományok együttműködésével (pl. szociológus, környezetpszichológus, közösségfejlesztő), (1) tervezés, (2) kivitelezés, (3) a létrehozott tér életre keltése és a működés tervezett távú biztosítása, (4) továbbépítés (pl. ELEMENTAL program).

A bevonás mértéke nagy részben függ a tervezett terek működésétől, méretétől, összetettségétől, funkciójától, de jelentősen befolyásolják a felhasznált kommunikációs eszközök. Az egyszerűen értelmezhető vizuális eszközök, mint a folyamatot bemutató animációs film, makett és összeszerelési útmutatók jelentősen segítik a párbeszédet (pl. a Recetas Urbanas módszerei). A virtuális eszközök, pl. építést szimuláló számítógépes játékok támogatják az oktatást és részvételhez szükséges alapvető fizikai feltételek elsajátítását (pl. Residencial Serra Verde). A folyamatok részletes dokumentálása - videó, fotó stb. - későbbi részvételi tervezések bemutatható tapasztalati forrásaként szolgál, általa elemezhető a participáció határfoka, miközben a világháló kommunikációs eszközei - közösségi oldalak, virtuális konferenciák - is aktívan támogatják a közösségi hálózatok fejlődését (pl. Arquitecturas Colectivas hálózata).

A kommunikációs eszköz lehet egyirányú (tájékoztatás) és kétirányú (konzultáció), de a részvétel legaktívabb formája a közös döntéshozás, folyamatos akció - reakció viszony tervező és felhasználó között. "...témánk szempontjából alapvető, hogy a szakmai álláspontok „átvitele”, a lakók meggyőzése-e a feladata a közösségi bevonási folyamatnak, vagy a valódi döntési felelősség megosztása." (Alföldi, 2010)

Ahogy a történeti áttekintés és a bemutatott példák is mutatják az épület vagy tértípus komplexitása nagyon nagy mértékben befolyásolja a bevonás lehetséges mértékét. Alulról induló

>1. Tézis AZ AKCIÓ KULCS FONTOSSÁGÚ ELEME AZ AKTIVISTA SZEMÉLYES, FOLYAMATOS JELENLÉTE.

Az aktivizmus eredménye érezhetően javul az aktivisták folyamatos jelenlétével, akik a változásokat érzékelve és arra reagálva tudják az akciót alakítani a célok elérése érdekében.

kezdeményezéseknél jellemző az olyan eszközkészlet (barkácsolás) használata, ami a személyes kapcsolatokon keresztül elérhető. Karakteréből fakadóan itt egyszerűbb technológiákról beszélhetünk. Nagyobb beruházásoknál többnyire a jogi környezet határozza meg a közösség bevonásának a mértékét (pl. EU-s támogatások). Minél több speciális technológia halmozódik fel a tervezés és építés során, annál nehezebb a felhasználói csoportok bevonása és a folyamat során felmerülő módosítások elvégzése. A szociális lakásépítésben, közösségi helyeken és köztereken kaphat nagyobb szerepet a participatív szemlélet. A köztéri közösségi események és építések jelentősen támogathatják a későbbi részvételi tervezést és a megvalósult állapot befogadását.

Tapasztalataim szerint itthon nehézkesen működnek a közösség bevonását célzó projektek. A szabályozás keretei és a határidők teljesítése nehezen alkalmazható egy általában ismeretlen csoport aktív részvételre ösztönzésében. Az emberek megszólításán túl inspirálni kell őket, hogy véleményt formáljanak és kommunikálják azt a közös döntéshozás során. A véleményformáláshoz pedig szükséges a kritikai szemlélet, az önkifejezés és az érdekképviselő technikáinak elsajátítása, amelyhez sok esetben hiányoznak a tanulmányi és a kulturális alapok. Az oktatási rendszerünknek sajnos egyre kevésbé része a kritikai véleményformálás, ami jelentősen lassítja a participatív folyamatokat is. A hazai gyakorlatban érzékelhető, hogy a participáció mélyebb megvalósulásához hosszabb időre lesz szükségünk, amely során a szereplőknek el kell sajátítani a

demokratikus döntéshozás mechanizmusait. Ezért a rövidebb, megszólító jellegű akciók felé fordultam, remélve, hogy olyan eszköztárat találok benne, ami segíthet az informális tapasztalatcsere és közös tanulás folyamataiban.

> Alquíler de azoteas animáció részlet/ Recetas Urbanas, 2008
forrás/ <https://vimeo.com>

> Public art

“Az angolszász terminológia meglehetősen széles spektrumban használatos, ide értendő mindenemű köztéri alkotás, a hagyományosnak mondható emlékművektől egészen a köztéri dizájn, társadalmi célú megmozdulásokon keresztül a street vagy urban art művekig.” (Horváth 2012)

A 30-as évektől köztudatban élő Public Art jelentése - valamilyen reprezentatív szobor, tárgy elhelyezése a város terein - a 60-as évek polgárjogi mozgalmainak hatására radikálisan átalakul. A korábbi esztétikai funkciók háttérbe szorulnak és előtérbe kerül a társadalmi megközelítés. A galériáktól elforduló képzőművészek felfedezik a szabad alkotás és önkifejezés új területeit. Egyesek a természeti tájban (Land Art, Robert Smithson munkái), míg mások a városi tereken kísérleteznek. 1982-ben két meghatározó akció indul: Agnes Denes Wheatfield (Búzamező) című munkája és 7000 Oak Trees (7000 Tölgyfa) Joseph Beuys-tól. Az akciók rengeteg kérdést vetnek fel a várostervezés, a jövő környezetének és a társadalmi szerkezetének változásai kapcsán. A “Public art” átalakulásával érzékelhetőbbé válik a rendszer kritikája.

Az 1990-től Mary Jane Jacobs (amerikai kurátor, író, oktató) válik a közösségi, hely specifikus és társadalmilag elkötelezett művészet egyik úttörőjévé. 1995-ben pedig Suzanne Lacy (amerikai művész, kurátor, író, oktató) által megszületik a “new genre public space” fogalma. A köztéri alkotásokban egyre nagyobb szerepet kap a kollektív cselekedetek által exponált társadalomkritika és

a köztéri művészet demokratizálódásának jelentős lépése történik.

“A művészet elitista felfogásával ellentétben olyan struktúrák kiépítésére törekszik, melyek a kultúrateremtéssel együtt járó hatalmat a lehető legtöbb emberrel megosztják.” A korábbi egyirányú kommunikáció megváltozik és a művészet alapvető eszközévé válik a közösséggel történő párbeszéd. “A nyilvánosság újabb és újabb szintjei nyíltak meg egyre differenciáltabb szubkulturális csoportok előtt, ezzel párhuzamosan bővítve a nyilvános térhasználatot összefüggő tevékenységek körét is.” (Horváth, 2012)

Pedro Reyes “Palas por Pistolas” (Ásók pisztolyokért) című 2007-es akciója (Reyes, 2008) karakteresen mutatja a public art társadalmi kérdések és a közösséggel történő együttműködés felé mozduló dinamikáit. A mexikói Culiacán lakóitól begyűjtött kézfegyverekből készült ásók visszakerülnek az emberekhez. A művészeti gondolat által megszelídített tárgyak a kollektív akarat békés környezetformáló eszközeivé válnak.

A 60-as évek mozgalmi hatására átalakuló Public art és egyes építészeti csoportok aktivitásaiban párhuzamot találunk. Egyre többen kísérleteznek a köztereken alternatív használatokat, utópiákat kutatva. Ezek között található például az 1967-ben alakult bécsi Haus-Rucker-Co csoportot (Archdaily 2014) és a városi érzékelést módosító munkája a Flyhead; az 1968-ban alapított san franciscói ANT FARM stúdió felfújható kísérleti terei (Inflato Cookbook), vagy akár a Coop Himmelblau ideiglenes térkísérletei (Soft Space 1970). A kezdeti

kísérletezési kedv aztán jellemzően háttérbe szorul a hagyományos építészeti eszköztár mellett. Az experimentális építészcsoporthoz köztéri kísérletező kedve a 70-es évekre lecseng, az akciók a korszak színes lenyomataivá válnak.

A nemzetközi építészeti közélet radikális változásokon megy az ezredforduló környékén. Miközben egyes építészek nemzetközi sztárokká válnak, mások új szerepeket és feladatokat keresnek. A 2000-es évek elején néhányan újra a városi közterek alternatív használatában rejltő lehetőségekkel kísérleteznek, mint a sevillai Santiago Cirugeda (Recetas Urbanas Studio) és a berlini központú Raumlabor, vagy francia EXYZT csoport. “Ők azok, akiket – más csoportok és építészek mellett – a felemelkedőben lévő performansz-építészet előfutárainak nevez a neves portugál teoretikus, Pedro Gadanho.” (Polyák, 2012) A 2008-ban kialakuló gazdasági helyzet hatására egyre több csoport kezd ideiglenes építészeti-művészeti kontextusú köztéri akciókkal foglalkozni (pl. EXYZT, TXP). A köztéri művészetekhez és építészeti beavatkozásokhoz köthető aktivizmus egyre szélesebb körben terjed világszerte kulturális fesztiválokba, rehabilitációs projektekbe és oktatási folyamatokba integrálva. A beavatkozások előképei pedig egyértelműen a 60-as években születő kísérleti munkák. Az építészeti aktivisták nagyon hasonló, többnyire egyszerű, de látványos fizikai eszközökkel dolgoznak. A szándékok és valós környezet működése azonban nagyon eltérő, így kérdéses a szerepük. A látszólag hasonló fizikai eredmények mögött

nagyon különböző motiváció, felkészültség és előkészítettség áll. Az elképzelt működések a valós környezetben meglepő eredményeket hozhatnak és jelentősen módosulhatnak.

> Making it Safe / Suzanne Lacy, 1979
forrás/ <https://www.suzanneLacy.com>

> Akciók és tesztelés

2008-tól egyre több építész fordul el a hagyományos építészeti szerepkörtől, új identitást és lehetőségeket keres, hogy átvészelve a gazdasági összeomlást. „A gombamód szaporodó kollektívák, a kritikai elmélet új fejleményei, a nyílt forráskódú kultúra és a hacktivism jelölik ki azt a keretet, amelyben az építészet újból politikai jelentőségre tehet szert, túl a hagyományos építés egyre jobban ellenőrzött határain. Ebben a gerilla-atmoszférában az építészek visszatérnek az utcára, hogy többet érjenek el kevesebbrel, mint valaha. Ami egykor a modernizmus formális mantrája volt, ma egyszerűen a túlélés eszköze.” (Pedro Gadanho, 2011)

Aktivizmust sokféle szándék motiválhat. Létrejöhet társadalom formáló, demokratizáló célzattal, fizikai választ találhat közösségi igényekre, lehet kritika, egyéni játék vagy művészeti akció, inspirálhat hosszabb folyamatban való részvételre, létrehozhat fizikai és mentális helyeket.

A köztéri események aktivitásra ösztönözhetik a közösség tagjait, akik interakcióba léphetnek egymással, a közös cselekedet pedig változásokat indukálhat. Az akciók során születő téri eszközök újabb és újabb kapcsolódási helyzeteket generálhatnak. Ezek lehetnek pontszerűek, de akár egy sorozat részei is.

Egy demokratikus társadalmi környezetben demokratikusan működő köztér kiváló felülete a szabad cselekvésnek, a véleményformálásnak, de

hiteles alapja lehet társadalmi oldalról közelítő városmegújításnak is.

Itthon egyelőre nincs kialakult módszertan. Az akciók - jellemzően ideiglenes - eszközeinek tisztázatlan a jogi környezete, engedélyeztetési rendszere, ami jelentősen nehezíti az alkalmazhatóságukat. A műfaji adottságok miatt az elkészült tárgyak legtöbbször nem teljesítik a jogszabályokban előírt feltételeket, sokszor az illegalitás határán egyensúlyoznak és az önkormányzatok informális jóváhagyásával művészeti installációként működnek. A területfoglalási engedélyek és a szükséges infrastruktúrák (a víz, csatorna, áram, stb.) biztosítása mind a hivatalokon keresztül történik, ahol tapasztalat hiányában kétes a kísérleti eszközök fogadtatása. A korábban megvalósult események, akciók során kialakult személyes kapcsolatok, szimpátia és bizalom felülírhatja a bürokratikus útvesztőt. A kreatív szereplőknek és a jogi-gazdasági-politikai döntéshozóknak is meg kell tanulnia kooperálni az ötletek megvalósítása érdekében.

Az akciók megvalósításához szükséges pénzügyi erőforrások hiányát bizonyos mértékig kompenzálja a kreativitás, a lelkesedés és az önkéntesség. A csapatoknak sok esetben saját forrásaikból és szociális hálójuk aktív bevonásával kell előfinanszírozni a megvalósulásához és üzemeltetéshez szükséges pénzügyi háttérrel, ami alkalomszerű esetekben működhet, de hosszabb távra tervező aktivizmus esetén csak jól átgondolt gazdasági modellel fenntartható.

Finanszírozási lehetőségek: önerő, crowdfunding

> FLOATING UNIVERSITY e.V. / RaumLabor, 2019-
forrás/ <https://raumlabor.net>

(közösségi támogatás), piaci szereplők bevonása (vállalati támogatások), feltételezett média megjelenés vagy szociális elköteleződés érdekében, intézményes támogatás (Európai Unió pályázatok, kormányzati források, önkormányzati források), illetve az üzemeltetésből vagy kapcsolt működésből származó bevétel visszafordítása.

Az akciókban sokszor egyedüli lehetőség az olcsó, újrahasznosított vagy alacsonyabb minőségű adományozott anyagok használata. Ez kiváló szemléletformáló eszköz, de negatívan is befolyásolhatja a felhasználók általános megítélését és a kísérletező megoldások elfogadását. Az akciók karakterétől függően lehetőség van önkéntesek bevonására. Ez jelentős támogatás lehet és az aktivista közösség fejlődésének kiváló eszköze, de számolni kell a résztvevők koordinálásához és laikus építők felkészítéséhez szükséges erőforrásokkal.

“A hagyományos városfejlesztési beruházásokhoz képest alacsony költségvetésű eszközök segíthetik a hosszabb távú fejlesztési folyamatok társadalmi elfogadását és egyfajta tesztelést biztosíthatnak, amely alapján mérhető a tervezett beruházás hasznossága.” Fogalmazza meg Mike Lydon 2010-es Tactical Urbanism kézikönyvében. Az intézményesített TU univerzális városfejlesztési eszköznek tekinti magát összefogva a GUERRILLA urbanism, POP-UP urbanism, DIY urbanism, city repair aktivitásait és a participativitás lehetőségeit. A mozgalom hatékony propagandával nagy népszerűsége tesz szert az Egyesült

Államokban. Felhasználók tízezrei töltik le a rövid digitális kézikönyveket, hogy receptként használják a TU téziseit és a manuáléban felsorakoztatott példákat. Az egyszerű fizikai elemekkel dolgozó útmutatók azonban erősen bagatellizálják a komplex társadalmi, gazdasági és politikai körülményeket, pedig ezek figyelmen kívül hagyása a kezdeti szándékokkal ellentétes folyamatokat is indíthat. A taktikus városfejlesztés az elmúlt években szerencsére el tudott szakadni a kifejezést létrehozó mozgalomtól és már sokkal érzékenyebb példákat találhatunk a nemzetközi és a hazai környezetben.

Az akciók vizsgálata során a következő előnyeiket találtam:

- > Az aktivizmus élettel tölti meg a város tereit.
- > Az aktivista fizikai jelenlétén keresztül érzékelheti egy-egy terület társadalmi-gazdasági-politikai összefüggéseit, a létrehozott performansz és tárgyak láthatóvá tehetik a felhasználók és a környezet viszonyát.
- > Az akciók aktivizálhatnak beruházásra váró területeket visszakapcsolva azokat a város vérkeringésébe.
- > Az ideiglenes beavatkozások hosszú távú programokhoz képest alacsony megvalósítási költsége olyan próbálkozásoknak adhat lehetőséget, melyek során feltérképezhetőek a térhasználat és a helyi közösségek energiái, az emberek viszonyulása a különböző eseményekhez és téri helyzetekhez.
- > Felhívhatják a figyelmet a változóban lévő területek várospolitikai, városépítészeti, építészeti értékeire.

- > Fejleszthetik a köztereket és azok rugalmas használatát.
- > Megállíthatják és visszafordíthatják az ingatlan értékromlását. Átalakíthatják a hely képét és segítenek elképzelni a hasznosítás lehetőségeit a polgároknak és a döntéshozóknak.
- > Az aktivisták látható módon kreatív ötleteiken keresztül fejleszthetik saját magukat és a környezetüket.
- > Az ideiglenes karakter miatt az akciók megvalósítása függetlenebb, hamarabb és kisebb költséggel megtörténik, mint a hosszú távú beruházás esetén.
- > A szervezési és működési folyamat aktív kapcsolati hálózatépítésre ad lehetőséget, a terek inkubátorként működhetnek induló alkotók munkáinak bemutatásában.
- > Segíthetnek az embereknek elképzelni, hogyan alakíthatják az otthonaikon túli környezetüket.
- > Segíthetik az informális tanulást (Do It Yourself mozgalom), a városlakók dizájn szókincsének bővítését és a fenntartható működési formák bemutatását.
- > Megkönnyíthetik a későbbi újítások elfogadását.
- > A helyiek részvételén keresztül segíthetnek az informális kommunikációban és a közösségi tervezésen alapuló területfejlesztésben.

Az alacsony költségvetésű attraktív eszközök városi életben betöltött szerepe nagyban függ a kezdeményezések szándékától.

A szabad alkotás, a játék és spontaneitás lehetőség egy olyan heterogén városi környezet kialakulásához, ahol a polgárság a meglévő

infrastruktúrákat kiegészítve és újraértelmezve próbálja saját magát újra és újra megfogalmazni.

Egy komplex madridi eset mutatja az aktivizmus ideiglenes eszközeiben rejlő lehetőségek és a gazdasági működések feloldhatatlan ellentmondását. 2010-ben Madrid központjában a gazdasági válság hatására leálló projekt területére az EXYZT csapata 3 hetes programot szervez. A City Island¹ (Madrid, 2010) keretében a terület aktív, programokkal teli közösségi térré változik. A pozitív tapasztalat hatására a helyi civilek kezdeményezik a terület hosszabb távú közösségi használatát és létrejön a "Campo de Cebada" (Campo, 2010). A demokratikus elvek mentén üzemelő terület Madrid egyik meghatározó kulturális oázisává vált, ahol ugyanúgy teret kaptak a városi sporttevékenységek, mint a barkácsolás és a kortárs képzőművészeti programok. Az üresen álló zárvány élettel teli aktív városi térré fejlődött.

A beruházást azonban 2019-ben újraindították az évek alatt megerősödött civil közösség tiltakozásai ellenére. (Hasonló, de rövidebb folyamat zajlott le a Valyo Kikötő esetében is, ahol az aktivizált kulturális teret felszámolta a tervezett stadion beruházása.)

(1) <https://www.youtube.com/watch?v=TFJL-vEi0BE>

> Campo de Cebada / Madrid
forrás/ Ars Electronica, <https://www.flickr.com>

>2. Tézis AZ AKCIÓ LÉTREHOZÁSA AZ AKTIVIZMUS ALAPVETŐ CÉLJA.

Az aktivizmus célja játékos városhasználati akciók létrehozása, hosszútávú városi-társadalmi eredmények elérése. Minden akció egyedi, de követhető elemek, üzemmódok, és receptek léteznek.

Saját mikrokörnyezetemben azt érzékeltem, hogy a komplex bevonódáshoz felkészült és támogató társadalmi környezet szükséges, melynek nélkülözhetetlen feltétele a nyitott és kreatív jelenlét. Beláttam, hogy a lakosság jelentős részének csak a használat során van módja kapcsolódni, az aktivizmus alkotási szakasza csak kevesek számára elérhető. A használat során érzékelhető események viszont megmutatják a közösség és a létrehozott eszközök viszonyát, így passzív közreműködéssel mégis megvalósul a bevonódás, ami alapján tovább formálható a környezet. Tulajdonképpen ezt a mechanizmust fogalmazza meg a TU kézikönyve¹ is rámutatva a tesztelés jelentőségére.

Receptekre és példákra szükség van, de az akciók nem univerzális eszközök. A játékos, kísérletező városhasználatnak lehetnek hosszútávú következményei. Az aktivizmus azokat a felhasználókat érheti el, akiknek a mindennapi életfenntartás mellett igényük és energiájuk marad az akcióban való részvételre, tehát komplex társadalmi, gazdasági és politikai kérdés. Eredményük mindig kétséges, elvárások nélkül kezelendő. Az akcióban résztvevő partnerek komplexitása jelentősen eltérítheti a kezdeti szándékokat, mivel egyre több szempontrendszernek kell megfelelni. A kormányzati együttműködés kööttsége olyan szabályokat is megkövetelhet, ami alapvető hatással van a folyamatra. Sokszor informális formalitás alakul ki.

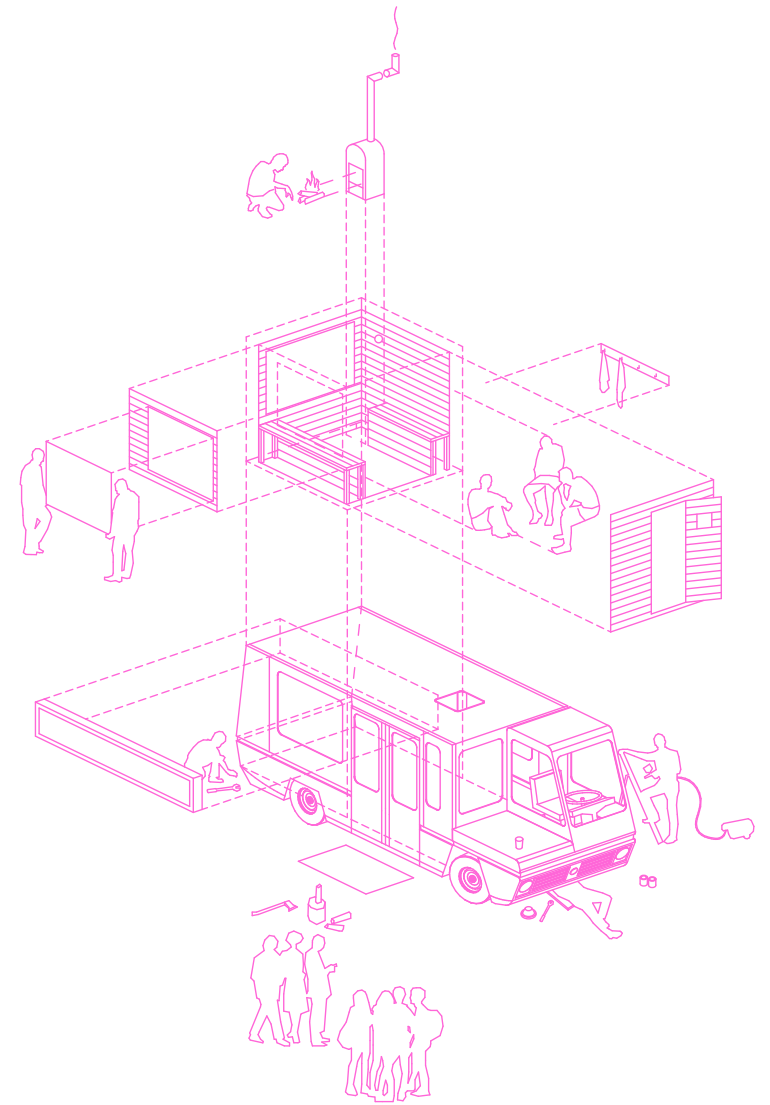
(1) <http://tacticalurbanismguide.com/about/>

Az akciók egyik legfontosabb hozadéka az informális tanítás és tanulás, mely olyan proaktív ajánlat, ami a felhasználók reakcióján keresztül valósítja meg a bevonást. Az akciók során minden esetben informális tanulás és tapasztalatszerzés történik, ahol az aktivista, a felhasználók és a partnerek szempontjai találkoznak. A helyszínen jelen lévők egymástól tanulnak, a formális partnerek pedig, a tapasztalatok megosztásán keresztül. Az akciók során az egymással kapcsolatba lépő felhasználók, partnerek és aktivisták együttes dinamikája alakítja az eseményeket és minél hosszabb a közösen töltött idő, annál komplexebb a közös tanulási folyamat. Ezek felhasználhatók az akció tárgyának alakításához, későbbi akciókhoz, de akár hosszabb távú területfejlesztés háttéréként. Legerősebb leghosszabbtávú a kötődés egy-egy akcióhoz, ha az aktivisták felhasználók is, vagy a felhasználók aktivistákká válnak.

A hazai gyakorlatban ez a működés tűnik leghatékonyabbnak és akár hosszútávú, a lokális társadalmi változásokat rugalmasan követő közterek prototípusává is alakulhat.

>3. Tézis AZ AKCIÓ EGYIK LEGFONTOSABB ESZKÖZE A "FOLYAMATOS TESZT ÜZEMMÓD".

Az akciók egyik legfontosabb hozadéka a szereplők informális belső fejlődése, az interaktív lépéseken keresztül megvalósított bevonás. A szereplők egymástól tanulnak és együttes dinamikájuk alakítja az eseményeket.

>^(d) Az akciók vizsgálata

Az elmúlt 15 évben egyre több designer és építész fordult az aktivizmus és a közös építés eszközeihez. A COVID járvány közösségekre gyakorolt hatása visszavetette a kezdeményezéseket, de a karantén megszűnésével ezek új lendületet kaptak. Az építészeti publikációk - műfajból adódóan - általában csak egy lelkes pillanatkép bemutatására korlátozódnak, miközben meglepően sok társadalmi vonatkozású folyamat indulhat el ezek kapcsán. Az akciók köré csoportosuló történések és a létrehozott tárgyak változásainak megfigyelése alapvető információkat hívhat elő. Ezen dinamikák szerepére szeretném felhívni az aktivizmussal foglalkozók figyelmét.

A következőkben az akciók működését bemutató példatár összeállításra teszek kísérletet. A rendszer egyben egy prototípus, mely nekem segít a folyamatok elemzésében, de remélhetőleg másokat is használatra és továbbfejlesztésre inspirál. Jelen fejezet ennek kialakulását, működését, az egyes akciók elemzéséből származó gondolatokat és összefüggéseket rögzíti.

A 4x4 példatár párhuzamosan forgatható a kézikönyvvel. Jelenleg 16 beavatkozást tartalmaz, köztük a mestermunka - Nehru part megújítása - aktivista előzményeit. A 4x4 példa kiválasztása az előzetes elemzések során alakult ki a

felfedezett kategóriák megszületésével. Minden akcióhoz tartozik rövid beszámoló, helyszíni fotódokumentáció, a tárgyak izometrikus rajza, az adatok és azok vizuális ábrázolása.

A példatárban a mestermunkához tartozó akciók részletes bemutatása is megtalálható. A jövőben tervezem a példatár fejlesztését és online bővíthető megosztását.

valyo kikötő/
átkapcsolás/
switch/ szabihíd/
ciclovía/ kacsakő/
mobil sauna/
priccs/ pallók/
rive/ bicielote/
csendautomata/
parque barranca/
valyo part/
aaabierta/
urban scanner/
egyszerű többség/

> Diagram

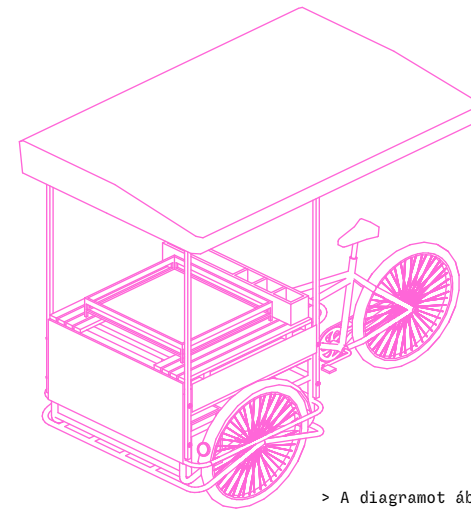
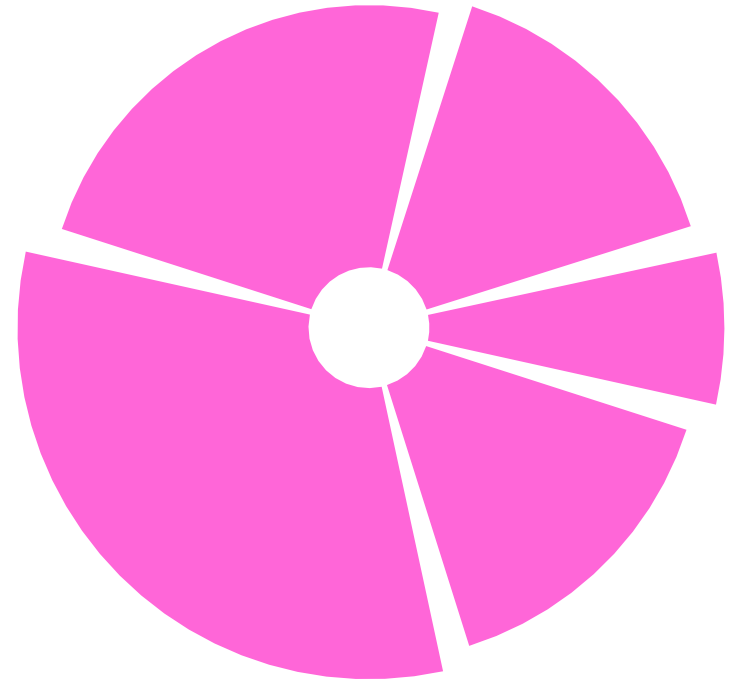
A diagram az egyes akciók adatait és dinamikáit tartalmazza, mely sok kísérletezésen keresztül alakult jelenlegi formájára. Az adatok ábrázolása lényegesen egyszerűsödött, az időbeliség linearitását, ahogy a gyűjtött adatokat is léptékekre váltottam.

A leírt történeteket és ábrázolt adatokat többféle módon gyűjtöttem össze. A legtöbb akcióban személyesen részt vettem, így átfogó képem volt a teljes folyamatról. Ezek mellett szükség volt fotók, leírások, közösségi médiafelületek használatára és a partnerek adatszolgáltatására is. Az ábrázolt értékeket sokszor a gyűjtött adatok alapján kellett megbecsülnöm. Vizsgáltam a programozható adatvizualizáció lehetőségét is, de végül egyszerű grafikus eszközökkel, analóg módon készültek a prototípusok.

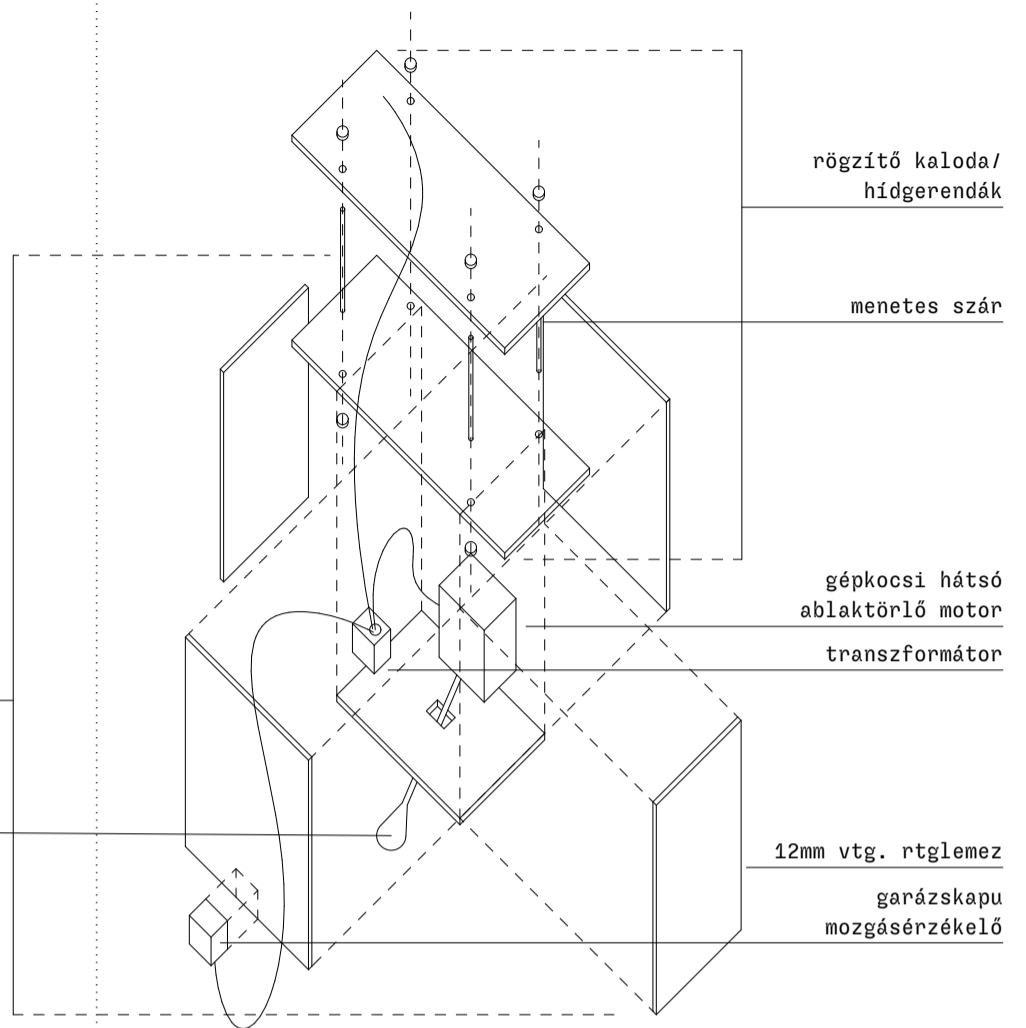
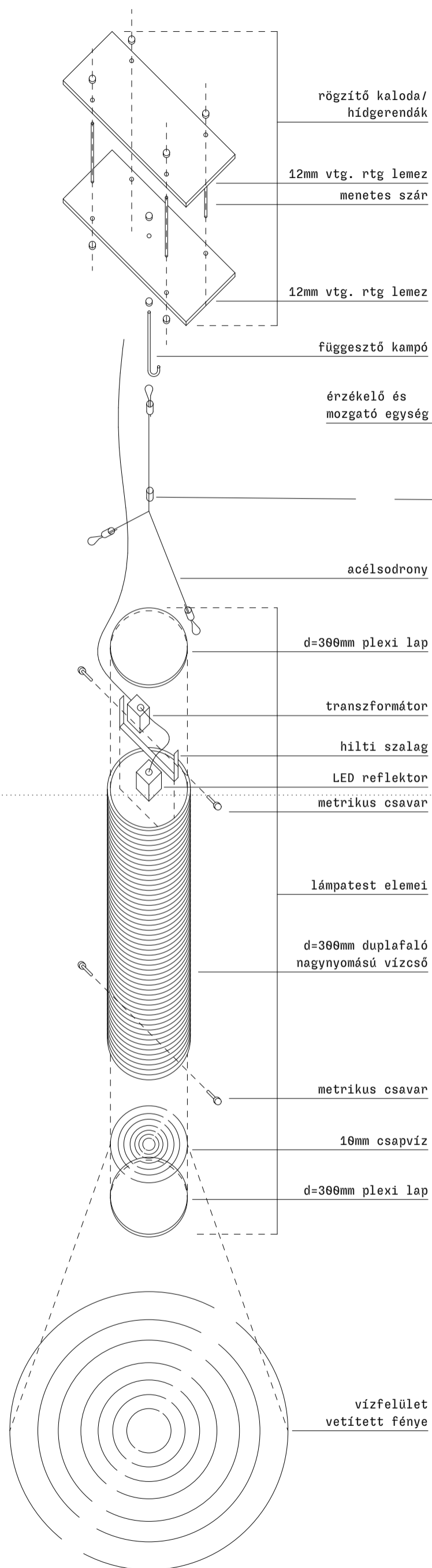
Egy diagram 5 szeletből áll, ezek sorban:

PARTNERSÉG, FORRÁS, IDŐ, ESZKÖZ, SZÁNDÉK-EREDMÉNY.

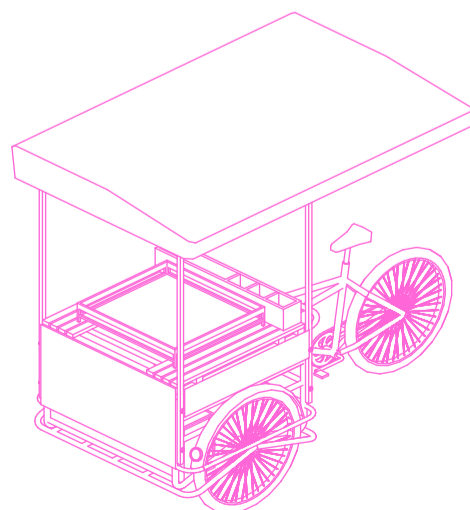
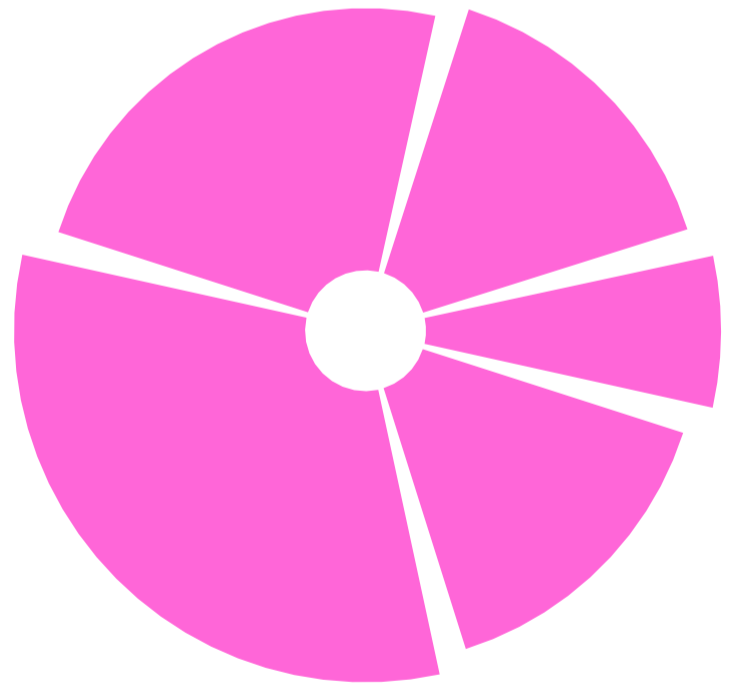
A szürke mezőkben ábrázolom a lokális-globális kiindulási viszonyokat és a felhasznált eszköz univerzalitását vagy hely-specifikus létrejöttét. A diagram részletes működést a mellékelt plakát és a következő leírás mutatja be. Ezek egymás mellett forgathatók, az egyes mezők összevetése pedig rengeteg információval szolgál.

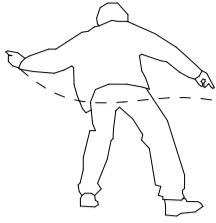

> A diagramot ábrázoló összehajtogatott plakát helye (1. melléklet)

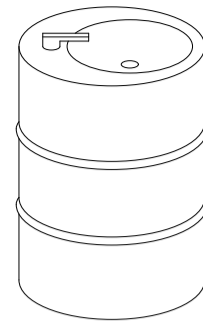

> Átkapcsolás fényinstalláció/
 robbantott rajz

A skála a lehetséges partnerek egyidejűségét mutatja
 A- aktivista
 C - civil
 M - piaci
 I - intézményesített állami vagy önkormányzati

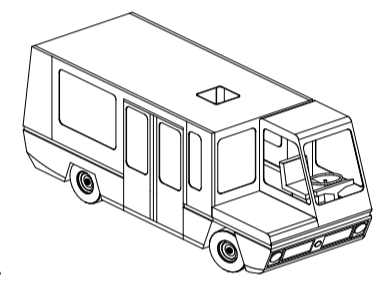
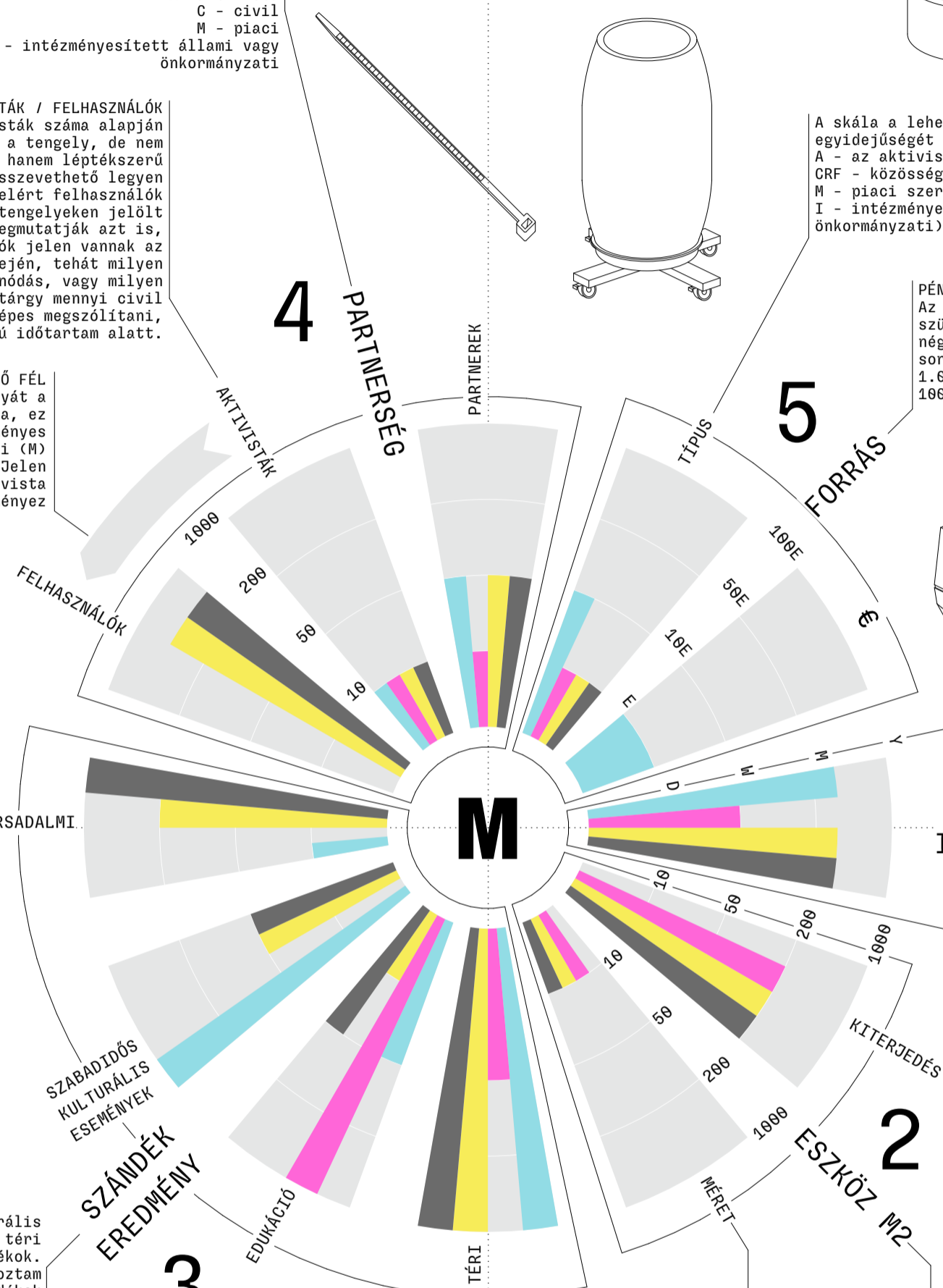

A skála a lehetséges források egyidejűségét mutatja
 A - az aktivista önéreje
 CRF - közösségi támogatás
 M - piaci szereplő támogatása
 I - intézményes (állami vagy önkormányzati) támogatás

AKTIVISTÁK / FELHASZNÁLÓK
 A résztvevő aktivisták száma alapján rendeződik a tengely, de nem lineárisan, hanem léptékszerű ugrásokkal, hogy összevethető legyen a folyamat során elért felhasználók számával. A tengelyeken jelölt ütemek egyben megmutatják azt is, hogy a felhasználók jelen vannak az előkészítés idején, tehát milyen mértékű a bevonódás, vagy milyen kicsi méretű tárgy mennyi civil felhasználót képes megszólítani, milyen hosszúságú időtartam alatt.

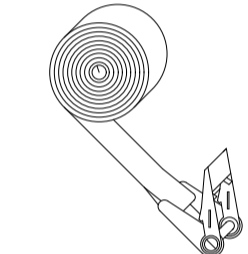
KEZDEMÉNYEZŐ FÉL
 A kezdeményezés irányát a nyíl mutatja, ez kiegészülhet intézményes (I) vagy piaci (M) szereplőkkel. Jelen esetben az aktivista kezdeményez

PÉNZÜGYI FORRÁS
 Az akció megvalósításához szükséges pénzügyi keret négy léptékbeli kategóriába sorolva Európában számolva 1.000 Eu, 5.000 Eu, 10.000 Eu, 100.000 Eu

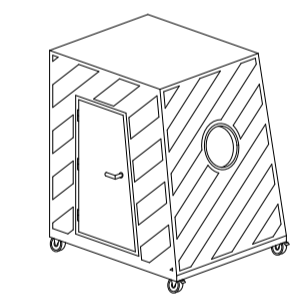

1

Az időt nem lineáris, hanem léptékek mutatják a felsorolt kategóriák alapján. Az egy évet meghaladó akciókat már hosszútávúnak tekintem.
 D - nap
 W - hét
 M - hónap
 Y - év

TÁRSADALMI

Szabadidős, kulturális események, edukáció, téri és társadalmi szándékok. Négy tengelyt határoztam meg a kezdeti szándékok alapján, melyek mértékét négy lépcsőben ábrázolom az időbeli fázisokban. A teljes folyamat során követhető, hogyan változnak az egyes kategóriák értékei és mi valósul meg a kezdeti szándékokból.

3

A téri tengely a fizikai eszköz mellé került, hogy érzékelhető legyen a fizikai kiterjedés és a térbeli változtatás szándéka és eredménye. A társadalmi tengely a felhasználók tengelye mellett van.

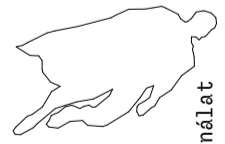
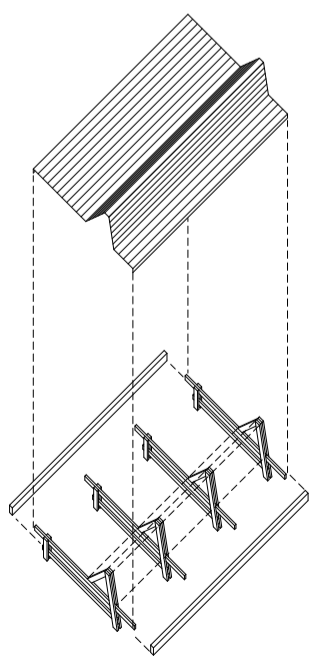
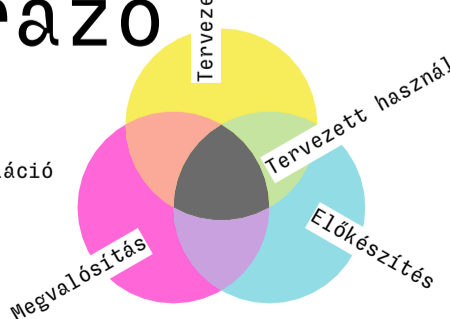

Diagram magyarázó

- Performansz
- S L Bútor, installáció
- M XL Városi tér
- Épület, építmény

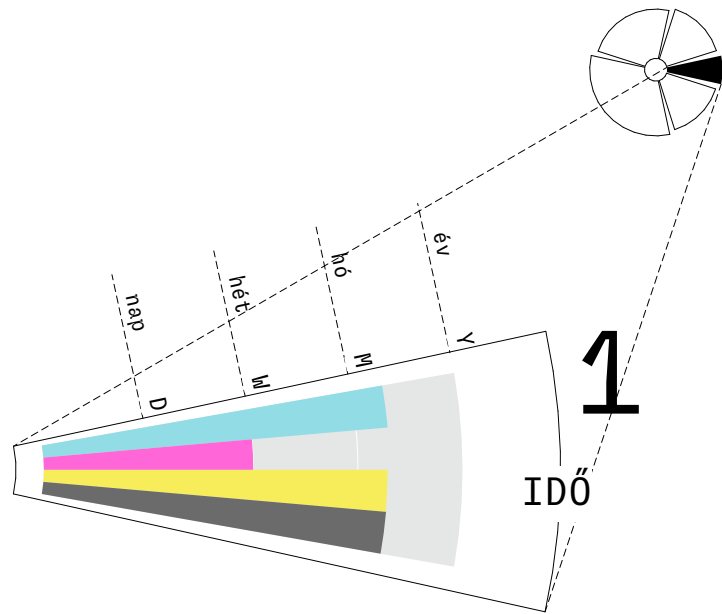
m2-ben meghatározott terület, az akció során létrehozott objektum által elfoglalt terület

FIZIKAI ESZKÖZÖK TÍPUS
 A típusokat összetettségük és karakterük szerint négy csoportra bontottam. Diagram közepén található a jelölésük.
 S - performansz
 M - Bútor, installáció
 L - épület, építmény
 XL - városi tér

m2-ben meghatározott terület, mely az akció és használat során az aktivitás közvetlen vonzásában van, az akció aurája

2

> Idő és színek

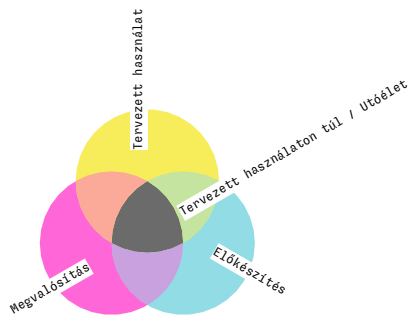

A diagram jobb oldali szelete az időt mutatja. A skála léptékeket jelöl, így az akció megvalósulására jellemző rövid időtartamok összehasonlíthatóvá válnak az előkészítés, a megvalósulás, a tervezett használat és a tervezett használaton túli szakasz (utóélet) esetében is. Négy időbeli kategória született az angol kifejezések kezdőbetűiből: D - nap, W - hét, M - hó, Y -év. Az egy évet meghaladó időtartamok már hosszútávú projektekre utalnak, de az ábra nem részletezi ezt, csak a leírás. Négy szín mutatja a folyamatok időbeli szakaszolást és a hozzájuk rendelhető értékeket.

>> Előkészítés

A távolabbi előzmények és összefüggések csak a leírásokban szerepelnek. Ezek jelentősen befolyásolhatják az integrálódást, de legitimálhatnak sokkal rövidebb előkészítési időszakot is.

Az előkészítés leírása részletezi, hogy az érzékelt konfliktusra milyen eszközöket tervez használni az aktivista. Milyen szándékok meghatározóak? Mennyire összetett az előkészítés folyamata szervezési és együttműködési szempontok szerint. Mi a partnerség és támogatás foka. Az aktivisták és a felhasználók száma pedig mutatja, hogy van-e bevonódás már ebben a fázisban.

> Magyarázó ábra a diagram idő szeletéhez

>> Megvalósítás

Ennek az időszaknak a karaktere nagyon sokat elárul az akció típusáról. Hol és milyen körülmények között történik az akció eszközeinek megvalósítása? Műhelyben, vagy köztéren? Van-e egyáltalán megvalósítandó eszköz? Milyen szerszámokkal, hányan, milyen fokú részvétellel valósul meg a folyamat? Milyen szakmai partnerrel és mennyi felhasználóval alakul ki az akció tárgya? A leírás történetyszerűen mutatja a folyamatot a diagramon ábrázolt értékekkel. Például a Valyo Egyesület mobilsaunája műhelyben készült, ahol önkéntesként is lehetett csatlakozni, de nem volt olyan mértékű, mint egy köztéri közös építésnél, ahogy a PRICCS esetében. Ezzel szemben vannak olyan projektek, ahol a technika összetettsége és a rengeteg kísérletezés miatt a megvalósítás alatti bevonódás lehetősége fel sem merül. Mások pedig kifejezetten azt célozzák, hogy a teljes folyamat alatt legyen minél nagyobb a részvétel foka. A Recetas Urbanas Aaabierta projektjénél minden fázisban jelen voltak a felhasználók. Ebben az esetben akár aktivistáknak is nevezhetjük őket, akiknek még nincs kellő tapasztalata a projekt létrehozásához, ezért szakmai segítséget kérnek aktivista formációktól.

>> Tervezett használat

A használat időszaka az egyik legizgalmasabb intervallum, amikor a kísérleti terek, eszközök belépnek a tesztelés időszakába. Az aktivisták és a felhasználók használatba veszik a tárgyakat és láthatóvá válnak a működési részletek. Néhány

esetben ez az időszak már a megvalósítás alatt elkezdődik, így az instant tapasztalatok alapján transzformálódhat az eszköz. A megvalósítási és használati szakasz átfedése a tesztelés, ahol a felhasználók - lehetnek aktivisták - és a létrehozott helyzet kölcsönös dinamikája alakítja a tárgyakat. Ez hosszabb távú beruházásokra is hatással lehet, mint a Nehru part TÉRKÖZ pályázatának esetében történt. A tervezett eszközök formája, mérete, anyaga, elhelyezése mind mind rengeteg információval szolgál a városi tér működéséről. Fontos időszak, mely sok esetben tervezett erőforrás hiányában elmarad.

>> Tervezett használaton túl

A tervezett használat utáni időszakot vizsgálom, mely az aktivizmus céljainak és eredményeinek alapvető összefüggéseire mutat rá. Az egyes akciók tapasztalata olyan tanulási folyamat, melynek eredményeként a felhasználók maguk is újabb akciók kezdeményezőivé, aktivistákká válhatnak. Az együttműködés, a térbeli, a társadalmi tapasztalatok, a kapcsolati háló bővülése rengeteg információval segíthetik az újabb kezdeményezéseket. A fizikai eszközök státuszát kategóriákra bontom, jelentős összefüggése van a tárgyak állapot és környezetben betöltött szerepükben és ezek alapján érdemes készülni erre már a kezdeti szándékok kidolgozása során! Az akció tárgya sok esetben a területen marad és magán hordozza a használat nyomait. Felelős akció esetén számolni kell a tárgyak megfigyelésével és üzemeltetésével.

Legoptimálisabb esetben a környezetben megjelennek az informális üzemeltetés - pl. valaki személyes szimpátia alapján megjavítja, letisztítja a tárgyakat - nyomai és rövidebb, hosszabb időszakra magára hagyhatók a tárgyak. Azonban, ha jelentős amortizáció következik be, akkor javítani kell őket, vagy elbontani, hogy ne rontsák tovább a környezet értékét.

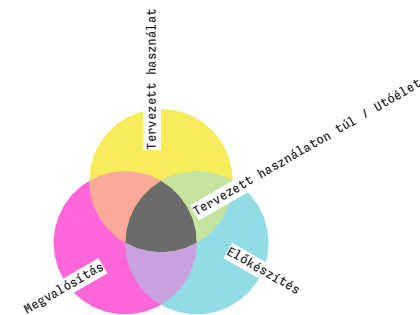
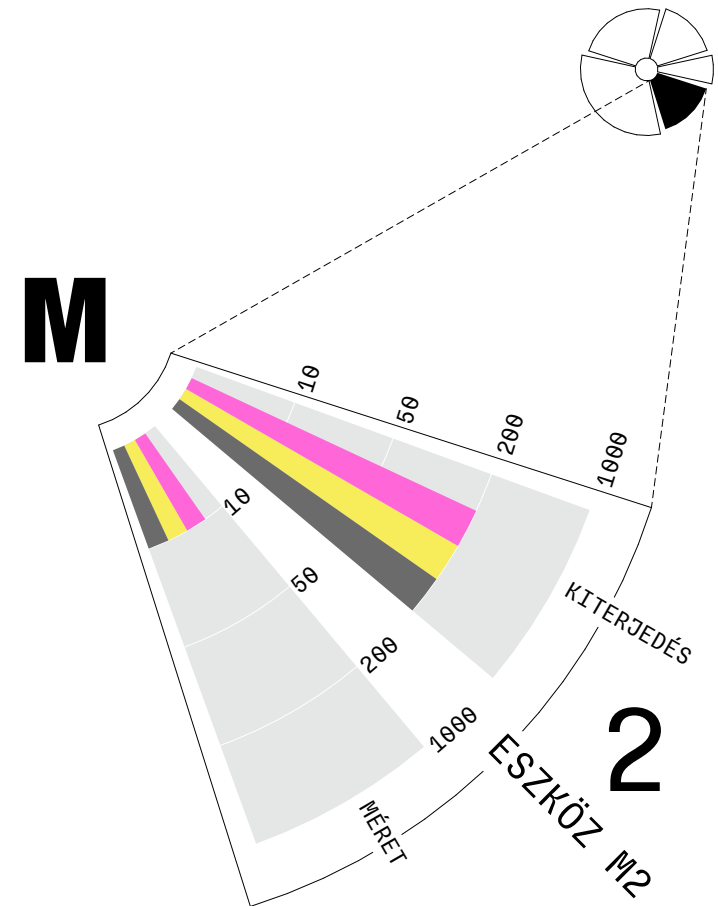
Másik eshetőség, hogy előre tervezett élettartam után az eszközök elbontásra és/vagy raktározásra kerülnek, hogy újabb projektekbe épülhessenek be. Ebben az esetben is jelentős támogatást és forrást kell elkülöníteni a tárgyak, vagy építőanyag raktározására.

A harmadik eset, amikor az eszközök valamilyen formában újabb akció részévé válnak a következő életciklusukig.

> Fizikai eszköz

Szelmánk jelentős részét a térrel, téri helyzetekkel történő gondolkodás határozza meg, ezért fontosnak tartom a fizikai eszközök bemutatását. A típusokat a 4x4 példatárban rendszereztem.

A létrehozott tárgy lehet hely-specifikus vagy univerzális és mobil. Ezeket a diagram szürke felületén ábrázolom: LOK - UNI - MOB rövidítésekkel. Ezek mutatják, hogy az egyes eszközök milyen viszonyban vannak a kiválasztott helyszínnel. Például a Pallók elemei kísérletet tesznek egy lokális téri és társadalmi probléma változtatására egy univerzális eszközzel, ami bárhol máshol is használható lehet. De ilyen a Valyo busz is, mely univerzális és mobil kategóriába került, miközben speciális - lokálisnak nevezhető - Duna-parti helyzetekre készült. A négy Kategória sokszor kevert, például egy nagyobb kiterjedésű városi tér XL akciója, magába foglalhat performanszt, installációt, bűtort, építményt is, ezeknek az elemeknek tervezett térbeli-időbeli elhelyezése hozza létre a kiterjedését. Az akciók fizikai eszközei általában egyszerű műszaki megoldásokat tartalmaznak, a kivitelezhetőség, a bevonódás lehetősége és szerelhetőség miatt. Az akciókat leíró részben a fizikai eszközök megvalósításához használt szerszámok is szerepelnek.

> Magyarázó ábra a diagram eszköz szeletéhez

>> Típus

A fizikai eszközöket 4 csoportra bontottam: (S) performansz, (M) bútor, installáció, (L) épület, építmény, (XL) komplex városi tér összetettségük és méretük alapján.

(S) performansz

Olyan akció, melynél elhanyagolható az épített eszköz, és az építésnek nincs domináns szerepe.

(M) bútor, installáció

Valamilyen teret módosító kisléptékű tárgy, melynek létrehozása és/vagy használata az akció egyik alapeleme.

(L) épület, építmény

Valamilyen teret módosító épületléptékű tárgy, melynek létrehozása és / vagy használata az akció egyik alapvetése (ez lehet akár helyhez kötött vagy mobil)

(XL) városi tér

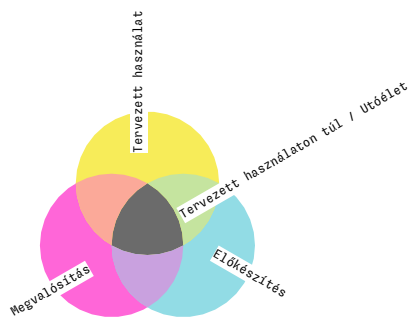
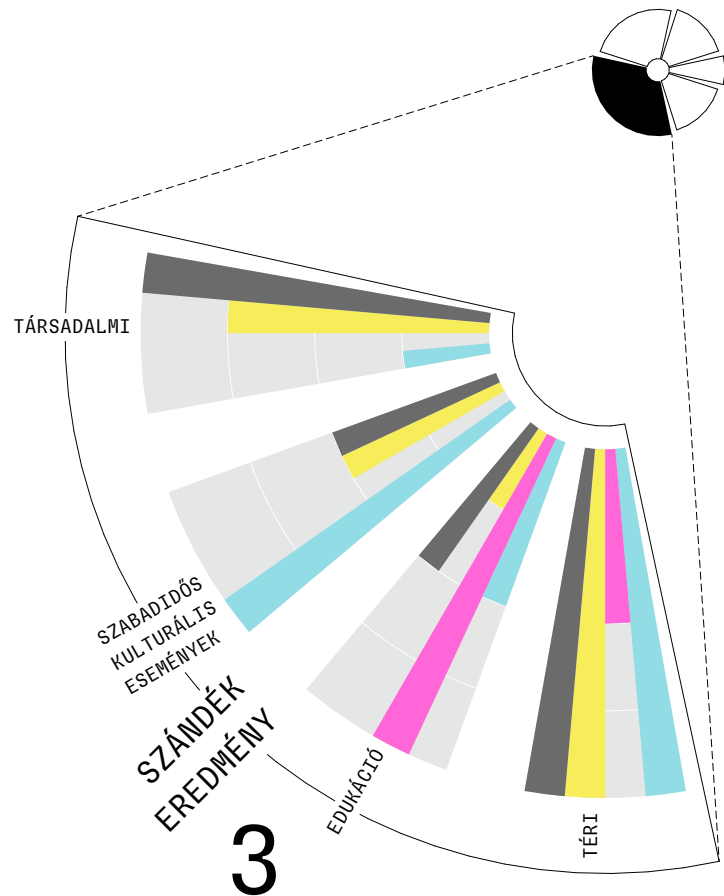
A városi tér használatának összefüggéseit befolyásoló akció vagy akciósorozat, ahol az egyes elemek rendszerbe szervezeten alakítják át a hely működését, használatát.

>> Méret

Az akciók eszközeinek méretét a köztéren elfoglalt felület alapján határoztam meg az egyszerűsítés miatt. Ez általában a földre vetített m² érték. A tárgyak már sok esetben nem léteznek, ezért ezeket a megmaradt dokumentáció vagy fotók alapján határoztam meg.

>> Kiterjedés

A kiterjedés mérete érzékelteti, hogy az akció és az akció során használt eszközök hatása mekkora területre terjed ki. Ez változhat a létrehozás és a használat során. A diagram mutatja, hogy egyszerű és kis méretű tárgyak használatával nagy kiterjedésű területek alakíthatók.

> Magyarázó ábra a diagram szándék/ eredmény szeletéhez

> Szándék

A szándék és eredmények csoportja az egyik legfontosabb értékelési szempontja. Az akciók eszközeinek látványos publikációiban csak elenyésző számban találhatjuk meg a kezdeti szándék, az eredmény és a hosszútávú működés összefüggéseit. Így nehezen értékelhető, hogy valójában milyen folyamatok történnek az akciók kapcsán. Négy motivációs kategóriát határoztam meg a körszeleten belül: társadalmi helyzet, téri helyzet, formális-informális edukáció és szabadidős-kulturális események. Minden ághoz 4 fokozatot társítottam, melyek értékét a folyamatok során érzékelt dinamikák alapján határoztam meg. Például érzékelhetünk egy köztéri konfliktust, melynek okát sok esetben nem láthatjuk, de a használat során exponálódik a társadalmi előzmény. Másik esetben a létrehozás - az akció - idejére az edukáció válhat erősebb eredménnyé, amikor az aktivistáknak és a felhasználóknak addig nem feltételezett helyzetet kell megoldani, vagy például dominánssá válik a közös döntéshozás, együttműködés folyamata. Tapasztalataim szerint érdemes megkülönböztetni a szándékok lokális-globális jellegét. Egyes esetekben univerzális eszközök (ezeket termékeknek is nevezhetjük) keresik a működési lehetőségeket, míg máskor lokális szándék kutatja az eszközrendszerét.

Az adatok megmutathatják, hogy az egyes eszközök milyen hatékonysággal működnek az egyes életciklusokban, milyen hatásai vannak rövid és hosszútávon a társadalmi és az épített környezet változásában. Betöltik-e az elérni kívánt célokat?

>> Szabadidős-kulturális események

Olyan szándékot határoz meg, ahol az akció célja a L'art pour l'art működés, mely szabadidős és kulturális időtöltést kínál a városlakóknak. Például Willi Dorner: Bodies in Urban Spaces (Dorner, Thalmeier, Rastl, 2014) munkája is, ahol kortárs táncosok testüket használják furcsa köztéri helyzeteket létrehozásához. Ez a kategória tartalmazza a Valyo kacsakő dobó versenyének sorozatát is. Természetesen minden szabadidős és kulturális programnak van edukációs gyökere, de ezeket külön választottam a köztér és a közösség működésével direkt kapcsolatba hozható tanulási, tanítási szándékoktól.

>> Edukáció

Minden akció lehetőség az informális tanulásra, ahol a személyes jelenlét és a közösséghez kapcsolódás során a partnerek megosztják addig szerzett tapasztalataikat és együtt fedezik fel a környezetüket. Ez alapja lehet hosszabb távú együttműködéseknek, tanulhatjuk a környezet működését és alternatívákkal kísérletezhetünk. Egyre több ilyen kezdeményezés köthető közép és felsőoktatási intézményekhez.

>> Téri konfliktus érzékelése

Az aktivista, a döntéshozók, vagy a felhasználók érzékelik a környezet fizikai állapotát, hiányosságait, vagy a diszfunkcionális területeit, majd javaslatokat fogalmaznak meg a változásra. Az akciók karakterétől függően többféle átalakítás valósulhat meg, melynek társadalmi szintű eredménye is lehet.

>>Társadalmi konfliktus érzékelése

Sokszor emberi konfliktusok érzékelése indít el egy akciót, mely valamilyen performansszal vagy téri eszközrendszerrel, jelenléttel próbálja átbillenteni a negatív tapasztalást. Más esetben társadalmi konfliktusra rámutatni kívánó akciók indulnak.

> Partnerség

Városi környezetben az akciók általában több szintű együttműködéssel valósulnak meg, ez alól kivétel a hackelés, ami nem igazodik semmilyen formális rendszerhez.

>> Aktivista

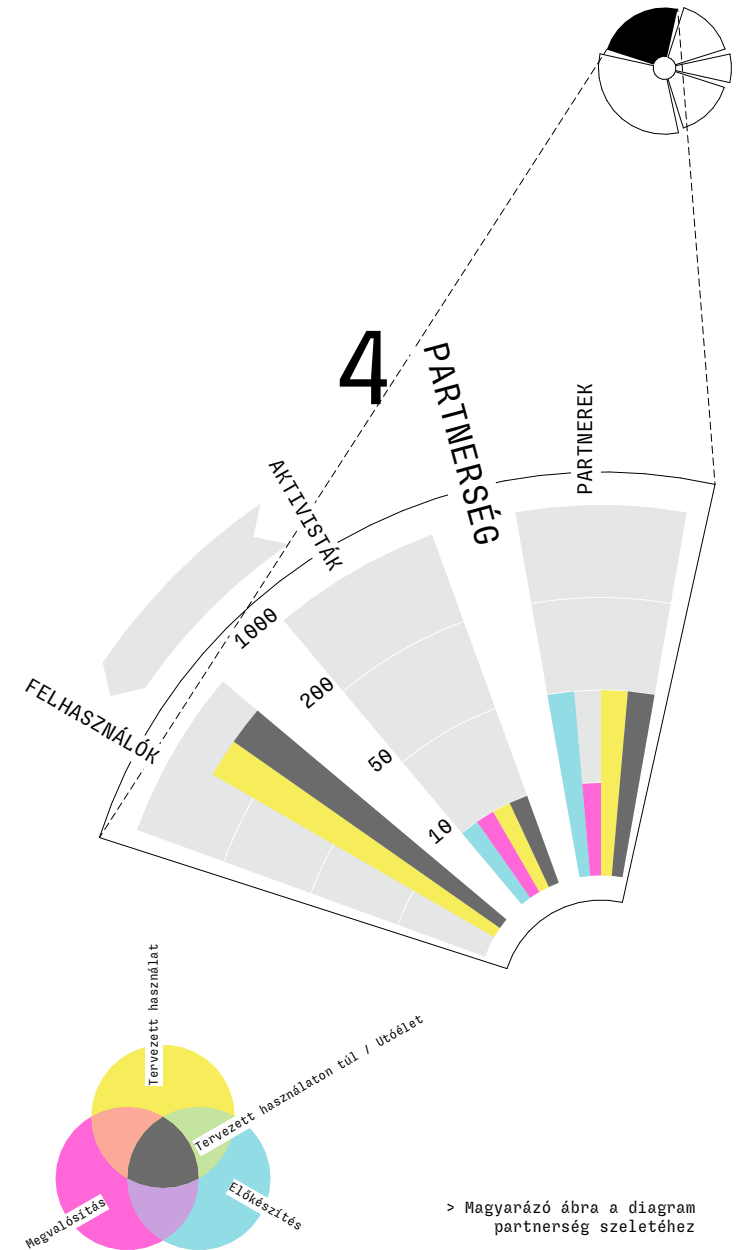
Az a civil egyén, aki valamilyen téri vagy társadalmi konfliktust érzékelve akciót indít. Az aktivista kezdeményezhet vagy felkérhetik arra. Lehet egyedülálló személy, csoport, vagy csoportok együttese.

A diagram az aktivisták számát jelöli 10-50-200-1000 léptékben, de ez jellemzően nem haladja meg a 10-20 főt. Azonban fontosnak tartottam a felhasználókkal azonos mértékben ábrázolni az arányok szemléltetése miatt. A diagramon nem érzékelhető, de sokszor az aktivista is felhasználó és a felhasználó is önkéntes aktivistává válik.

>> Felhasználó

Az akció során létrehozott esemény, tárgy, vagy téri szituáció használója, aki integrálódhat aktivista csoportokba, részt vehet az akciók során létrejövő szituáció működtetésében, de önálló akciókat is kezdeményezhet.

Fenntartható és hosszútávon működő modell amikor az aktivisták, a felhasználók, vagy a döntéshozók vállalják a működtetést.

> Magyarázó ábra a diagram partnerség szeletéhez

> Parque Barranca/ Monterrey, Mexikó
fotó/ Kükucska Gergely, 2012

>> Partnerek

Négy csoportra osztottam a lehetséges együttműködő partnereket. (A) Az aktivista, vagy aktivista csoport, (C) a civilek, akik sokszor egyben az akciók felhasználói is, (M) a piaci partnerek és (I) az intézményes partnerek. A piaci partnerek közé sorolom azokat, akik személyes részvétellel is bekapcsolódnak. Az intézményes kategóriába állami kormányzati, önkormányzati partnerek kerültek. A legtöbb esetben legalább a közterület használat szervezése folyamán megvalósul a velük történő együttműködés. Tapasztalataim szerint a koordinált kooperáció a hosszútávú működés alapvető feltétele, ezért a diagramon a bevont partnerek típusának számát ábrázoltam.

> Forrás

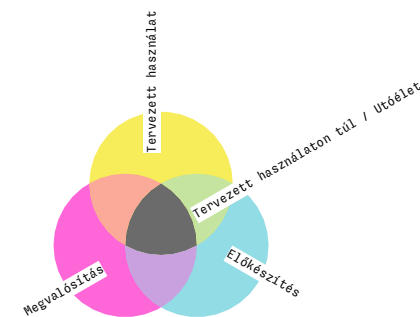
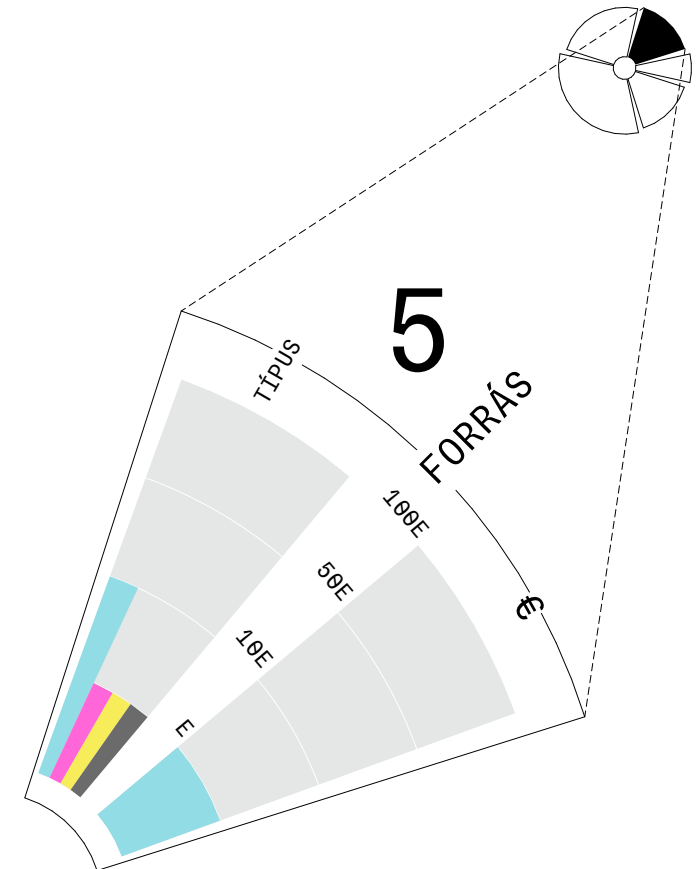
Alapvető szempont az akciók megvalósításához szükséges pénzügyi, építőanyagbeli, infrastrukturális támogatás. Jellemző az alacsony pénzügyi háttér, amit a saját szakmai és szociális hálón keresztül elérhető források segítségével és az önkéntes energiák bizonyos mértékig kompenzálják.

>> € (Euro)

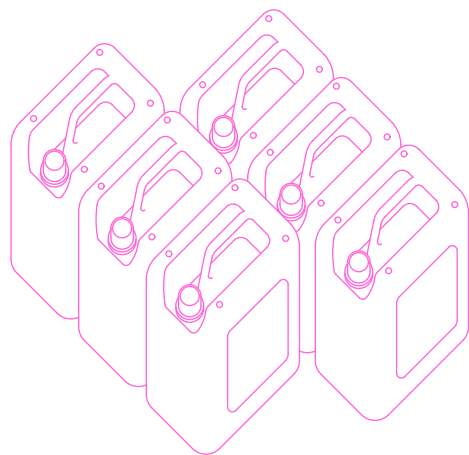
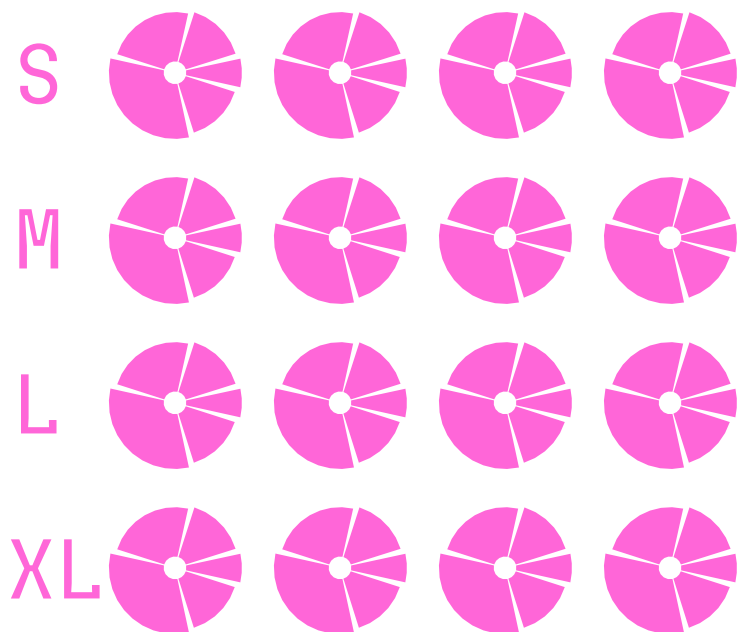
A pénzügyi keretek között E, 10E, 50E, 100E kategóriák szerepelnek, E=1000€ értékekkel. A pénzügyi keretek értéke jelentősen eltérhet a egyes akciók időbeli különbözősége kapcsán, de így is közelítő adatot mutathat a léptékek alkalmazásával.

>> Típus

A következő típusokat határoztam meg: (A) az aktivisták önereje, (CRF) a közösségi gyűjtésből származó támogatások, (M) a piaci szereplők által nyújtott támogatás és (I) az intézményesített támogatás, ami kormányzati, önkormányzati szintű. Ezek egymáshoz viszonyított mértékét nem tudtam megvizsgálni, csak az egyes kategóriák jelenlétét, ami változhat az egyes időszakokban.

> Magyarázó ábra a diagram forrás szeletéhez

> 4X4 diagramot ábrázoló
összahajtogatott plakát helye (2. melléklet)

> Az akciók rendszerezése (4X4)

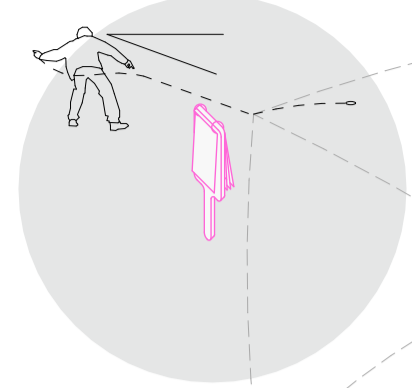
A vizsgálat során az akciókban használt eszközök egy 4x4-es "MÁTRIXBA" rendeződtek, így alakult ki a példatár kötete. Az akciók személyes kötődésűek. A rendszer függőleges tengelyén az **S-M-L-XL** típusok sorolódnak, a vízszintes tengelyen pedig balról jobbra nő az akciók komplexitása. Az M és L kategóriákban több példát találtam, míg az S és XL sorokat nehezebb volt feltölteni. Ezekben kevesebb szerepe van az építésnek, de több a szervezés.

Az időt nem lineárisan ábrázolom, hanem időbeli léptékekben. Ez a többszöri diagram prototípusok eredménye. A sokszor pillanatszerű akciót így lehet összevetni a hosszabb idejű használattal. A diagram színezete mutatja az egyes akciók folyamatainak összetettségét.

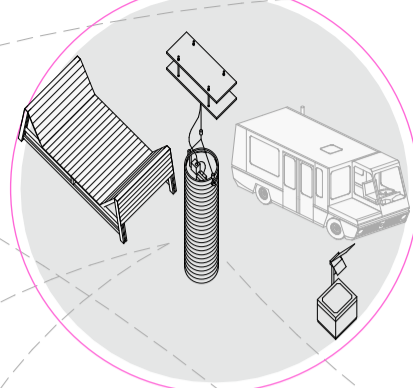
A megvalósítást (létrehozás - építés) szakasza több folyamatban hiányzik, ekkor korábban létrehozott eszköztárból vagy módosítás nélkül felhasznált tárgyból formálódik az akció fizikai környezete. A tervezett használaton túli fázis mutatja, hogy milyen további működése van egy-egy kezdeményezésnek, de a megvalósításhoz hasonlóan ez is elmaradhat.

A diagramokon érzékelhető, hogy az egyes időbeli szakaszokban hogyan változik a kezdeti szándék és eredmény. A folyamatban teljes spektrumot is cserélhetnek a kategóriák, például a személyes

KACSAKÓ
HU - BUDAPEST
2011-

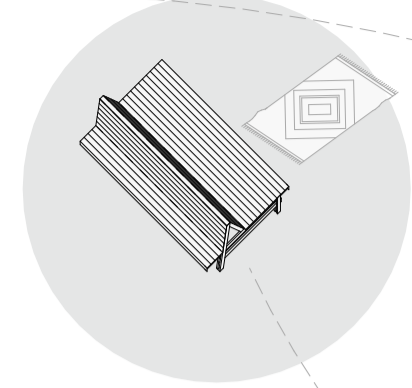

SWITCH
HU - BUDAPEST
2013

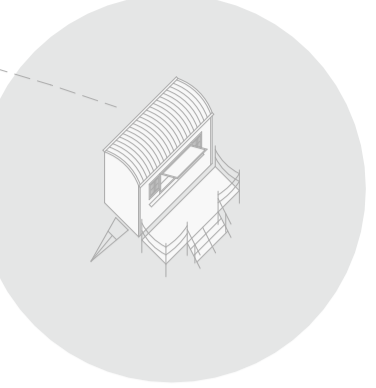

>N

CICLOVIA
HU - BUDAPEST
2014

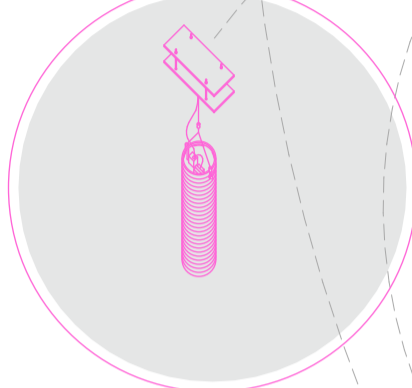

DUNAI REGATTA
HU - BUDAPEST
2013

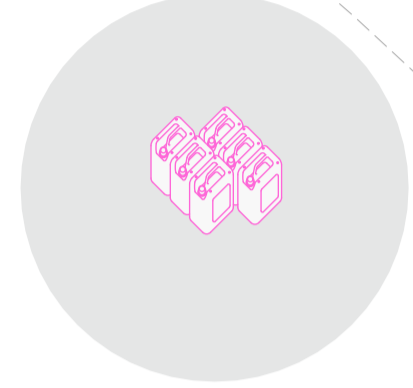
S

ÁTKAPCSOLÁS
HU - BUDAPEST
2013

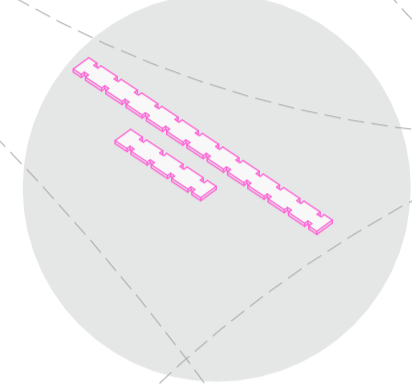

>N

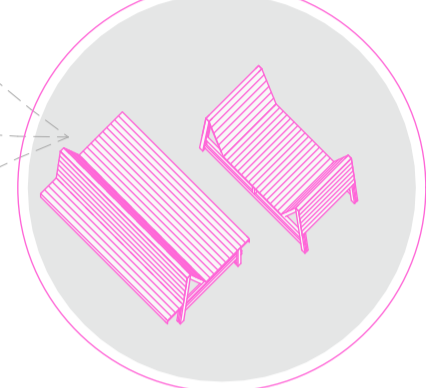
PRICCS
HU - BUDAPEST
2009

PALLÓK
H - DABAS
2012

ÓRIÁS NAPOZÓÁGYAK
HU - BUDAPEST
2013

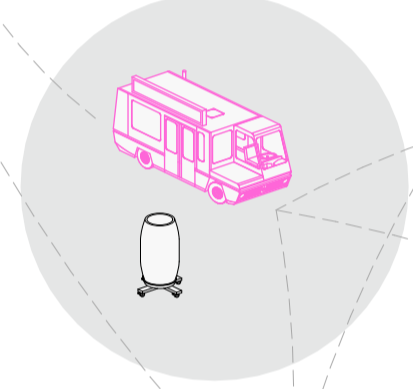
>N

M

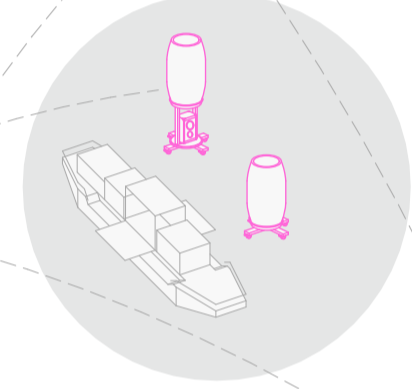
CSENDAUTOMATA
HU - BUDAPEST
2013 - 2019

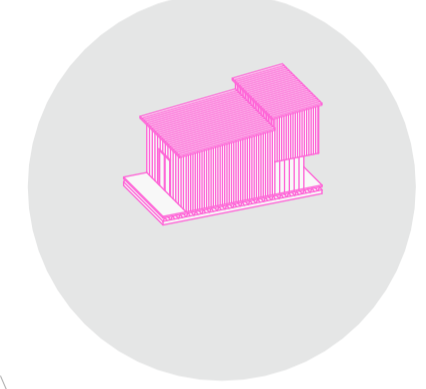
MOBILSAUNA
HU - BUDAPEST
2013 - 2019

RIVE^{EU}
2014

AAABIERTA
ES - GRANADA
2006 - 2010

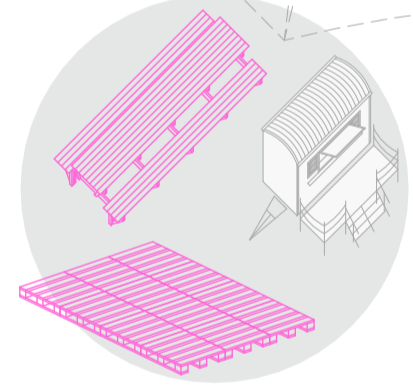

L

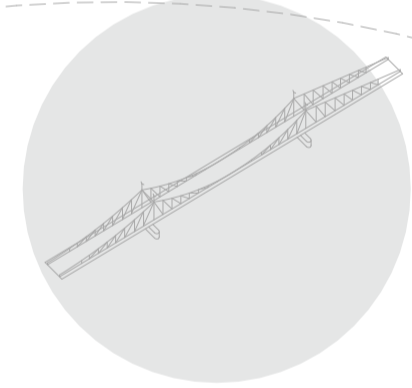
P. BARRANQA
MX - MONTERREY
2011-

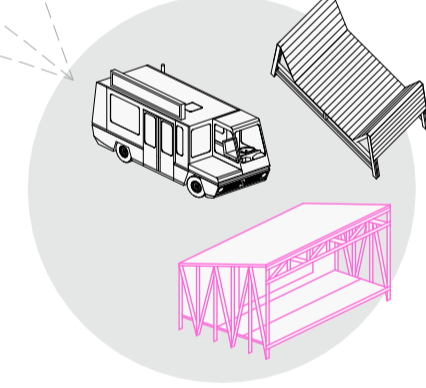
VALYO PART
H - BUDAPEST
2013

I. SZABIHÍD
H - BUDAPEST
2013

VALYO KIKÖTŐ
H - BUDAPEST
2018

XL

- + Az akció alatt született eszköz
- + Korábbi akciókból született eszköz
- + Módosítás nélkül alkalmazott eszköz

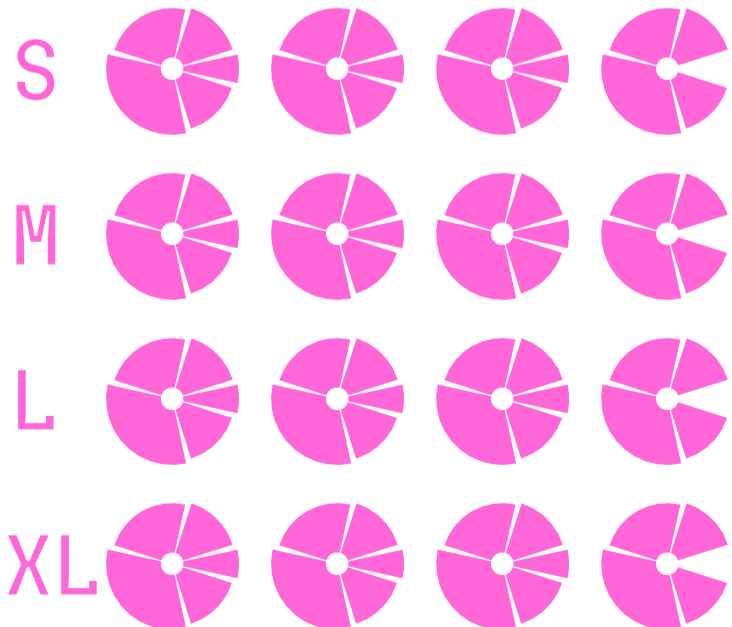
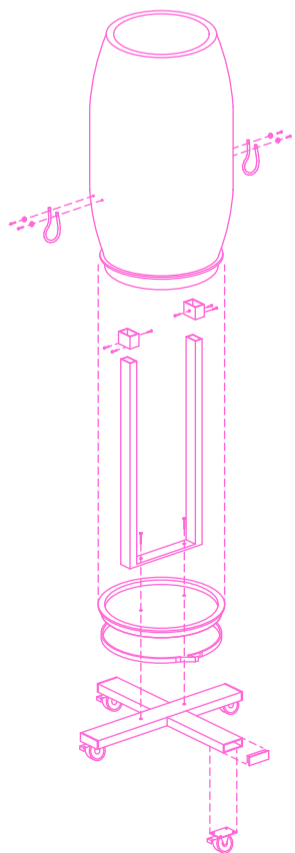
4X4 akció

Performansz

S L Bútor, installáció

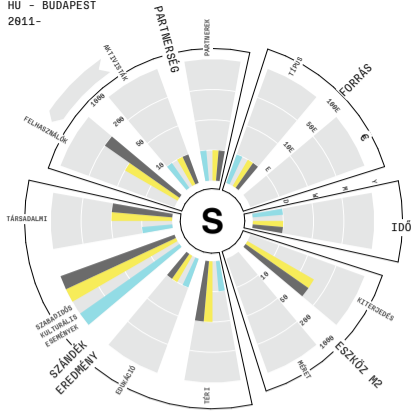
M XL Városi tér

Épület, építmény

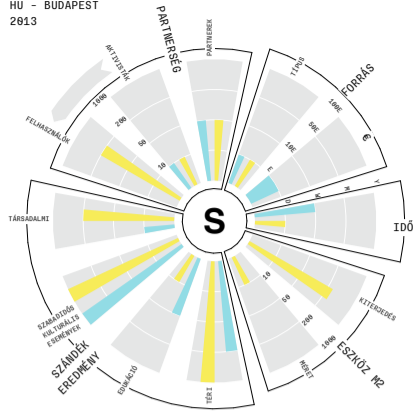

S

KACSAKÓ
HU - BUDAPEST
2011-

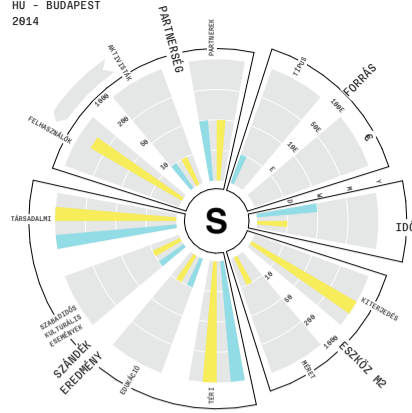

SWITCH
HU - BUDAPEST
2013

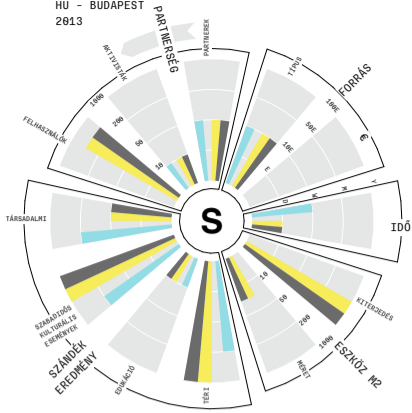

>N

CICLOVÍA
HU - BUDAPEST
2014

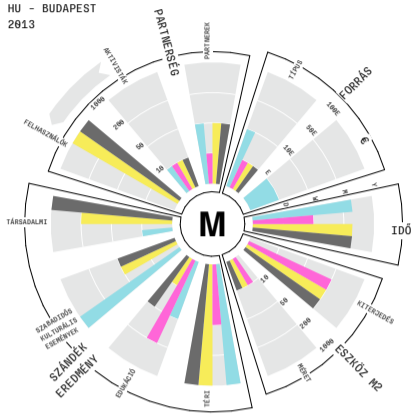

DUNAI REGATTA
HU - BUDAPEST
2013

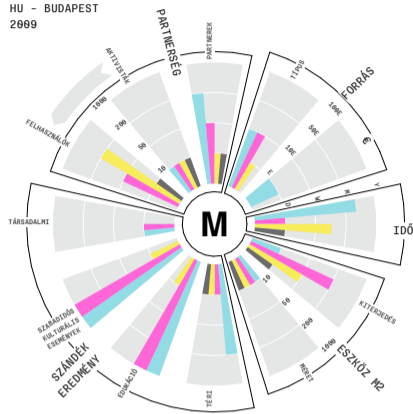
M

ÁTKAPCSOLÁS
HU - BUDAPEST
2013

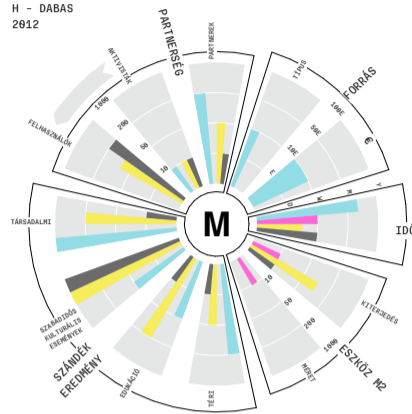

>N

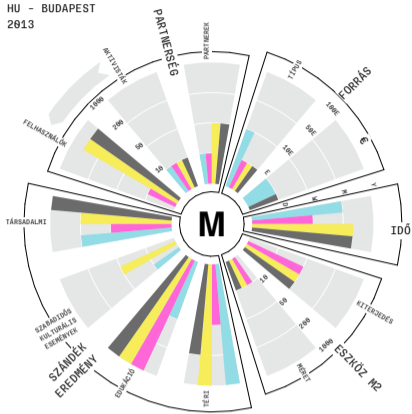
PRICCS
HU - BUDAPEST
2009

PALLÓK
H - DABAS
2012

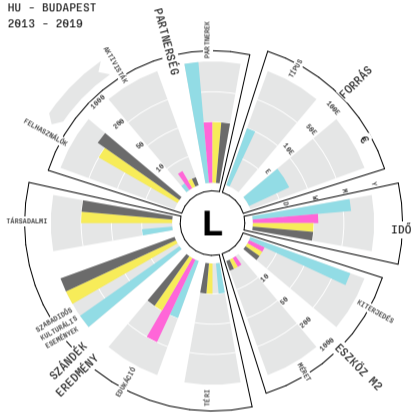
ÓRIÁS NAPOZÓÁGYAK
HU - BUDAPEST
2013

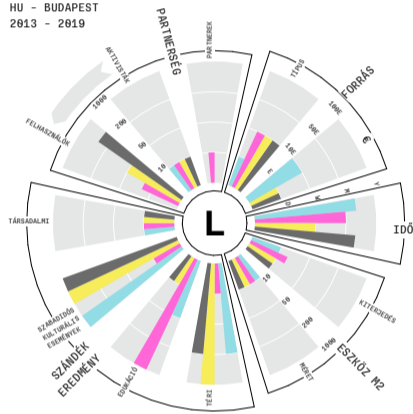
>N

L

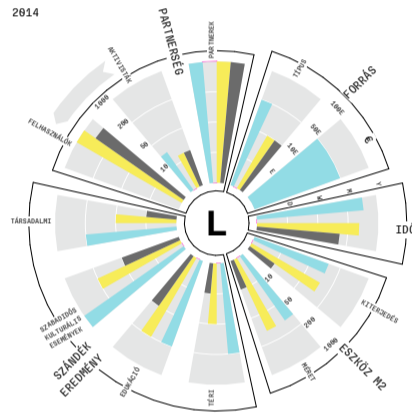
CSENDAUTOMATA
HU - BUDAPEST
2013 - 2019

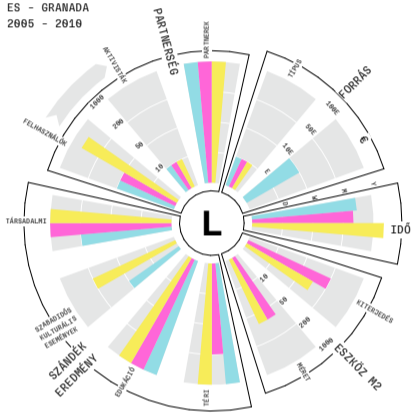
MOBILSZAUNA
HU - BUDAPEST
2013 - 2019

RIVE EU
2014

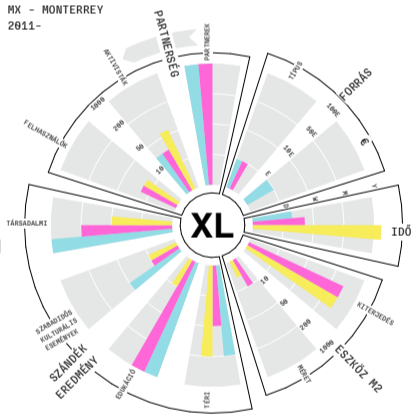

AAABIERTA
ES - GRANADA
2005 - 2010

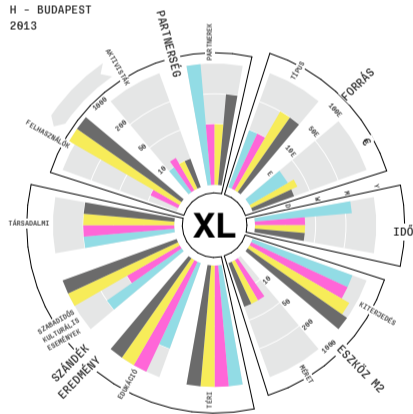

XL

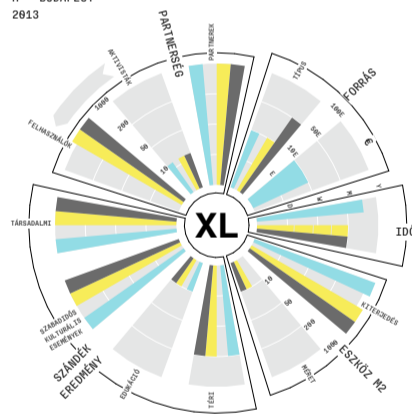
P. BARRANQA
MX - MONTERREY
2011-

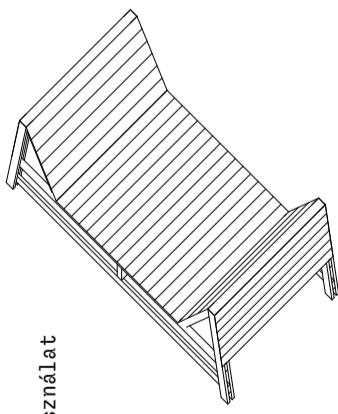
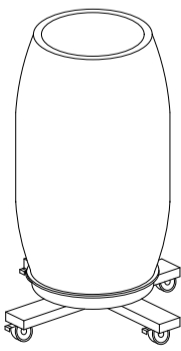
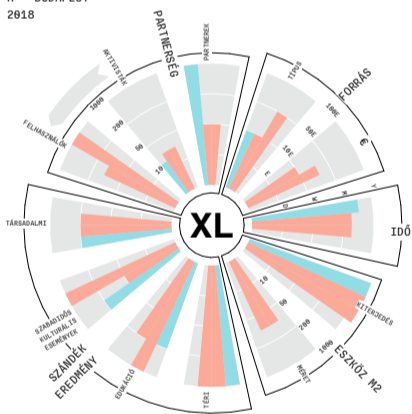
VALYO PART
H - BUDAPEST
2013

I. SZABIHÍD
H - BUDAPEST
2013

VALYO KIKÖTŐ
H - BUDAPEST
2018

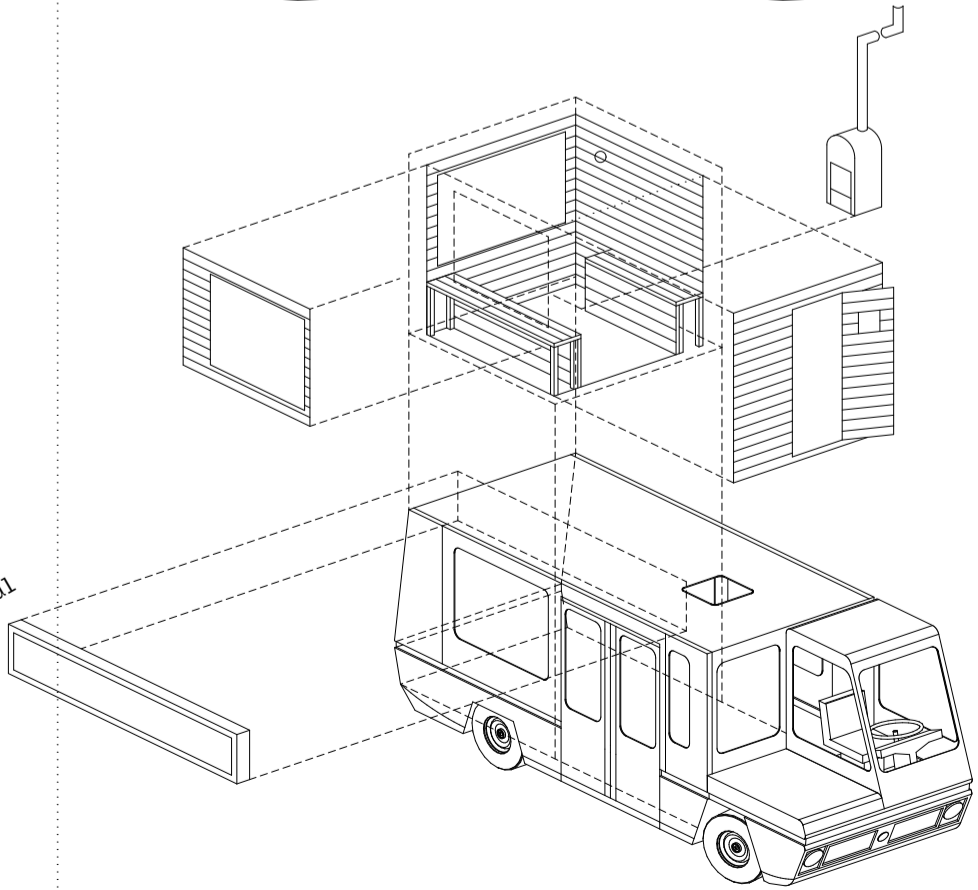
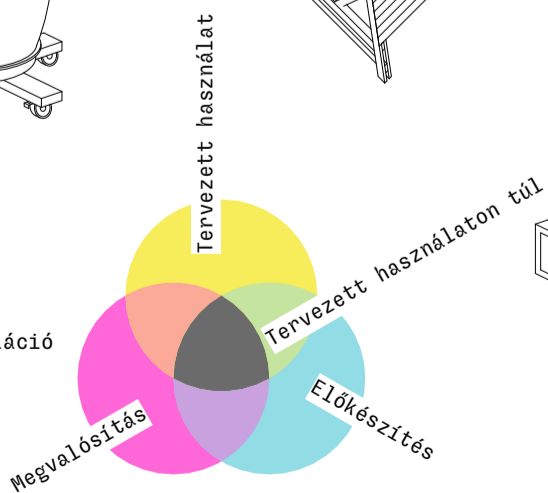
4X4
akció

Performansz

S L Bútor, installáció

M XL Városi tér

Épület, építmény

jelenlét és tevékenység által felfedezett, vagy létrehozott szituációk alapján. Az eszköztelenség (S - performansz) rengeteg felhasználót megszólíthat, de csak rövid időre. Azonban ezeknek ismétlése más hosszabbtávú lehet. A legtöbb felhasználót köztereken megvalósult akciók érnek el. Minél összetettebb az együttműködés, annál hosszabbtávon működőképes az aktivizmus terméke, de egyben annál kisebb szerepe van az instant jellegnek. Összetettebb és hosszabb távú folyamatoknál eltolódik az akció performansz, figyelemfelhívó és véleménynyilvánító jellege a közösség igényei felé.

A komplexebb - épület léptékű (L) - folyamatok általában kevesebb felhasználót érnek el speciálisabb szándékaik miatt, de hosszabb ideig aktivizálják a résztvevőket.

A kezdeményezés a legtöbb vizsgált esetben az aktivistától indul. Látványos, hogy néhány aktivista önkéntes energiája és az általuk létrehozott "eszközök" milyen nagyszámú tömeget szólíthatnak meg. A felhasználók egy része ideális esetben aktivistákká válik és részt vesz a projekt működtetésében, vagy újakat kezdeményez.

A Valyo folyamatos működéséből látszódik, hogy az aktivizmus alatt komplex eszköztár alakul, ami nagyon sok helyzetben bevethető, így az eszközök létrehozására szánt energia átcsoportosul a szervezésre.

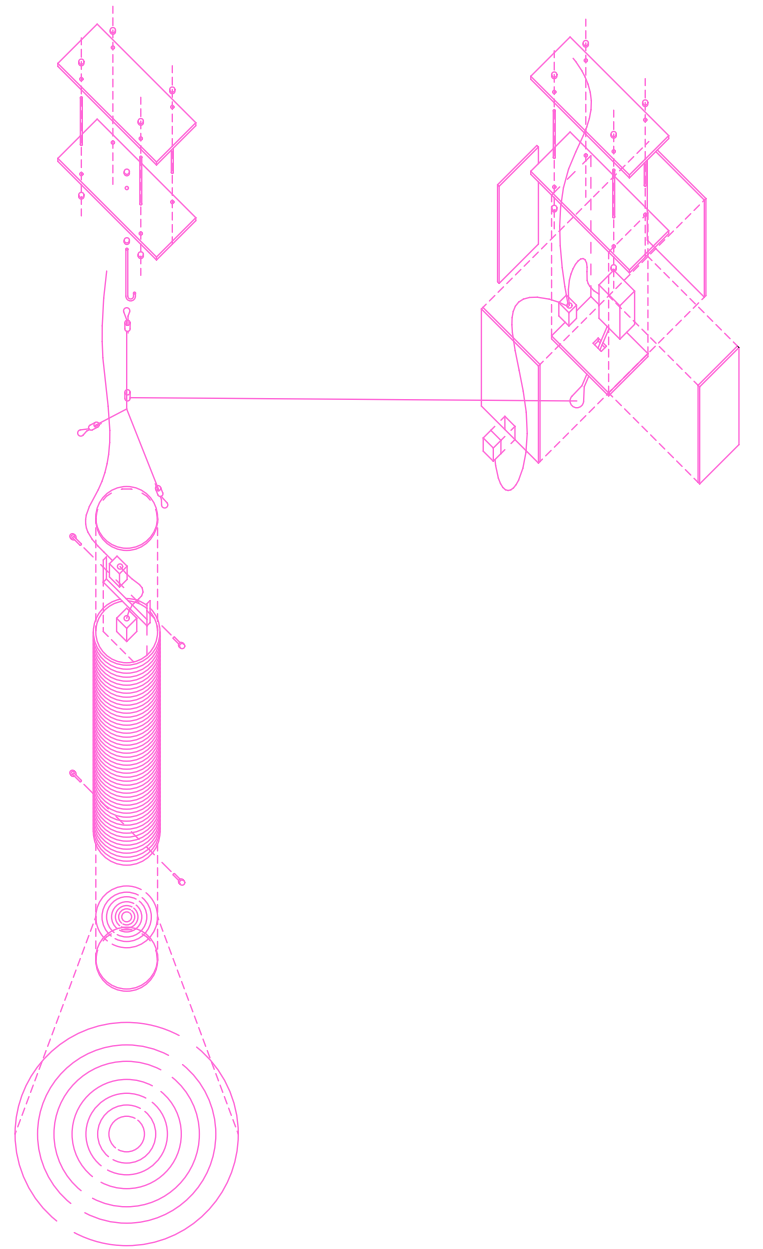

> Mobilszauna építés előtt
Fotó/ Tömör Miklós

>Tapasztalatok összefoglalása

Az akciók általában 1-2 napos eseményektől egészen néhány hónapig tarthatnak, vagy ciklikusan visszatérhetnek. Egy-egy komplex térstruktúra, vagy épület létrehozásának közösségformáló ereje évekig szervezheti a kialakult közösséget, de hatással lehet komplex városrehabilitációs folyamatokra is, ahogy a Nehru part fejlesztésénél is történt. Az elemzések alapjainak jelentős része személyes tapasztalat, az ötlet megszületésétől egészen a megvalósulásig és az üzemelésig. Korábban feltételeztem, hogy a közösséget a kezdetektől bevonó aktivitások alapvető eszközei lehetnek a hagyományos tervezés folyamatának, de a tapasztalatok azt mutatják, hogy a nagyon eltérő - jellemzően civil indítatásból születő - kezdeményezések és a többszörösen összetett kormányzati hierarchia döntéshozói és cselekvési mechanizmusa olyan kompromisszumokat eredményez, mely az eredeti célokat jelentősen eltérítheti. A résztvevő felek kulturális, gazdasági és társadalmi háttere is szignifikánsan különbözhet. Általában fel sem merül, hogy a városlakók által észlelt konfliktusokhoz vagy vágyott helyzetekhez csoportosítható forrás és eszközrendszer. Általános jelenség, hogy az emberek elképzeléseinek megfogalmazásához és érdekeik képviseléséhez szükséges képességek hiányoznak. Ma azt gondolom, hogy az edukációs folyamatokban - az intézményes oktatás mellett - kiemelkedő jelentőségű az informális tanulás, a tapasztalatcsere és együttműködés. Az akciók felkelthetik egyes emberek, vagy csoportok

környezetük megismerése és formálása iránti érdeklődését, azonban csak azoknak kínál lehetőséget, akinek a létfenntartás kihívásai mellett marad lelkesedése és energiája a folyamatokban való részvételre. Így most az aktivizmus és a város kapcsolatát a "városcsinálás" fogalmában látom. A modell partnerségi viszonyok között zajlik és csak a kölcsönös bizalom alapján működő rugalmas szabályozás keretei között érvényesülhet. A kormányzat a komplex döntéshozási és engedélyeztetési rendszerektől megszabadítja az alternatív kezdeményezések megvalósulását és fenntartja ezeknek az alternatíváknak a lehetőségét a városban. Az aktivista munkája pedig egy olyan felajánlás, ami a hagyományos használatok mellett színesíti és gazdagítja a város fizikai és társadalmi környezetét. Az akciókhoz pedig mindenki a saját lehetőségeihez mérten csatlakozhat: kezdeményezheti, előkészítheti, megvalósíthatja, használhatja és segíthet a működtetésében!

>(e)Mestermunka Nehru part Megújulása

A Nehru Part megújítását célzó folyamatokat mutatom be, mely egyrészt alulról indított, másrésztől felülről kezdeményezett események véletlen együttállásából születtek. A programban egyszerre voltam a Valyo Egyesület aktivistája és a D1618 Műhely (építész iroda) vezetője és tervezője.

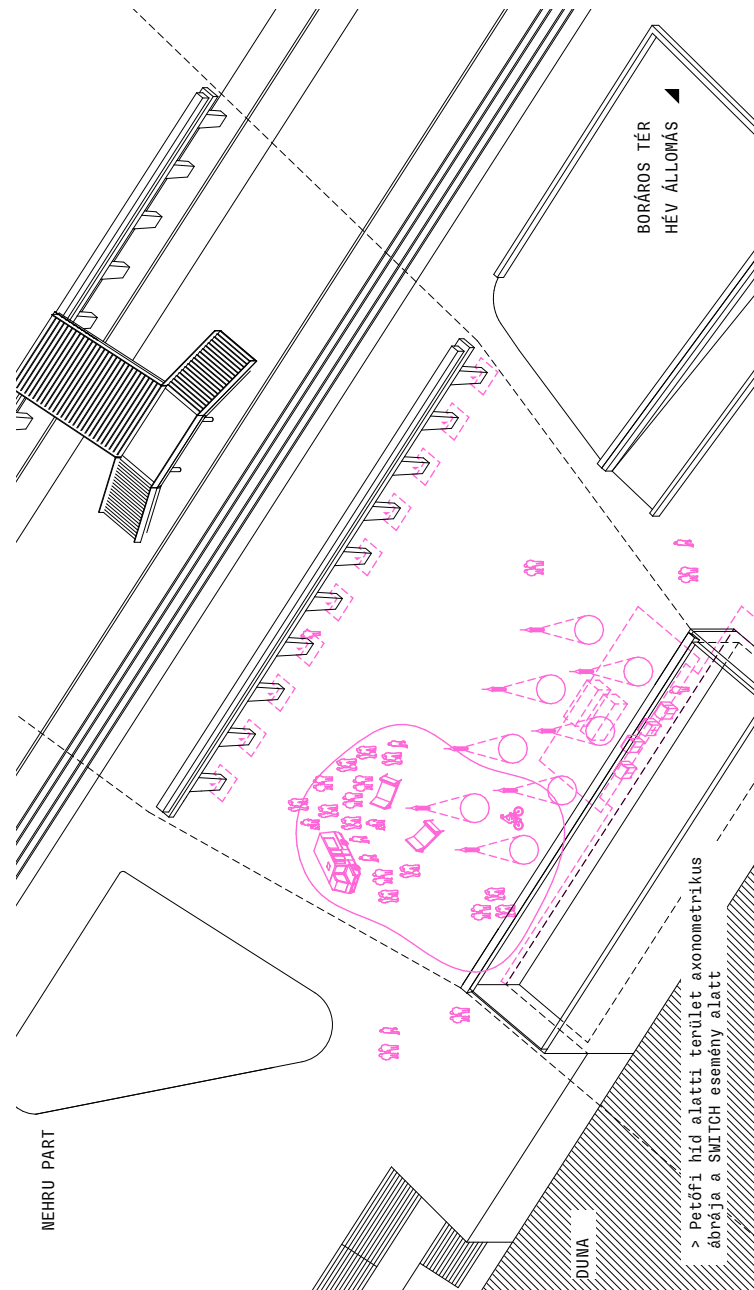
Összefoglalom, hogy az aktivizmussal megszerzett tudás hogyan kapcsolódhat be a hosszútávú fővárosi TÉRKÖZ köztér megújítási program folyamatába és milyen hatással van az azóta megújult park életére.

> Dunatanösvény 2013

A Dunatanösvény 2013-as évi programjának szándéka a Lánchíd környékéről eltávolodva megtalálni a "legrosszabb" folyóparti helyet, ahol jelentős pozitív változás érhető el egyszerűen kivitelezhető aktivista eszközökkel. A Petőfi híd és a Bálna közötti szakaszt választjuk, ahol a híd alatti terület leromlott állapota jelentősen csökkenti a jó adottságokkal rendelkező park és környezetének használhatóságát. A közel 1000m²-es fedett terület tipikus példája a motorizáció infrastrukturális kényszereinek hatására kialakuló Nem-hely (Augé, 1992) definíciójának.

> Dunatanösvény akcióterületei
Nehru part térképe

Az aktivisták két akcióterületet jelölnek ki.
 (A) A D1618 csapata az elhanyagolt híd alatti területtel foglalkozik. Feltételezésük, hogy a fedett városi tér kitakarítása, a közvilágítás pótlása és aktív használat inspirálása felülírhatja a területet amortizáló működéseket.
 (B) A parkban kevés a használható ülőfelület, ezért Kornai-Varga Dávid hiánypótló bútorokat tervez a korábbi akciókban épített köztéri bútorok tapasztalatai alapján.

A két akció részletes bemutatása a (4X4) PÉLDATÁRBAN ÁTKAPCSOLÁS és ÓRIÁS NAPOZÓÁGYAK néven található.

A D1618 műhely koncepcióterveket készít elő lehetséges beavatkozásokhoz, de a híd alatti terület kondicionálásához szükséges hatósági szereplőkkel hetekig sikertelen a kapcsolatfelvétel.

A Főpolgármesteri Hivatal városépítési főosztálya a TÉR_KÖZ című városrehabilitációs pályázathoz kapcsolódóan szakmai fórumot szervez. A D1618 Műhely és a Trafik kör közös előadást tart a Pallók nevű dabasi akcióról.

A fórum végén a D1618 aktivistája a Főváros Főépítészeti Irodájának segítségét kéri a Petőfi híd alatti terület takarításában és az FKF által üzemeltetett szemetes konténerek áttelepítésében.

> Nehru part/ TÉRKÖZ¹ Pályázat

A Dunatanösvény aktivista programjainak hatására a Valyo Egyesület és a D1618 Műhely bekapcsolódik a Ferencvárosi Önkormányzat és a Főkert csapatának TÉR-KÖZ tervpályázatába, mely a Nehru part megújítását célozza. A pályázati tervek támogatást kapnak a Fővárostól.

A tájépítészeti egy korábbi terv folytatásaként dolgozzák tovább a Főkert munkatársai, a programot és az építészeti tartalmakat a D1618 Műhely tervezi, miközben a Valyo programok aktivitásai a folyamatos tesztelést és jelenlétet biztosítják. A Dunatanösvény akciói alatt szerzett tudást és tapasztalatot az aktivista tervezők kompromisszumok nélkül igyekeznek integrálni a tervekbe. A D1618 és a Valyo csoport szándéka, hogy a sokszínű parkhasználatot tovább erősítse és olyan rugalmas program szülessen, mely a felhasználók és az üzemeltetők közös döntései alapján változtathatók, így a közterület időről időre képessé válik megújulni. Az elképzeléseket Budapest Főváros Főépítész Irodája is támogatja, de a tervezés során mégis sorozatosan összefeszülnek a kreatív és a konvencionális tervezési szempontok. A Valyo és a D1618 csapat (Valyo/ D1618) elképzelési közül a következő elemek kerülnek be a tervezési programba:

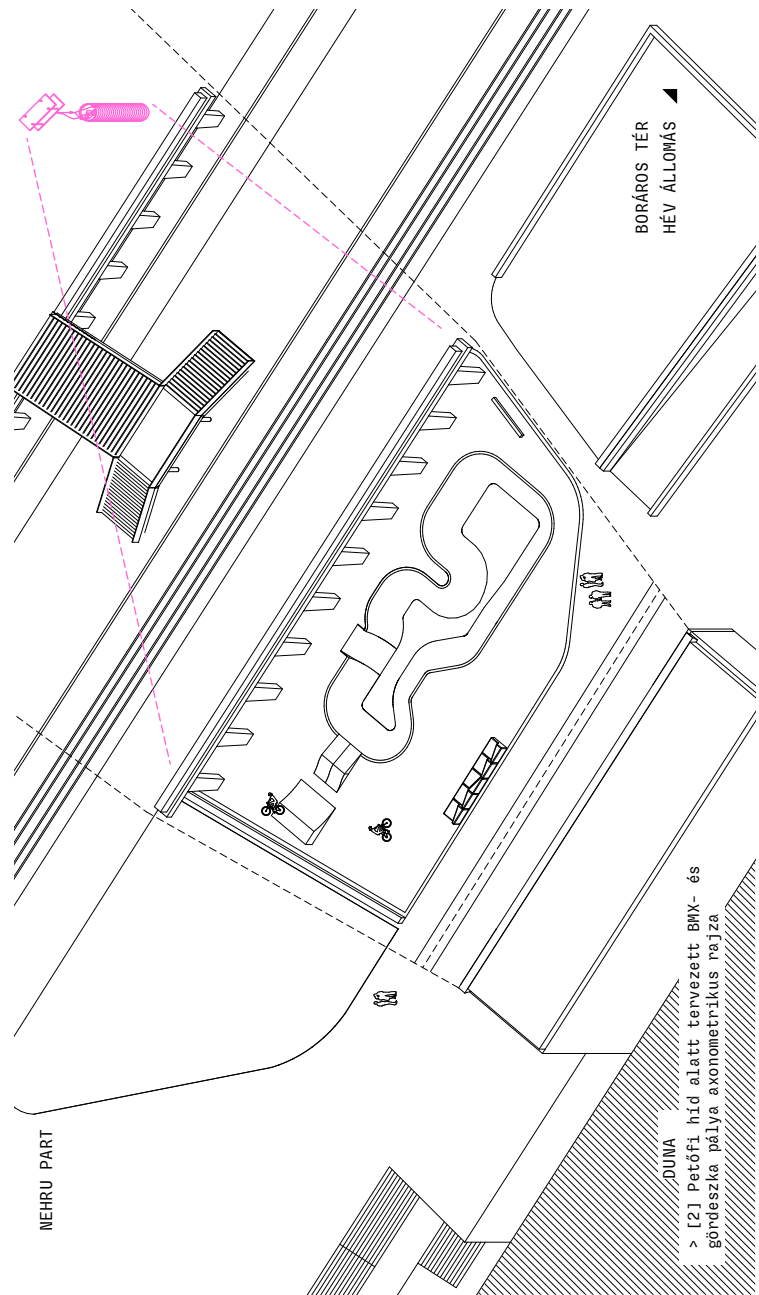
[1] A park kialakítása támogassa az intenzív közösségi használatot.

[2] A Petőfi híd alatti terület megújítása az Átkapcsolás installációjának szerzett tapasztalatok figyelembevételével. Korábban a terület nem volt része a programnak.

(1) <http://terkoz.budapest.hu>

> A TÉR-KÖZ pályázaton a Nehru partra az aktivizmus alapján tervezett elemek

[3] Köztéri WC létrehozása a Dunatanösvény akciói alatt érzékelt hiány alapján.

[4] Variálható köztéri bútorcsalád az Óriás Napozóágyak használata és üzemeltetése alapján.

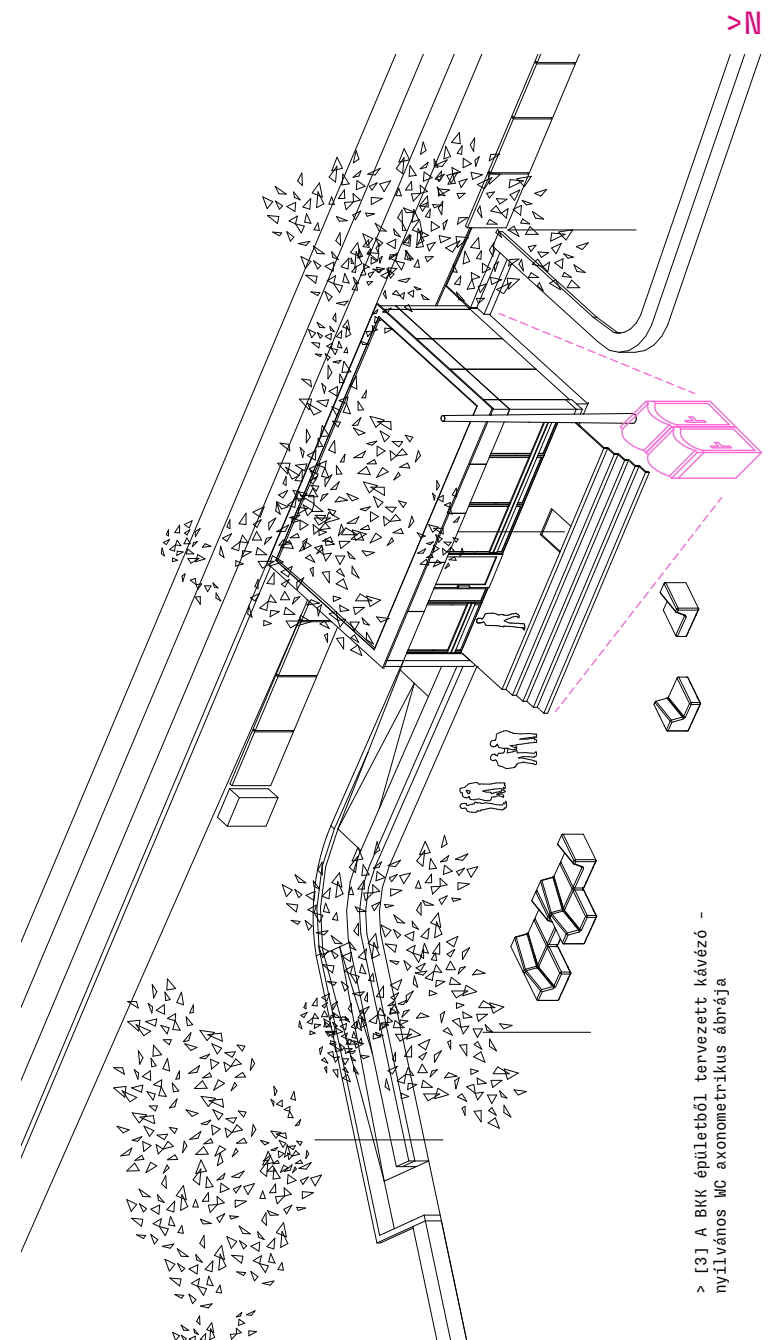
[5] A park és a Bálna között legyen egy átvezető közösségi tér, mely mindenféle kulturális eseménynek felületet biztosít.

[6] Egy úszó köztér prototípus építése, hogy a Duna-part legmagasabb partfalánál és érinthető közelségbe kerüljön a folyó.

[2] A Petőfi híd pesti oldalán a hídszerkezet alatti terület hatalmas fedett városi köztér, nemzetbiztonsági jelentőséggel és izgalmas térhasználati lehetőségekkel. 2013-as állapota azonban komoly közbiztonsági és higiéniai problémákra mutat. A közvilágítás hiánya és a hulladékkonténerekkel elzárt területek jelentősen csökkentik a terület átláthatóságát, a biztonságérzetet, miközben remek felületet biztosítanak az illegális WC funkciójának. A Dunatanösvény programjai alatt történt akciókból egyértelművé válik, hogy jelentősen javítható a kialakult helyzet. A hulladékkonténerek eltávolításával, a fertőtlenítéssel, a takarítással, az Átkapcsolás interaktív fényeivel, a parkba elhelyezett mobil WC-kkel és a SWITCH eseménnyel átalakul a terület, miközben hosszabb távú használat lehetőségeit vizsgálja a csapat. Olyan szabadidős tevékenységek jöhetnek szóba, melyek a forgalmas csomópont környezeti terhei mellett is működhetnek. A fedett helyszín a BMX és gördeszkás társadalomnak kelti fel az érdeklődését, mely remek védett felületet biztosíthat az extrém

városi sportok gyakorlására. Az egyszerűnek vélt funkció azonban egyre komplexebbé válik a tervezés során figyelembe véve a használati, biztonsági, garanciális és infrastrukturális feltételeket. Sok variáció vizsgálata után a felszín alá süllyesztett beton pálya terve kerül bele a tender tervdokumentációba. Ekkor még csak külföldi cégek termékei tudják biztosítani a szükséges minőséget, ezért egyeztetjük a részletes műszaki paramétereket. A pálya üzemeltetésére pedig javaslatot tesz a tervezésben részt vevő szakmai sport egyesület. Az Átkapcsolás fényinstallációi szabvány hiányában nem tudnak integrálódni a hosszútávú tervekbe, hagyományos köztéri világítótestek kerülnek a programba.

[3] A Dunatanösvény eseményei idején a híd alatt és a parkban tapasztalt hiány miatt a megújuló köztér programelemei közé bekerül a nyilvános WC, azonban megvalósíthatósága komplex feladatnak bizonyul. Az aktivista program keretei között kihelyezett mobil WC-k használata láthatóvá teszi, hogy a megszokott használat során alig érzékelhető komoly társadalmi konfliktusok helye a park. Az ideiglenesen elhelyezett illemhelyeket a hajléktalanok és a kábítószer-fogyasztók sajátítják ki, ami veszélyessé teszi használatukat a többi felhasználó számára. A helyiek lelakatozzák a mobil WC-ket. A történet megmutatja, hogy milyen fontos szerepe lehet az aktivizmus ideiglenes eszköztárának és a legjobb szándék ellenére is generálódnak konfliktusok. Ezek rámutatnak máshogy láthatatlan köztérhasználati helyzetekre, ami lehetőséget ad az újragondolásra.

> [3] A BKK épületből tervezett kávézó - nyilvános WC axonometrikus ábrája

>4. Tézis AZ AKCIÓ SIKERÉT SZOLGÁLHATJA BÁRMILYEN ESZKÖZ, AMI KÉPES MEGSZÓLÍTANI A FELHASZNÁLÓKAT.

A rövid idejű és lokális hatású akciók megszólító képessége és a bevonódás mértéke erősebb, ha az épített aktivizmust megfelelően kommunikált események támogatják.

A hiánypótló funkció elhelyezését nehezíti, hogy a helyi szabályozás a terület besorolása miatt lehetetlenné teszi épület elhelyezését, az örökségvédelmi szempontok szerint ideiglenes megoldások sem működnek hosszabb távon. Egyetlen lehetőség a park határán található BKK pihenő épület újrahasznosítása, mely a tulajdonjogi kérdések rendezése után esélyt kap a funkcióváltásra. A tervező csapat vizsgálja a lehetséges üzemeltetési módokat és javasolja a kapcsolt funkció kialakítását. Egy kávézóval kiegészített illemhely esetén a bérlő csökkentett bérleti díjért vállalja a közWC működtetését és végre biztonságos, fenntartható körülmények között működhet a hiánypótló funkció. Ezek az alapvetések határozzák meg az építészeti kialakítást.

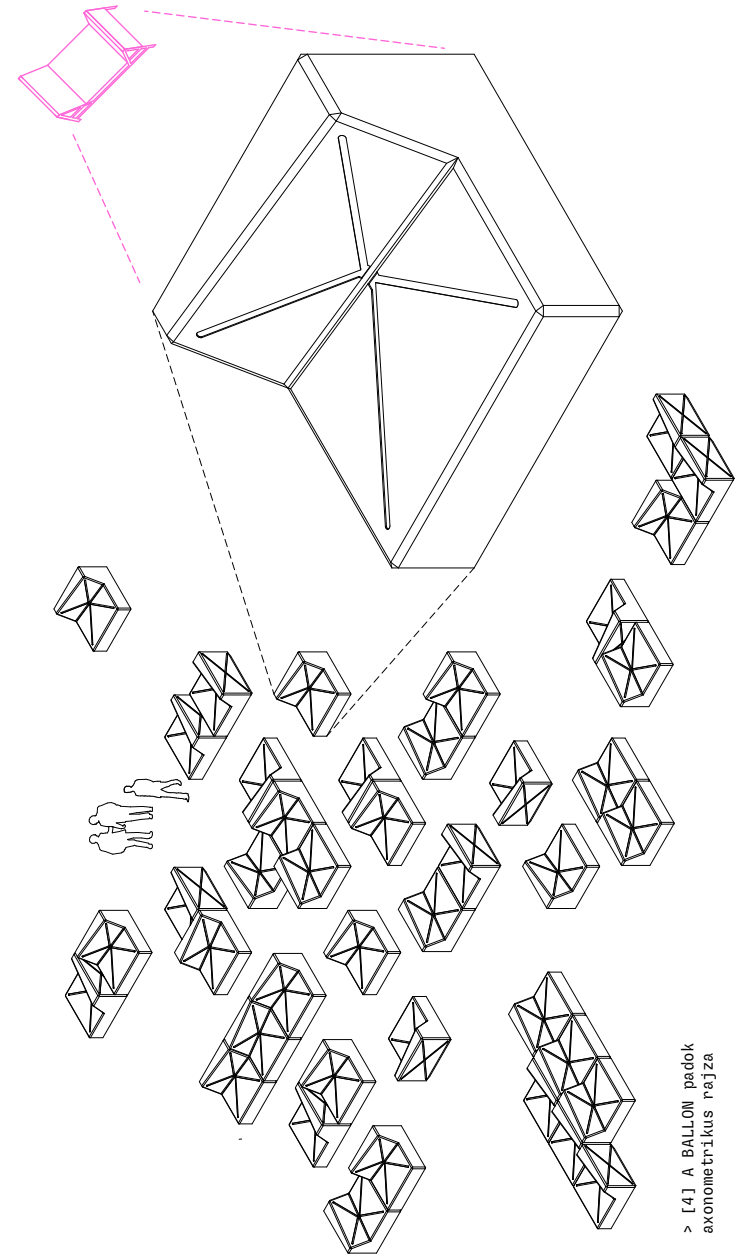
[4] A köztéri bútorcsalád kidolgozása a Dunatanösvény óriás napozóágyak tesztjei alapján kezdődik el. A park üzemeltetőjétől érkező és a helyszíni jelenlétből érzékelhető információk alapján alakulnak a bútorok: csökken az alapterületük és hulladékgyűjtőkkel egészülnek ki. A parkba szervezett közösségi események mutatják az intenzívebb használat következményeit, így integrálhatóvá válnak a tervekbe. A hosszabb távú köztéri funkcióhoz ellenállóbb kialakítás szükséges. A part ipari múltját idéző formálásra tesz javaslatot a csapat. A fémvázak keményfa bútorok forgatásával különböző használati sémák hozhatók létre, így időről időre átrendezhetővé válnak a bútorozott felületek. Valós méretű fából készült formatanulmányok készülnek tesztelésre.

A megrendelő látványosabb kialakítást szeretne, ezért Kornai-Varga Dávid diplomaterveinek kísérletei alapján rotációs öntéssel előállítható műanyag alapanyagra vált a tanulmány. A sorozatgyártást támogató technológia hosszú távon olcsó és újrahasznosítható megoldásnak tűnik, de ekkor még ilyen jellegű tapasztalat nem áll rendelkezésre a gyártóknál. A módszert jellemzően újrahasznosító konténerek gyártására használják, itt pedig köztéri bútorok kialakítását kell megvalósítani. Az izgalmas feladat során számos kérdés felmerül, a virtuális modell részletei elkészülnek a gyártásra. Az eredeti tervek szerint a bútorokat vízzel töltve lehet rögzíteni, leeresztve a közösségi események téri igényeihez mozgathatókká, forgathatókká válnak. Az elemek a Ballon elnevezést kapják.

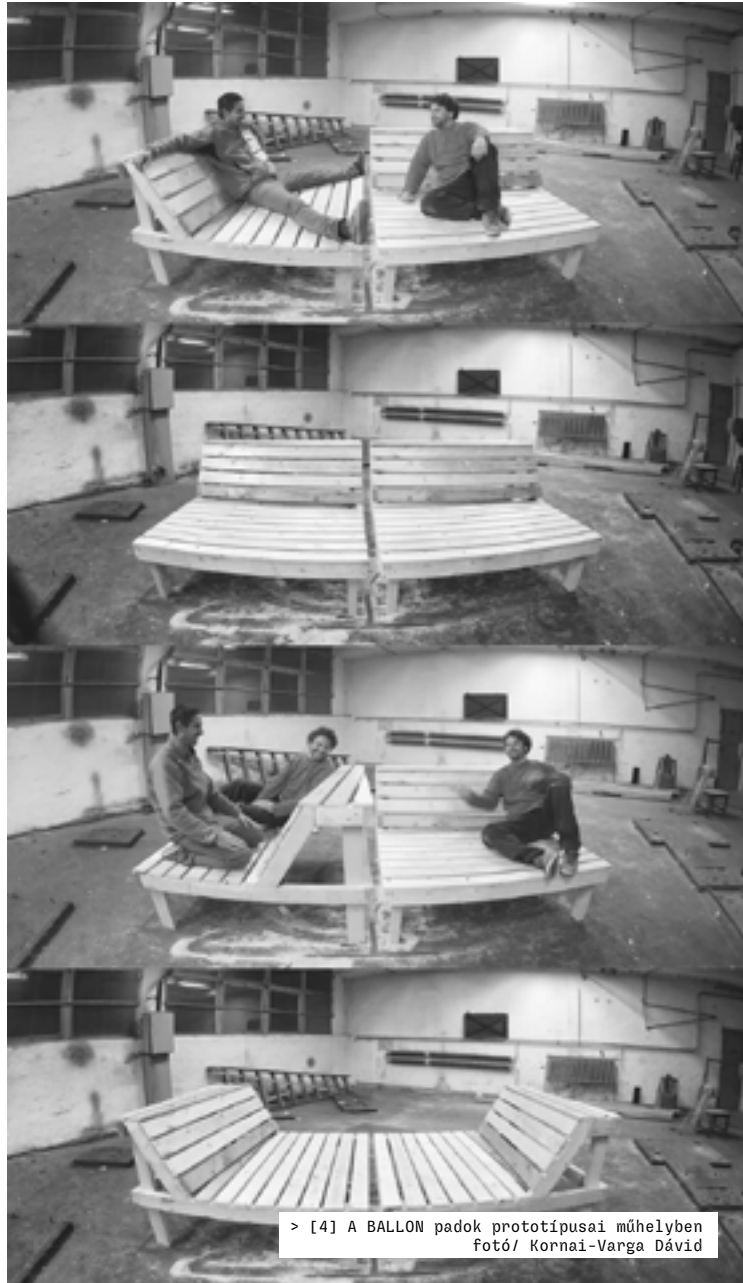
A tervezett bútorok intenzív köztéri használatot és ehhez kialakított felületeket feltételeznek, de ez a vízió időről időre szembekerül az üzemeltetést végző partner szempontrendszerével. A bútorcsoportok fokozatosan a zöld felületek perifériáira pozícionálódnak elveszítve a variálhatóság lehetőségét.

[5] Ebben az időszakban a Bálna körüli élet még korántsem pezseg a ma megszokott módon. A park és az épület déli terasza között hiányzik a fizikai kapcsolat. A faburkolatú lépcsős terasz és előadótér elemei ezt szándékoznak megteremteni.

[6] A Valyo vízió egyik kezdeti elképzelésének tervezése indul el a Nehru parton. Az úszó köztér megvalósításán dolgozik a tervező csapat, ami

> [4] A BALLON padók axonometrikus rajza

> [4] A BALLON padok prototípusai műhelyben
fotó/ Kornai-Varga Dávid

a főváros legmagasabb partszakaszán érinthető közelségbe hozhatja a folyófelszín, szabadidős zöld felületet biztosítva a parklátogatóknak, másrésztől prototípusa lehet jövőbeli dunai úszó köztereknek.

A projekt alapjának kiválasztott 11x40 méter hosszú vasúti pontonhíd a Hajógyári sziget mellett várakozik. A tervező csapat feltérképezi a megvalósításhoz szükséges összes partneri, finanszírozási és műszaki háttérrel és elkezdődik a tervezés. Több variáció készül a TTS híd zöldfelületi és közösségi használatot biztosító kialakítására. A hosszanti tengely mentén mozgatható daru párral tervezett az árnyékolás és a vetítések háttérének létrehozása. Az átrendezhetőség gondolata moduláris ültető konténernek és bútorrendszer alkalmazását feltételezi. A Ballon bútorok használata tűnik a legkézenfekvőbb megoldásnak. Az átalakított pontonhíd jövőbeli üzemeltetésével kapcsolatban azonban sorozatos ellentmondások alakulnak ki. Az eredetileg közösségi és kulturális használatra tervezett nyitott lebegő park vízióját megterhelik a pénzügyi működtetés nem tervezett piaci funkciói, melyek sokkal komplexebb műszaki és infrastrukturális feltételeket támasztanak, melyek a parkon belüli közművek újratervezését feltételezik. A program egyre körülményesebbre duzzad.

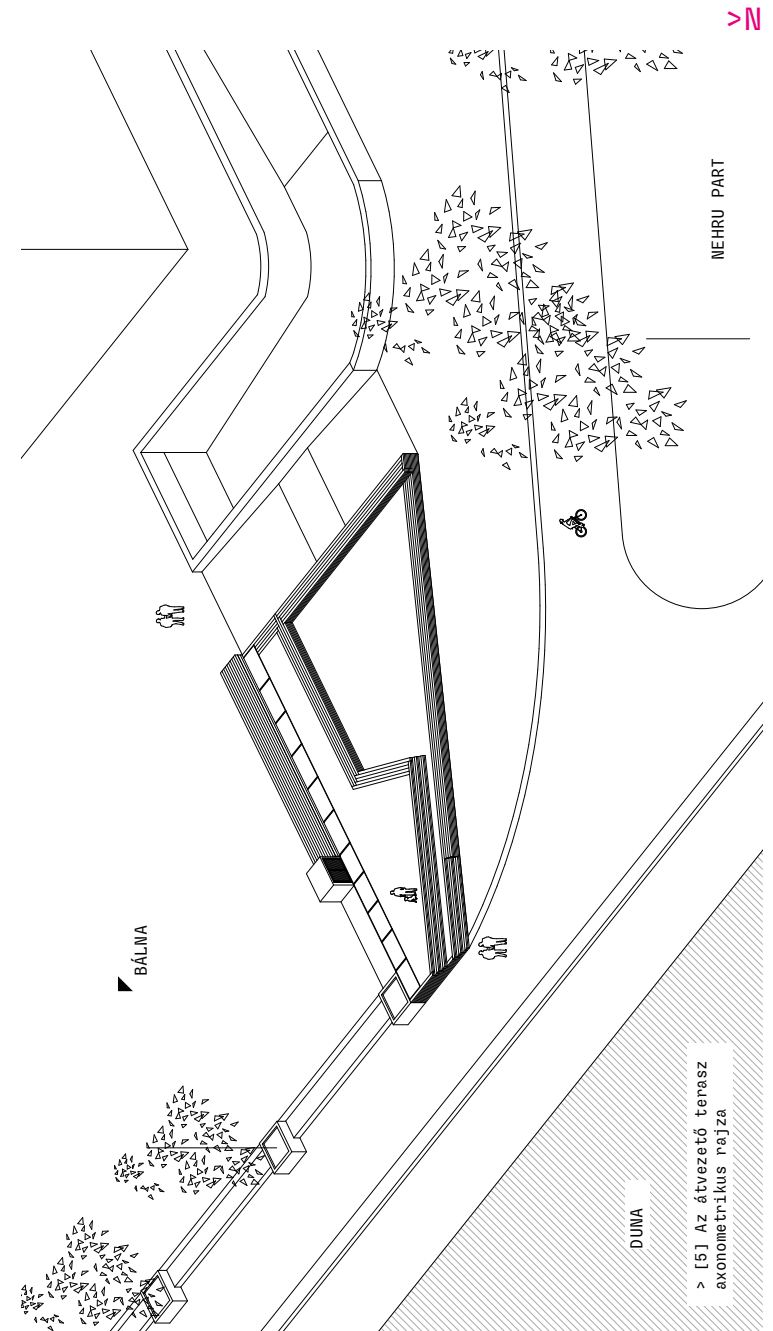
A Nehru part tervezési folyamatában az aktivista eszközök és a jelenlét tapasztalatai, valamint az üzemeltetői visszajelzések jelentős szerepet

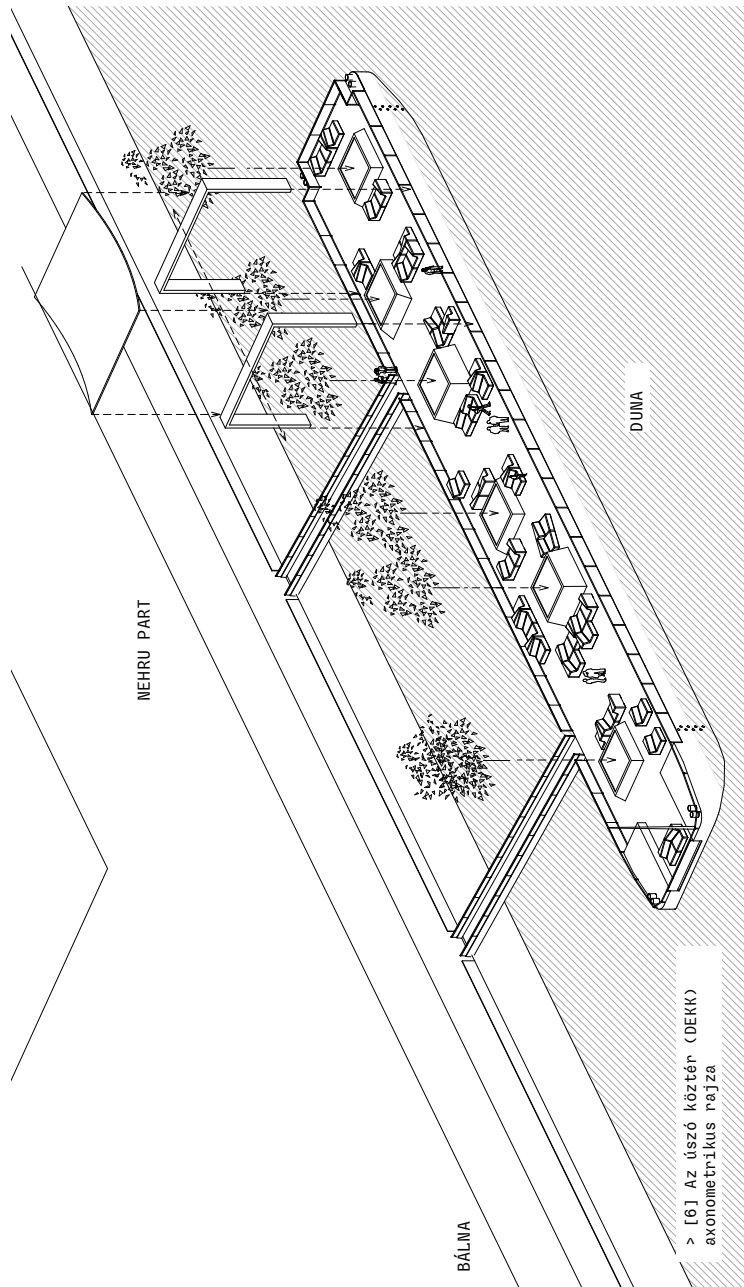
kapnak. A felmerülő kérdések alapján módosulnak a tervek és a tárgyak. A lakosság bevonása nem a hagyományos formában történik, hanem a tesztelésen keresztül érzékelt reakciókon keresztül.

Az együttműködés ideális példája lehetne a partnerségi viszonyban kialakuló rehabilitációnak, ahol a civil fél, a tervező csapat és az önkormányzat együttműködése alakítja ki a tervezett közterületet. A civil aktivitás eredményeként kerül be a programba a híd alatti terület, a közWC funkció, a multifunkcionális és mozgatható bútorok ötlete, a Bálna átalakított kapcsolata és az úszó köztér lehetősége. A program során az eredeti design szempontú tervezés elmozdul a közösséget szolgáló funkciók irányába. A park alapvető struktúrája is formálódik a közösségi központú használat alapján.

A tendertervek bírálatát követően elkezdődik a kiviteli tervek előkészítése, majd a projekt 2014-ben sajnos leáll és a tervezői, döntéshozói kapcsolatrendszer megszakad. A Főváros és a Kerület között érdekellentét alakul ki a TÉR-KÖZ programban támogatott projektek kapcsán, aminek sajnos a Nehru park protorekonstrukciója is áldozatul esik.

A következő évben a park zöld felületeit célzó intenzív rendezvénytér létesítésének média megjelenése feltételezhetően újra aktivizálja a projektet, azonban a Valyo és D1618 műhely tervezőcsapatát informálisan tájékoztatják, hogy nem kívánnak együttműködni a tervezés következő szakaszában. Az indokok ismeretlenek maradnak.

A tervezési folyamatba belépő generál tervező a D1618 műhelyhez fordul a korábbi tervezési-, tesztelési tapasztalatok, a partnerek megismerése és a még tartható szándékok megvalósítása érdekében.

> Nehru part/ megvalósulás

A 2015-ben már csak tanácsadóként veszek részt a tervezésben, hogy az addig elkészült tervekről nem olvasható tapasztalatok integrálódjanak az újraindított projektbe. Sajnos a határidők szorítása és a pénzügyi keretek csökkentése jelentősen megtépázza a végső programot.
[2] A híd alatti területen egy olcsóbb kialakítású, felszín feletti BMX és gördeszka pálya valósul meg.

Az extrém sportokat támogató funkció aktivizálja az addig üresen álló közteret és rengeteg fiatalot vonz a parkba, az amortizáció jelei rövid időn belül jelentkeznek. A gördeszka, rolleres, BMX-es szubkultúrák jelenléte érzékelhetően aktívabb karbantartást igényelne az átlagosnál, miközben a hulladékkonténerek is időről időre visszakerülnek a hídpillér mellé. A tapasztalat azt mutatja, hogy a híd alatti terület aktivizálása jelentős változást hozott, de az akciók alatt érzékelt konfliktusok csak részben enyhülnek. Az eltérő társadalmi osztályból érkező fiatalok között előforduló alkalmankénti konfliktusok miatt sajnos romlik a helyszín megítélése. A budai oldalon közösségi energiákból gördeszka pálya építése kezdődik.

[3] A kávézó terveit formálisan a BLOKK építész műhely fejezi be. A régi BKV épület átalakulásával megvalósul az eredeti tervezői szándék és a kapcsolt funkcióhoz szükséges térkapcsolat. A régi könnyűszerkezetes bódé kortárs formában újul meg, de az átgondolt üzemeltetési stratégia ellenére is éveken keresztül bérlő nélkül. Jelenleg hangulatos minibár működik benne, ahol fogyasztás ellenében használható a mosdó. A vizionált üzemeltetési elképzelés, miszerint az alacsonyabb bérleti díj feltétele az ingyenes WC használat biztosítása végül elmarad.

[4] A Ballon bútorok a tendertervben szereplő dokumentáció alapján készülnek, azonban a vízzel történő feltöltést üzemeltetési okokból el kell vetni. Kiegészítő rögzítő elem készül, melyet talajcsavarral rögzítenek, melynek oldásával mozgathatóvá válnak a bútorok, így lehetőség van többféle elrendezéssel alakítani a tér instant funkcióját. A rotációs öntés technikája a nagyszámú sokszorosítással teszi alacsony áron kivitelezhetővé a létrehozott tárgyakat, ehhez azonban a tárgy tesztelésén alapuló szerszám pontosítása szükséges. A gyorsított kivitelezés miatt a szükséges tervezett tesztelés és az organizáció hiánya miatt elmarad, így az összes elemet a prototípus szerszám alapján készíti el a gyártó saját felelősségére, önköltségi áron, feltételezve, hogy a termék a jövőben visszahozza a befektetést.

A karakteres prototípus bútorok részletei azonban kidolgozatlanok maradnak. A műanyag a környezeti hőhatásokra reagálva a tervezett merevítő bordák

> [3] BALLON padok a valóságban
fotó/ Medgyesi Milián - We Love Budapest

> [3] Nehyru part kávézó és WC a valóságban
 fotó/ Pavilon (www.facebook.com)

ellenére összehúzódik és tágul, így a felületek vízelvezető képessége megszűnik. A kompakt formát csak utólagos "barkácsolással" tudja javítani a gyártó. Az eredetileg kreatív térhasználatra született mozgatható, forgatható elemek jelentős része végül a parti sétány mellett rögzítésre kerül. A mozgatás csupán elméleti lehetőség marad. A "Ballonok" Bakáts tér tengelyében és a híd alatti területen csoportosítva is helyet kapnak, itt jobban érzékelhető az eredeti variálható használatra tett javaslat.

A végleges prototípus létrehozásához szükséges tesztelés hiányából született alapvető műszaki hibákat javította a gyártó. A Ballonok a park meghatározó színes elemeivé és a pezsgő éjszakai élet alapelemeivé váltak, habár negatív kritikák is érkeztek a kialakításukkal kapcsolatban.

A tapasztalat azt mutatja, hogy az akciók alatt épített fenyőfa bútorok könnyen módosíthatók a használat visszajelzései alapján, de folyamatos gondozással is csak idény jellegű működésre alkalmasak. Egy komplex sorozatgyártásra alkalmas technológiával készülő, köztéri feltételekre tervezett elem sokkal ellenállóbb, azonban a prototípushoz szükséges műszaki és pénzügyi, tesztelési keretek megvonása jelentős minőségi romlást okoz.

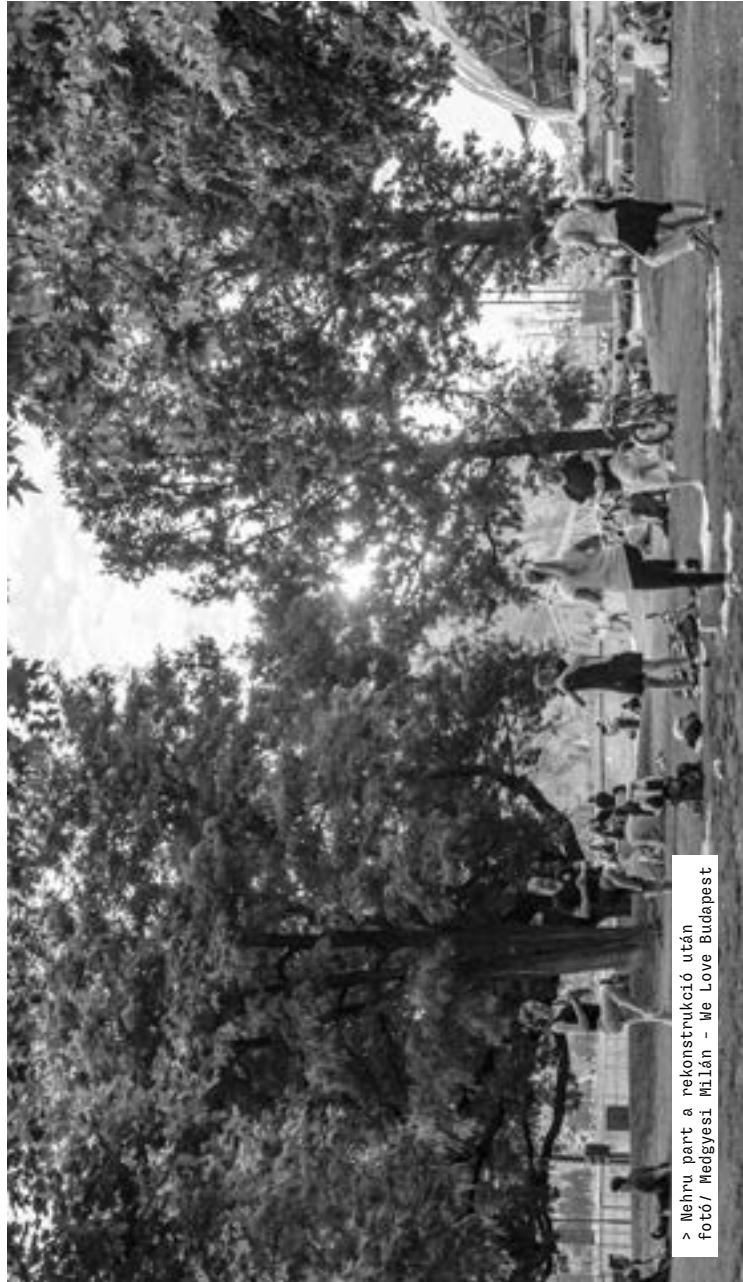
Az árvízvédelmi falra tervezett faszerkezetű ücsörgők a végleges kiviteli tervekben gyártmányra lettek cserélve.

Az úszó köztér és az átvezető terasz teljesen kikerül a programból.

>N

> [2] extrém sport pálya a híd alatt
fotó/ Fülöp Dániel Máttyás - <https://24.hu>

> Nehru part a rekonstrukció után
 fotó/ Medgyesi Milán - We Love Budapest

> Összefoglalás

A teljes tervezést összefogó szubjektív beszámoló az általam érzékelhető információkat tartalmazza. Mutatja, hogy az aktivizmus folyamatai hogyan integrálódnak egy komplexebb felülről kezdeményezett folyamatba, ahol sok esetben láthatatlan gazdasági és politikai összefüggésrendszerek irányítják az eseményeket.

A megújult parkot 2016-ban kapták vissza a városlakók. Eleinte nehezen vettem rá magam, hogy szembenézzek a mérhetetlen civil aktivista és szakmai energiánkat bekebelező "eredményre". Ma már az elkészült torzót is szeretem és fontosnak tartom a tapasztalatok megosztását, mert reális képet mutatnak. A "Nehru" rengeteg ember által látogatott mozgalmas park lett, aminek több eleme az aktivista akciók következtében integrálódott a programba.

A Nehru part parkrekonstrukciója 2019-ben ICOMOS és MUT Köztérmegegítési Nívódíjat kap.

>^(f)Bibliográfia

> Nyomtatott források

ALFÖLDI, György: Közösségi részvétel a városfejlesztésben, DLA értekezés, Budapest, 2007

BACH, Péter: Hacking the city, DLA értekezés, Budapest, 2015

BALOGH, Péter István: A szabadterek szerepváltozása a nagy európai városmegújításokban, PHD értekezés, Budapest, 2004

DÖMÖTÖR, Tamás: Közösségi részvétel a területi tervezésben, DLA értekezés, Budapest, 2008

TIHANYI, Dominika: Kreatív stratégiák és a köztéri művészet szerepe a városrehabilitációban, DLA értekezés, Budapest, 2012

ADAPTIVE ACTIONS AND COLLABORATORS: Heteropolis, Adaptive Actions, Montréal, 2013

HARVEY, David: Rebel Cities: From the Right to the City to the Urban Revolution, Verso, New York, 2012

DEBORD, Guy: A spektakulum társadalma - Kommentárok a spektakulum társadalmához, Open Books, 2022

DEBORD, Guy: La Sociétés du Spectacle, Éditions Gallimard, Paris, 1992

DEBORD, Guy: Internationale Situations 1., Paris, 1958

LEFEBVRE, Henri: The Urban Revolution, Univ Of Minnesota Press, Minnesota, 2003

LEFEBVRE, Henri: Critique of Everyday Life, Verso, Paris, 1947

GEHL, Jahn: Life Between Buildings: Using Public Space, Island Press, Washington, 2011

JACOBS, Jane: The Death and Life of Great American Cities, Random House, New York, 1961

AUGÉ, Marc: Non-Places: An Introduction to Supermodernity, Verso, London-New York 2009

LYDON, Mike - GARCIA, Anthony - DUANY, Andres: Tactical Urbanism: Short-term Action for Long-term Change, Island Press, Washington, 2015

AWAN, Nishat - SCHNEIDER, Tatjana - TILL, Jeremy: Spatial Agency: Other Ways of Doing Architecture: Other Ways Of Doing Architecture, Routledge, 2001

JENKINS, Paul - FORSYTH, Leslie: Architecture, Participation and Society, Routledge, 2009

JONES, Peter Blundell - PETRESCU, Donia - TILL, Jeremy: Architecture and Participation, Taylor & Francis, 2005

KLANTEN, Robert - HUBNER, Matthias: Urban Interventions, Personal Projects in Public Spaces, Gestalten, 2010

CIRUGEDA, Santiago: Situaciones Urbanas, Tenov, 2004

SADLER, Simon: The Situationist City, The MIT Press, 1999

GHENCULESCU, Ștefan - GOAGEA, Constantin - GOAGEA, Cosmina: Urban Report. Vol. 3: Emergent practices pioneers, Zeppelin, 2012

SENATSWERWALTUNG FÜR STADTENTWICKLUNG: Urban Pioneers: Stadtentwicklung durch Zwischennutzung, JOVIS Verlag GmbH, 2007

DORNER, Willi - THALMAIR, Franz - RASTL, Lisa: Bodies in Urban Spaces, Hatje Cantz, 2014

> Digitális források

BARDÓCZI, Sándor: A köztér újrafelosztásának reformkísérletei a nyugati világban. 2012.
<http://epiteszforum.hu/a-kozter-ujrafelosztasanak-reformkiserletei-a-nyugati-vilagban> (utolsó elérés: 2023. 02. 25.)

SOMOGYI, Hajnalka - SZEMEREY, Samu: A Másik Város, 2006
http://www.impex-info.org/text/masikvaros_hu.html (utolsó elérés: 2015. 04. 01.)

POLYÁK, Levente: Az építészet mint performansz: új szerepek a kitáguló építészeti térben, 2012
http://tranzit.blog.hu/2012/01/31/az_epiteszet_mint_performansz_uj_szerepek_a_kitagulo_epiteszeti_terben (utolsó elérés: 2023. 02. 25.)

POLYÁK, Levente: Hétköznapi infrastruktúrák: városformáló erők és szereplők - Ajánló, 2011, http://tranzitblog.hu/hetkoznap_i_infrastrukturak_varosformalo_erok_es_szereplok_ajanelo/ (utolsó elérés: 2023. 02. 25.)

GADANHO, Pedro: Back to the Streets: The Rise of Performance Architecture, 2011, <http://www.domusweb.it/en/op-ed/2011/09/21/back-to-the-streets-the-rise-of-performance-architecture.html> (utolsó elérés: 2023. 02. 25.)

RESIDENCIAL SERRA VERDE, <http://proxied.changemakers.net/journal/300606/displayhousing1.cfm-entryID=129> (utolsó elérés: 2013. 03. 04.)

SUPERFLEX: Tools Book, 2002, http://superflex.net/tools/superflex_tools_book (utolsó elérés: 2013. 03. 03.)

KILLING ARCHITECTS: Urban Tactics - Temporary interventions + long term planning, 2012, <http://www.killingarchitects.com/urban-tactics-final-repor> (utolsó elérés: 2013. 02. 10.)

IDEAS CITY: <http://www.ideas-city.org/about> (utolsó elérés: 2023. 02. 25.)

PPS: How to Be a Citizen Placemaker: Think Lighter, Quicker, Cheaper, 2013, <http://www.pps.org/blog/how-to-be-a-citizen-placemaker-think-lighter-quicker-cheaper> (utolsó elérés: 2023. 02. 25.)

DIMITRIJEVIC, Tijana - KUKUCSKA, Gergely - SZABÓ, Dávid - HASZNÁLT, Csaba Botond: Magdolna negyed rehabilitációja 4 Hely + 4 Használat, 2012, http://dla.epitesz.bme.hu/appendfiles/171-ta_magdolna_2-.pdf (utolsó elérés: 2023. 02. 25.)

Demokrácia MOST! civilradio.net: "Nem tudtunk róla, hogy lehetetlen, ezért megcsináltuk". 2023. <https://open.spotify.com/episode/3jY8ffGhf0NIr5t0Pq9Lw?si=6c10e9e3a7f34a1a> (utolsó elérés: 2023. 02. 25.)

ANT FARM: Inflato Cookbook, 1971, <https://web.media.mit.edu/~bcroy/inflato-splitpages-small.pdf> (utolsó elérés: 2023. 02. 25.)

NIEUWENHUIS, Constant: New Babylon, 1974, <https://www.notbored.org/new-babylon.html> (utolsó elérés: 2023. 02. 25.)

FOUCAULT, Michel: Of Other Spaces, Utopias and Heterotopias, 1967, <https://web.mit.edu/allanmc/www/foucault1.pdf> (utolsó elérés: 2023. 02. 25.)

POINT 4 - ZEPPELIN - ARCHIS INTERVENTIONS - HACKENBROICH ARCHITEKTEN - STUDIOPASAR: "Magic Blocks" Four temporary interventions foster reflection and indicate the need to act on drab, fragmentary interstitial spaces between socialist housing blocks in the city centre, 2010, <https://www.publicspace.org/works/-/project/g202-magic-blocks> (utolsó elérés: 2023. 02. 25.)

MADDEN, Kathleen: Hogyan varázsoljunk újjá egy közteret? Kézikönyv jól működő közösségi terek létrehozásához, Ökotárs, Budapest, 2008, https://okotars.hu/sites/default/files/okotars_hogyan_varazsoljunk_ujja_egy_kozteret_letoltheto.pdf (utolsó elérés: 2023. 02. 25.)

PÉTERFI, Ferenc: A közbizalom és a részvétel helyzete Magyarországon 2008 őszén, 2008, <https://kofe.hu/parola/parola-folyoirat/a-kozbizalom-es-a-reszvetel-helyzete-magyarorszagon-2008-oszen/> (utolsó elérés: 2023. 02. 25.)

KOTÁNYI, Kotányi - VANEIGEM, Raoul: Bureau of Public Secrets, Basic Program of Bureau of Unitary Urbanism, 1961, <http://www.bopsecrets.org/SI/6.unitaryurb.htm> (utolsó elérés: 2023. 02. 25.)

KABB, Ken: Situationist International Anthology. 1981 Anarchy order, Principles, Propositions & Discussions for Land & Freedom, 1981, <https://anarchyisorder.org/onewebmedia/Knabb,%20Ken%20-%20Situationist%20International%20Anthology.pdf> (utolsó elérés: 2023. 02. 25.)

REYES, Pedro: Palas por Pistolas, Culiacán, 2007, <http://pedroreyes.net/palasporpistolas.php> (utolsó elérés: 2023. 02. 25.)

CAMPO DE CEBADA: <https://www.publicspace.org/works/-/project/g362-the-barley-field> (utolsó elérés: 2023. 02. 25.)

HAUS-RUCKER-CO: Architectural Utopia Reloaded, 2014, <https://www.archdaily.com/582842/haus-rucker-co-architectural-utopia-reloaded> (utolsó elérés: 2023. 02. 25.)

ARQUITECTURAS COLECTIVAS, <http://arquitecturascolectivas.net> (utolsó elérés: 2023. 02. 25.)

PLACCC, <http://placcc.hu/> (utolsó elérés: 2023. 02. 25.)

RAUMLABOR, <http://www.raumlabor.net/> (utolsó elérés: 2023. 02. 25.)

RECETAS URBANAS, <http://www.recetasurbanas.net> (utolsó elérés: 2023. 02. 25.)

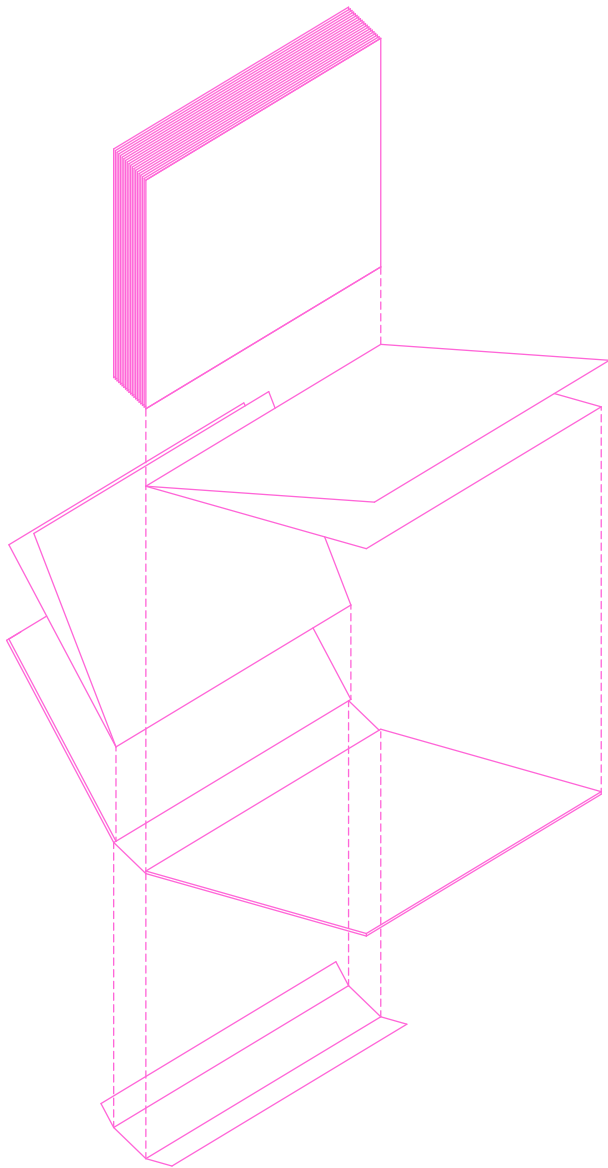
VALYO, <http://valyo.hu/> (utolsó elérés: 2023. 02. 25.)

ZEPPELIN, <http://e-zeppelin.ro/> (utolsó elérés: 2023. 02. 25.)

TACTICAL URBANIST'S GUIDE, <http://tacticalurbanismguide.com/about/> (utolsó elérés: 2023. 02. 25.)

TÉR_KÖZ, városrehabilitációs pályázat, <http://terkoz.budapest.hu> (utolsó elérés: 2023. 02. 25.)

>^(g)Jegyzetek

Kukucska Gergely
Épített Aktivizmus

nyomda: -

Papír: Xerox 80gsm, Canon recycled classic 80gsm

Betűcsalád: Sligoil Micro

Készült kézi kötésben 5 példányban

A közölt szöveg a szerző szellemi tulajdona

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem

Építőművészeti Doktori Iskola

Budapest 2023

